

EL MIRALL

Novembre/Desembre 1990 núm. 40 275 ptes.

Tirant lo Blanc

Antoni Tàpies, honoris causa per la U.I.B.

Molts d'anys a tot el món.

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

EL MIRALL

Revista mensual - 275 ptes.
Nov./Des.-1990 - núm. 40
ANY IV

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR
Impremta, 1 - 07001 Palma
Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57
Telefax: (971) 71 93 85

Publica:
Associació EL MIRALL
Impremta, 1 - 07001 Palma

Producció, Administració i Publicitat;
Informació i Correspondència
C/ Impremta, 1, Pral. 2a. Tel. 72 59 37
07001 Palma (Mallorca)
Apartat de Correus 179
07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:
C/ Montcada, 20 (Palau Dalmases)
08003 - Barcelona

Delegació a València:
C/ Moratín, 15
46001 - València

Director:
Climent Picornell

Cap de Redacció:
Pere Estelrich i Massutí

Secretari de Redacció:
Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:
Macià Blàzquez i Salom
Francesca Bosch i Capó
Rosa Mª Calafat i Vila
Joan Company i Siquier
Antoni Ginard i Bujosa
Joana Lladó i Ballester
Antoni Marimon i Riutort
Antoni Nadal i Soler
Joan Perelló i Ginard
Antelm Pujol i Fulgencio
Andreu Ramis i Puigrós
Pere Rosselló i Bover
Gaspar Valero i Martí

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Coberta: Obra d'Antoni Tàpies, feta expressament per a la campanya "Salvem sa Canova", editada per la UIB, reproduïda amb permís de l'autor per a aquest número d'EL MIRALL.

Fotos:
EL DIA i arxius EL MIRALL

Maquetació i Fotocomposició:
EL MIRALL i DOCUMENTA BALEAR s. a.

Impressió:
Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42. Polígon de Son Castelló - Palma.
Coberta: Xisco Arts Gràfiques. C/ del Baix Riera, 1-A - Palma. tel. 24 03 86

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

TOPONÍMIA

5

Acústica, apicultura i més coses de la toponímia costanera de Manacor
COSME AGUILÓ

ONOMÀSTICA

7

Col·laboració de les Illes a la "Societat d'Onomàstica"
ENRIC MOREU-REY

ENTREVISTA

9

Joan Francesc Mira, escriptor, antropòleg, professor de grec...
F. GASCÓ I NAVARRO / F. SARRIÓ I BELLOD

L'ART I EL PERSONATGE

16

L'art modern, la mística i l'humor
ANTONI TÀPIES

21

Semblança d'Antoni Tàpies
MIQUEL V. SEBASTIAN

DOSSIER: TIRANT LO BLANC

Primera edició del Tirant acabada a València el 20 de novembre de 1490. Nicolau Spindeler firmà un contracte el 1489 amb el negociant de llibres alemany, també establert a València, Joan Rix de Chur, per imprimir 750 exemplars del "llibre apellat Tirant lo Blanc". L'obra degué ser molt ben acceptada perquè al 1497 se'n feren 300 exemplars més a Barcelona.

25

Discurs per a una nit d'homenatge al Tirant
JOSEP PIERA I RUBIO

28

L'origen de Tirant i els orígens de la novel·la
ANTON M. ESPADALER

30

Sobre la psicologia del Tirant
MIQUEL FERRÀ I M.

34

Martí de Riquer i el Tirant
PERE ROSELLÓ I BOVER
Universitat de les Illes Balears

37

L'episodi del Tirant a Rodès: un clam antigonovès
GABRIEL ENSENYAT
Biblioteca i Documentació de Colònia

40

El cavaller Espèrcius al Tirant lo Blanc
MARIA DE LA PAU JANER

41

Versions i adaptacions actuals del Tirant
ROSA M. CALAFAT / PERE ROSELLÓ

CIÈNCIES DE LA TERRA

43

Inundacions del 1990
MIQUEL GRIMALT GELABERT

ECOLOGIA I POLÍTICA

50

Els verds a Mallorca: canvi de sentit
BORO MIRALLES

VIATGE A SUÈCIA

52

II. Capvespres a Umea
JOAN BARCELÓ I COLL

GUAL PERMANENT

55

Que cadascú encengui la seva espelma
PERE FONT

PATRIMONI

57

La difusió del patrimoni escrit: tres exemples mallorquins
JAUME BOVER

TROBADA AMB LA CIÈNCIA

60

Coneguem els nostres parlars: una setmana amb la CIRIT
SUSANNA SERVERA / MARIA DEL PILAR ROSELL
CRISTINA SALOM / JOANA RULLAN

HIPOTECA DE CABÒRIES

62

Divagacions sobre un fons musical
RAFAEL CRESPI RAMIS

LLIBRES

64

Llegir avui Miquel dels Sants Oliver
ANTONI QUINTANA

Huaman, un inca
PAU LLABRÉS

Els torrents de Manacor
ANTONI GINARD

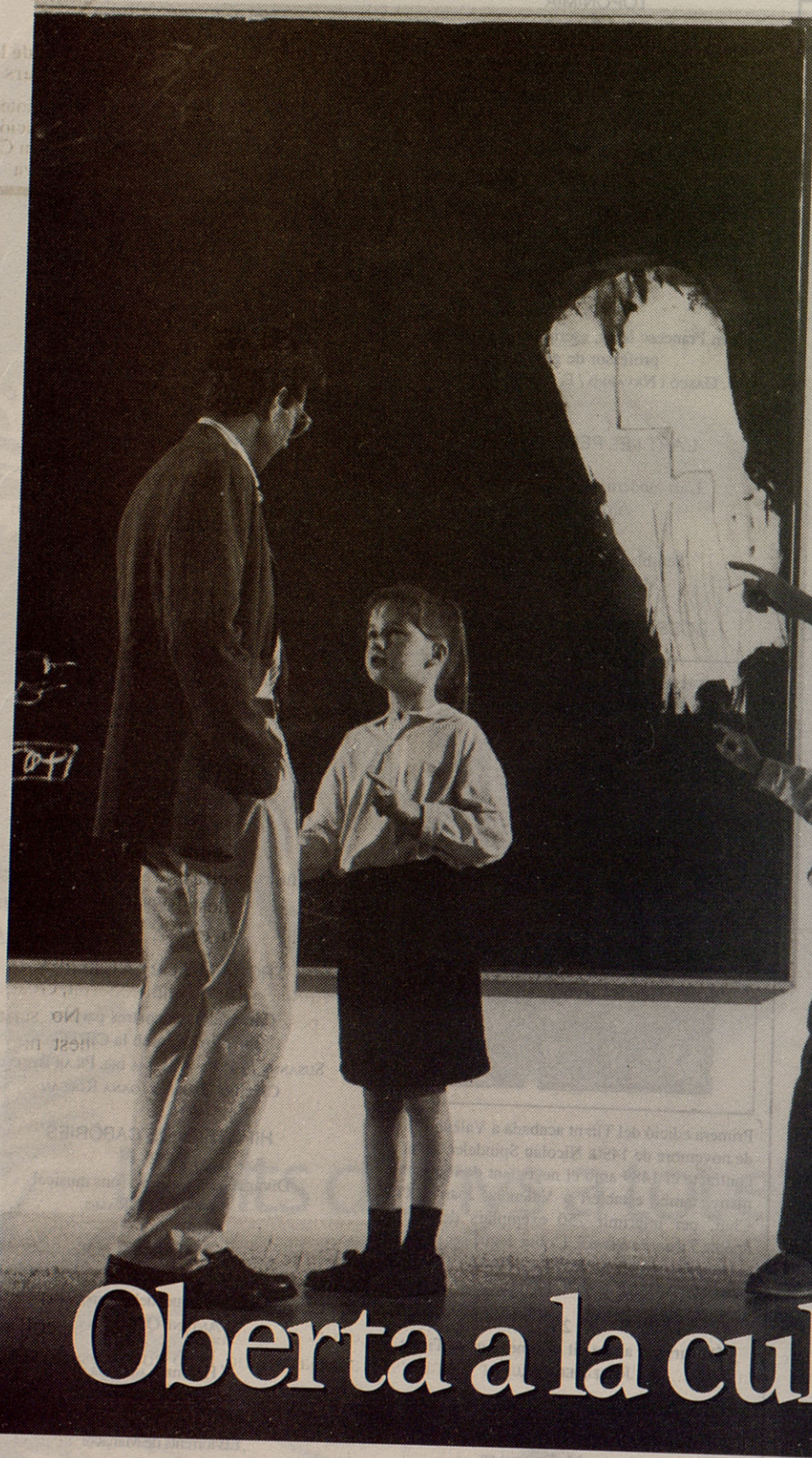
66

CULTURAL BALEAR

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5102891274

Oberta a la cultura

NEIX UNA NOVA CAIXA, amb molts anys d'experiència. Neix de la fusió de Caixa de Barcelona i Caixa de Pensions. Una nova entitat financera oberta a

l'art, a la ciència, a l'esport: Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona. Una Caixa oberta a les iniciatives socials, a la cultura, a la il·lusió. Oberta, sobretot, a les persones.

EL MIRALL

Revista trianual - 275 ptes
Nov/Des-1990 - núm. 40
ANY IV

Edició:
OBRA CULTURAL BALEAR
Impremta: I - 07001 Palma
Telèfon: (971) 72 22 99 - 71 48 57
Telèfax: (971) 71 93 83

Publicat:
Associació EL MIRALL
Impremta: I - 07001 Palma

Producte, Administració i Publicitat:
Informació i Correspondència
C/ Impremta, I, Parcel·la 3, 07001 Palma

07001 Palma (Mallorca)
Agrupació de Correus i Telègrafs
07008 Palma (Mallorca)

Delegació a Balears
C/ Montcada, 10
08003 Barcelona

Delegació a València
C/ Montcada, 10
46001 València

Director:
Clemente M. M. M.

Cap de Redacció:
Pere Estelrich

Secretari de Redacció:
Josep M. Masriquina

Conseil de Redacció:
Mària Blázquez i Salom
Francesca Bosch i Capó

Rosa M. Calabuig Vila
Joan Comandó i Sureda
Antoni Giménez Bujosa

Joan Lladó i Bellver
Antoni Manonelles
Antoni Nadal i Soler

Joan Pardo i Guzmán
Antoni Pardo i Guzmán
Andreu Ramon i

Eric Russell
Gaspar Vicens

Elles articles publicats
presses d'informació

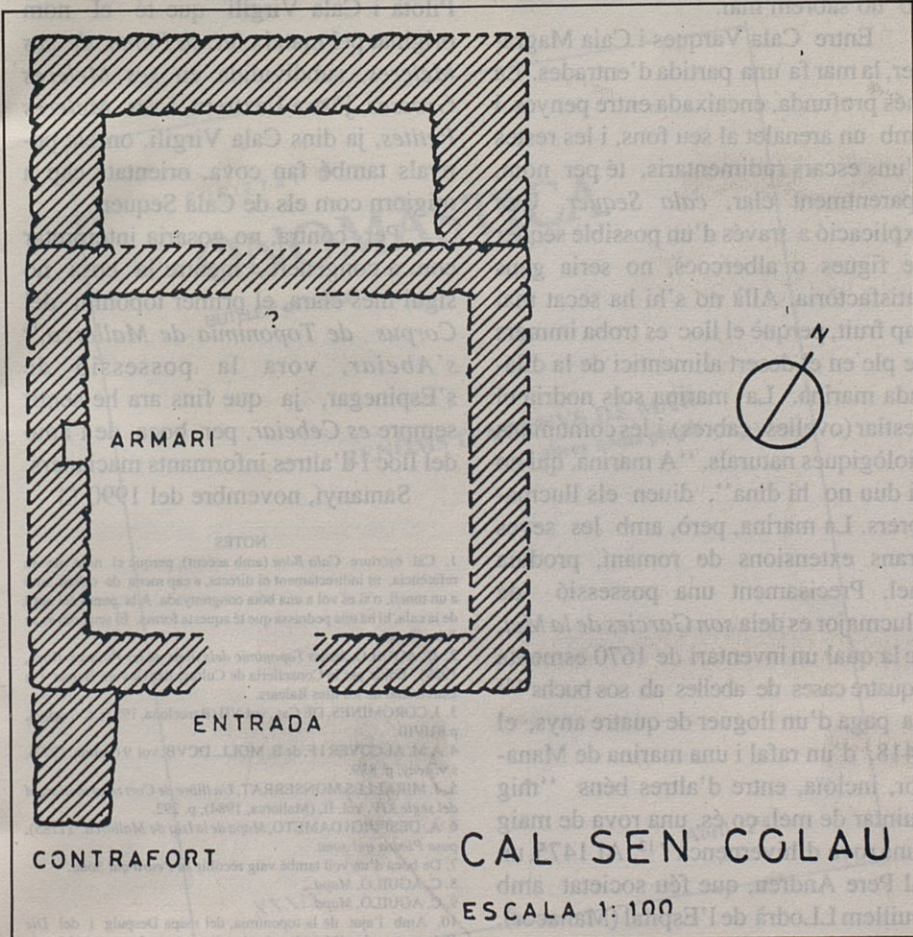
Col·laboradors:
Antoni M. M.

de Sant Carles de Pals
Govern: Xisco Arts Gual, C/ de Baix

Ricard A. Palma, tel. 71 48 57
Directori: P.M. 10-1987

Acústica, apicultura, i més coses de la toponímia costanera de Manacor

COSME AGUILÓ

Cal Sen Colau era la caseta d'una guàrdia secreta que devia disposar d'un sistema d'alarma per a quan s'alliberaven naus enemiques.

L'esforç que representa recollir oralment els noms de lloc d'un territori determinat, quan es fa amb la intenció d'assolir el màxim d'exhaustivitat, pot arribar a ésser considerable si hom posa esment a fer la feina ben feta, però és altament compensat si el recol·lector no oblidava que gaudeix d'una mena de privilegi que, dissortadament, té els dies contats. Tanmateix hi ha d'altres petits "premis" -diguem-ho així- que endolceixen, més encara, aquesta tasca apas-

sionant: entre d'altres, la corroboració toponímica d'un fet històric conegut "a priori", el desxiframent etimològic d'un nom opac, o l'explicació, per viarany més transitables, de noms que a primera vista són transparents, però que es mostren refractaris a ésser interpretats amb clarividència i seguretat.

Il·lustraré el tercer dels exemples exposats, amb l'aproximació a uns pocs noms de lloc, seleccionats d'entre un centenar, i recollits fa molt poc pel qui

subscriu, de la meitat meridional del litoral manacorí. La seva temàtica gira entorn de dos temes principals, que no estan relacionats l'un amb l'altre: la propagació dels sons i el món de les abelles. Al seu indubtable atractiu, s'hi suma el dels llocs que descriuen, situats tots ells en una costa salvatge i bella com ella mateixa.

Entre Cala Bóta' i Cala Virgili, però molt aprop d'aquesta darrera entrada, vora l'alterós espadat que la tanca per la part de migjorn, anomenat precisament *sa Punta Alta*, hi ha una planura més baixa, que no és altra cosa sinó la desembocadura, suspesa sobre el mar, d'un petit curs torrencial. La raó de l'interès d'aquesta plataforma rau en el seu nom. En diuen *es Pla des Seny*. Dues pesqueres situades en aquest sector, són conegudes com *es Pla des Seny Gros* i *es Pla des Seny Petit*. Possiblement és una subdivisió bastant moderna, creada pels pescadors de canya. No seria difícil, volent interpretar aquest nom, pensar que el mot *seny* té aquí el significat que cobreix la paraula actualment, o sigui el de 'sensatesa', 'prudència', 'mesura', etc., i més essent aquesta una costa de penya-segats elevats, on és relativament fàcil llenegar i caure. Es podria fins i tot comparar-lo amb el de *sa Seca de l'Enteniment* (es Freus, Eivissa)², que es diu així perquè representa un perill per a la navegació. Però no, la cosa no va per aquest camí, sinó que som davant un preciós testimoni d'una altra accepció de *seny*, que ja tenia plena vigència en època medieval. Ja a les *Homilies d'Organyà* apareix amb el significat de 'campana'³. També designava els tocs que s'hi feien, com és ara el "seny de l'oració", el "seny del viafora", el "seny

del lladre”, etc.⁴. D’aquest darrer, que era el toc de la queda, a Mallorca ja en tenim un testimoni primerenc en el llibre de Cort reial de l’Arxiu Municipal de Montuiri: “...dimecres a vespre, entorn passat ora del sey del ladra...”⁵. Ara bé, teniu dret a pensar que és absurd creure que hi pogués haver una campana instal·lada en un penyal marí, totalment despoblat i allunyat de remeis. Doncs qui pensa això té la seva part de raó, però no tota, perquè la campana, metafòricament, hi era, i parcialment hi és encara. A l’extrem sud de la planícia, els penya-segats recobren l’altura perduda, vora els fonaments, molt enderrocats, d’una antiga caseta. El nom del lloc, *cal Sen Colau*, fa referència a aquestes ruïnes. Entre la caseta i el pla, just al caire de la costa, un altre nom ben conegut de tothom, documentat ja en el segle XVIII, ens soluciona l’enigma.⁶ És *sa Pedra que sona*,⁷ que si hom li pega amb un mac, dringa com o=9 una campana. No és l’autèntica. La misèria cultural que patim en aquesta terra, té arrels profundes en l’espai i en el temps. L’antiga era vora l’aresta dels penyals. Deu fer una quarentena d’anys que uns mal nats li pegaren l’empenta de gràcia. Segons els meus amables informadors, sonava molt millor que la que roman. Tenia un clotet de tant que l’havien batuda. Era famosa per tota la contrada. La cançó que he recollida ho deixa clar:

*Mu mare tan bona al-lota
me va dur a l’Hospitalet
i un pòc més avallet
hi ha sa pedra qui sona.*

A la part de migjorn de l’illa eivissenca de s’Espartar, hi ha una pedra estàtica, de tres a quatre metres d’alt, segons diuen, que també dringueja si la baten. Li diuen *es Norai Campana*.⁸ No dubt que la propagació del so emès per aquestes pedres, devia arribar molt lluny quan de les nostres illes encara no havien foragitada aquella calma secular. He sentit contar que des del cementeri de Santanyí sentien tocar l’orgue de la parròquia. Un informador portmanyí em deia que *sa Vaca*, que és un trenc d’una roca de sa Conillera⁹, no se sent tant com un temps, perquè “ara hi ha molt [sic] de remor”, però que abans

“feia un dul com una vaca, que es sentia de mitja Eivissa.” Quan la mar pega fort, el roncar de *ses Siquis* de Cala Varques arriba fins a son Macià. He escrit tot això perquè cal sen Colau era la caseta d’una guàrdia secreta (vegeu-la marcada sobre el mapa Despuig)¹⁰ que devia disposar d’un sistema d’alarma per a quan s’albiraven naus enemigues. Em faig una pregunta: ¿és possible que a més del so del corn, s’empràs el so de la pedra per donar un avís més discret a la gent que feinejava pels voltants? Tal vegada no ho sabrem mai.

Entre Cala Varques i Cala Magraner, la mar fa una partida d’entrades. La més profunda, encaixada entre penyes i amb un arenalet al seu fons, i les restes d’uns escars rudimentaris, té per nom, aparentment clar, *cala Sequer*. Una explicació a través d’un possible sequer de figues o albercocs, no seria gens satisfactòria. Allà no s’hi ha secat mai cap fruit, perquè el lloc es troba immers de ple en el desert alimentici de la dilatada marina. La marina sols nodria el bestiar (ovelles, cabres) i les comunitats biològiques naturals. “A marina, qui no hi duu no hi dina”, diuen els llucmajorers. La marina, però, amb les seves grans extensions de romaní, produïa mel. Precisament una possessió de Lluçmajor es deia *son Garcies de la Mel*, de la qual un inventari de 1670 esmenta “quatre cases de abelles ab sos buchs”.¹¹ La paga d’un lloguer de quatre anys, el 1418, d’un rafal i una marina de Manacor, incloïa, entre d’altres béns “mig quintar de mel, ço és, una rova de maig i una rova d’hivernenca”.¹² Al 1475, un tal Pere Andreu, que féu societat amb Guillem Llodrà de l’Espital (Manacor), aportava setanta caseres d’abelles.¹³

Quina relació tenen les abelles i la mel amb *cala Sequer*? La paraula *sequer* és la mateixa que *seguer*, per ensordiment de la consonant. D’aquí ve el topònim de la Costa Brava *Segueró*, segons Coromines, escrit *s’Agaró*.¹⁴ Un *sequer*, encara avui als Llombards, és un eixam en estat salvatge, aferrat a una penya. Les parets del nord de la cala, formen uns aixoplucs naturals plens de forats, on no seria estrany que antigament haguessin encobeït algun eixam silvestre. No seria un cas insòlit a les illes, ni d’un bon tros, si prestam atenció

a les paraules de l’Arxiduc, que quan parla de *l’Oliva*, un penyal vora es Vedranell, s’expressa així: “En les parets verticals d’aquest altiu tossal cònic s’hi troba una petita cova impracticable de la qual el poble conta que en determinades èpoques de l’any s’hi veu rajar mel en gran quantitat, com si es tractàs d’un ullal ensucrat. Tal vegada hem d’inferir d’això que una multitud d’abelles ha instal·lat la seva colònia en aquell lloc”.¹⁵

Hi ha encara una punta entre Cala Pilota i Cala Virgili que té el nom originat pel mateix fet: *sa Punta de ses Meleres*, subdividida en *ses Meleres Grosses*, just a l’extrem, i *ses Meleres Petites*, ja dins Cala Virgili, on els penyals també fan cova, orientats cap a migjorn com els de Cala Sequer.

Per contra, no gosaria interpretar com a congènere, mentre la cosa no sigui més clara, el primer topònim del *Corpus de Toponimia de Mallorca*,¹⁶ *s’Abeiar*, vora la possessió de s’Espinegar, ja que fins ara he sentit sempre *es Cebeiar*, per boca de l’amo del lloc i d’altres informants macianers.

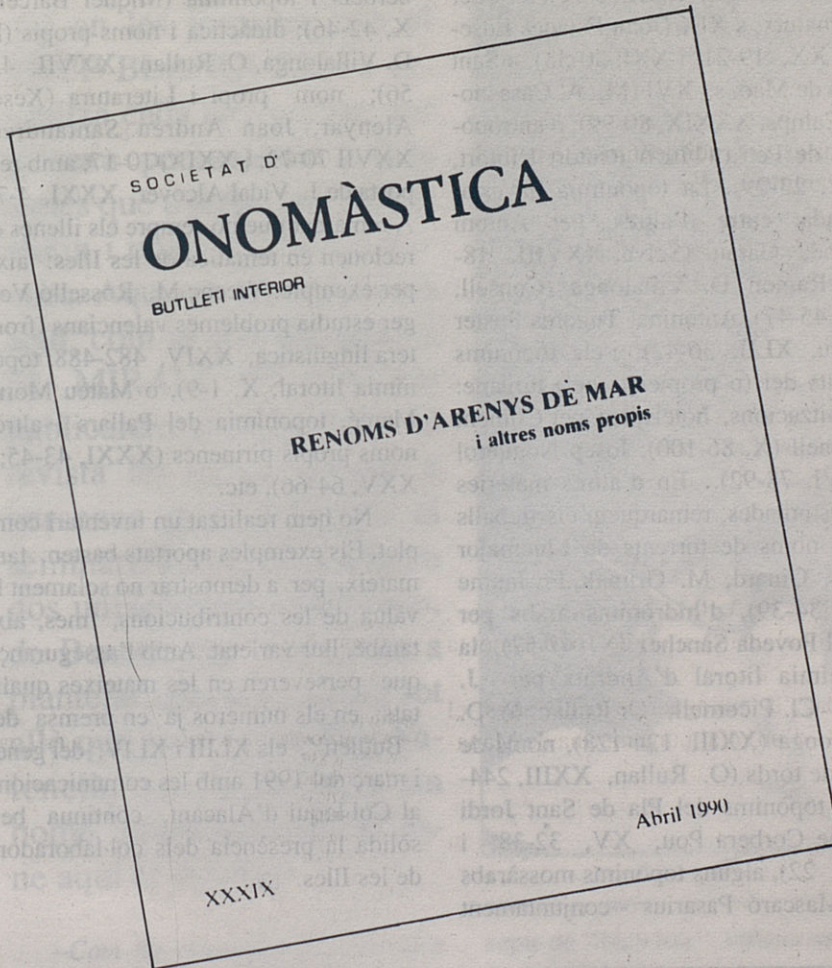
Santanyí, novembre del 1990 □

NOTES

1. Cal escriure *Cala Bóta* (amb accent), perquè el nom no fa referència, ni indirectament ni directa, a cap mena de calçat, sinó a un tonell, o si es vol a una bóta congrenyada. A la punta del nord de la cala, hi ha una pedrassa que té aquesta forma. El seu nom és *sa Bóta Grossa*.
2. C. AGUILÓ, *Mapa Toponímic dels illots de les Pitüesses* (Inca, 1989). Editat per la Conselleria de Cultura del Govern Balear i la Universitat de les illes Balears.
3. J. COROMINES, *DE Cat.*, vol. VII (Barcelona, 1987), s.v. *senya*, p. 810/10.
4. A.M. ALCOVER i F. de B. MOLL, DCVB, vol 9 (Palma, 1977), s.v. *seny*, p. 839.
5. J. MIRALLES MONSERRAT, *Un llibre de Cort reial mallorquí del segle XIV*, vol. II, (Mallorca, 1984), p. 292.
6. A. DESPUIG i DAMETO, *Mapa de la Isla de Mallorca...* (1785), posa *Piedra qui sona*.
7. De boca d’un vell també vaig recollir *sa Pedra qui Sona*.
8. C. AGUILÓ, *Mapa...*
9. C. AGUILÓ, *Mapa...*
10. Amb l’ajut de la toponímia, del mapa Despuig i del *Die Balearen...* de l’Arxiduc, he localitzat una bona partida de barraques de guàrdies secretes, algunes de les quals no són a cap de les dues obres citades. També he recollit la notícia d’altres desaparegudes, i fa poc temps he constatat la recent destrucció d’una altra, de la qual tenc un document fotogràfic. Deman, des d’aquestes pàgines, la protecció íntegra d’aquesta part tan interessant del nostre Patrimoni Històric. És la segona vegada que ho faig. Poc temps després de la primera, s’arrasaren les de Cala Santanyí, com a conseqüència de l’accés faraònic a sa Torre Nova, duit a terme per l’Ajuntament, mentre, dies després, la primera autoritat local declarava a la premsa que allò no eren més que “quatre pedres”. Lamentable! Ni en el tercer món!
11. B. FONT OBRADOR, *Historia de Lluçmajor*, vol. IV, (Mallorca, 1982), pàgs. 268 i 269.
12. R. ROSSELLÓ VAQUER, *Historia de Manacor, segle XV*, (Mallorca, 1979), p. 127.
13. R. ROSSELLÓ VAQUER, id. p. 129.
14. J. COROMINES, id. p. 742.
15. L.S. HABSBURG-LORENA, *Die Balearen...* Tradueix a partir de l’edició castellana de “sa Nostra”, vol III, *Las Antiguas Pitiusas* (Palma, 1982), pàgs. 226 i 227.
16. J. MASCARÓ PASARIUS, *Corpus de Toponimia de Mallorca*, vol. I (Palma, 1962/63), p. 3. També escrit així en el seu *Mapa General de Mallorca*, escala 1:31.250 (Palma, 1952/62), lám. 37-5f. També la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, porta aquest topònim, normalitzat *Abellar*, S’. Vol. I (Inca, 1988), p. 14.

Col·laboració de les Illes a la "Societat d'Onomàstica"

ENRIC MOREU-REY

No existeix cap publicació similar, ni al nostre país, ni potser a cap d'altre; i ja ha depassat els deu anys d'existència. I hi han col·laborat molts mallorquins, menorquins i eivissencs. ¿Potser doncs seria hora que en parléssim? És volgudament modesta --almenys en aparença: amb cobertes grises, mancades del més mínim detall decoratiu, paper ben corrent--, ans amb un contingut ric, dens, variat i exigent. Es presenta com a "Butlletí

Interior" de la "Societat d'Onomàstica", associació cultural reconeguda oficialment al 1980, amb permís d'exercir les seves activitats a tot l'Estat ("Ambito de actuación: Nacional" [sic!]). Pretén aportar material inèdit, i reflexions noves --des de qualsevulla òptica-- sobre els noms propis, en totes les variants de la llengua, presents i pretèrites: tant en els noms de persona com en els de lloc primordialment, però també de vai-

xells, de bísties, de cotxes... Un catedràtic universitari estranger, ara soci nostre, afirmà per escrit que érem "els millors de la Romània", o sia dels països romànics o dels estudiosos de llurs llengües. El "Butlletí" no és venal, destinat únicament als socis, però es pot consultar a les biblioteques principals, universitàries o no, i no solament de l'Estat espanyol, puix que també es distribueix a França, Suïssa, Itàlia, Alemanya, Canadà... La "Societat d'Onomàstica" és absolutament independent: no és filial de cap institució pública ni privada. Tan lliure d'expressar-se que, ben sovint (massa sovint?) a les pàgines del "Butlletí" apareixen textos polèmics, sense pèls a la ploma, en defensa de causes considerades justificades i demostrables, contra decisions "senatorials" acadèmiques, jutjades arbitràries i no fonamentades. Les moltes pàgines de recensions i notes de lectura aplaudeixen quan cal, però no s'abstenen de criticar, rebatre o aconsellar.

I la contribució de les Illes, en tot aquest itinerari, ha estat fonamental. Presents des de la fundació oficial, socis de Mallorca, Menorca i posteriorment d'Eivissa, han assistit a quasi tots els Col·loquis generals anyals de la "Societat" (a Vic, Tarragona, València, Alacant, Reus...), han organitzat els de Mallorca i Menorca amb èxit falaguer; hi han presentat valuoses comunicacions. I dels primers treballs han germinat després activitats perdurables, als departaments universitaris mallorquins --de filologia, de geografia i d'història--, com a moltes localitats illenques. A la Junta Directiva figuren quatre mallorquins, entre ells un dels vice-presidents. I dels tres "membres d'honor" actuals de la "Societat", un és menorquí (el mestre Francesc de B. Moll, és clar --que al Col·loqui de Mallorca dissertà sobre els lligams de mossèn A. Alcoyer amb l'Onomàstica, Butlletí IX, 6-10). Dels socis, prop d'una sisena part són nascuts a les Illes.

Sense recórrer a fredes, i potser no significatives estadístiques, n'hi haurà prou amb una enumeració de les contribucions illenques més rellevants publicades a les pàgines del

“Butlletí” (les xifres romanes correspon al número d'aquest butlletí, el número I del qual aparegué el setembre del 1980).

Metòdic i infatigable, Antoni Llull Martí hi recollí una bibliografia ingent de l'antroponímia illenca (IX, 32-64), com també estadístiques sobre els principals prenomes mallorquins (II, 10-14), i ha donat consells sobre metodologia (XIV, 25-28); completat en això per les recomanacions de Joan Miralles Montserrat als estudiosos dels malnoms (I, 29-37), i l'establiment de l'estat de la qüestió en estudis toponímics (IX, 11-24); treball que féu Joan F. López Casanovas per a Menorca (IX, 25-31). Cosme Aguiló i Onofre Rullan s'enfrontaren a les enquestes orals de toponímia (XXVI, 41-45), i el mateix C. Aguiló demostrà el seu ben fer amb un recull modèlic de sa Dragонера (V, 13-28). Sempre a cavall de la metodologia, en recerca de fonts, Maria Barceló Crespi il·lustrà la utilitat de les “talles” del s. XV per a l'antroponímia (X, 81-85; XXVI, 38-40), i Florenci Sastre Portella la de les llistes de compliment pasqual (Ferrerries, XXVI, 11-16). Tant l'esmentat polifacètic Cosme Aguiló com Joan Font Roig, Miquel-Angel March Cerdà, Climent Picornell, Onofre Rullan, Ramon D. Villalonga, han partit de la cartografia, ja sia per a l'estudi dels topònims, ja sia per a la correcció de llurs grafies (II, 15-18; XIX, 1-8; XXIV, 517-520). Joan Veny ha subratllat el valor de l'onomàstica antiga per a retrobar-hi testimoniatges primigenis de la llengua (I, 38-39). La col·lecció del “Butlletí” permet una

ullada diacrònica quasi total sobre l'antroponímia: la del s. XIII (Jaume Vidal Alcover, XVII, 60-61), dels ss. XIII a XIX (document inèdit de Joaquim Ma. Bover existent a la biblioteca de la Fundació March, XXVII, 41-44 i XXXIX, 73-75); dels ss. XIV, XV i XVIII (Rosa Ma. Pensabene, XXX, 11-12; i XXXII, 27-32); dels ss. XVI, XVII (Llòrenç Bujosa Mir, XXX, 13-16); dels ss. XIX i XX (Ma. Francesca Vidal, XVI, 18-24): tots a Palma; però també a Pollença, ss. XVII a XX (Joana Serra de Gayeta, XXII, 8-11), a Sóller i Fornalutx, s. XIX (Joan Estades Enseñat, XX, 19-21; i XXI, 30-38), a Sant Felip de Maó, s. XVI (M. A. Casanovas Camps, XXXIX, 80-99); o antropònims de Petra (Macià Riutort Riutort, XXV, 23-29). La toponímia ha estat tractada, entre d'altres, per Antoni Ordines Garau (Selva, XXVIII, 18-28), Ramon D. Villalonga (Consell, XII, 45-47), Antonina Tugores Fuster (Sineu, XLII, 36-42); i els topònims nascuts del (o propiciats pel) turisme: urbanitzacions, hotels, etc. per Climent Picornell (X, 86-100), Josep Noguero (XXVI, 78-92). En d'altres matèries poc estudiades, remarquem els treballs sobre noms de torrents de Lluçmajor per A. Ginard, M. Grimalt, Fr. Jaume (XL, 34-39), d'hidrònims àrabs per Angel Poveda Sánchez (X, 47-57), la toponímia litoral d'Andratx per J. Font, Cl. Picornell, O. Rullan, R. D. Villalonga (XXIII, 124-128), noms de colls de tords (O. Rullan, XXIII, 244-251), topònims del Pla de Sant Jordi (Jaume Corbera Pou, XV, 32-38; i XVII, 22), alguns topònims mossàrabs (J. Mascaró Pasarius --conjuntament

amb Joan Coromines--, X, 29-41). Moltes col·laboracions han exposat hipòtesis sobre etimologies, a càrrec de C. Aguiló encara, Miquel Arbona Pizà, Enric Ribas Marí. D'altres han participat a polèmiques sobre grafies i gramàtica: C. Aguiló, Jaume Corbera (XVIII, 1-8 i 9-12). Uns altres, en fi, han abordat temes interdisciplinaris: Antropologia i Antroponímia (Jaume Mascaró Pons, XXVI, 6-10; XXXI, 1-3; especialment sobre prenomes de Ciutadella, X, 66-80); institucions bèrbers i toponímia (Miquel Barceló, X, 42-46); didàctica i noms propis (R. D. Villalonga, O. Rullan, XXVII, 45-56); nom propi i Literatura (Xesca Alenyar, Joan Andreu Santandreu, XXVII 70-72; i XXIX, 10-17; amb resposta de J. Vidal Alcover, XXXI, 4-7). A remarcar que no sempre els illencs es reclouen en temàtica de les Illes: així, per exemple, Vicenç M. Rosselló Verger estudia problemes valencians (frontera lingüística, XXIV, 482-488; toponímia litoral, X, 1-9), o Mateu Morro Marcé, toponímia del Pallars i altres noms propis pirinencs (XXXI, 43-45; i XXV, 64-66), etc.

No hem realitzat un inventari complet. Els exemples aportats basten, tanmateix, per a demostrar no solament la vàlua de les contribucions, mes, així també, llur varietat. Amb l'assegurança que perseveren en les mateixes qualitats: en els números ja en premsa del “Butlletí”; els XLIII i XLIV, del gener i març del 1991 amb les comunicacions al Col·loqui d'Alacant, continua ben sòlida la presència dels col·laboradors de les Illes. □

Papers pintats

Marcas i Motlures

Pintures

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

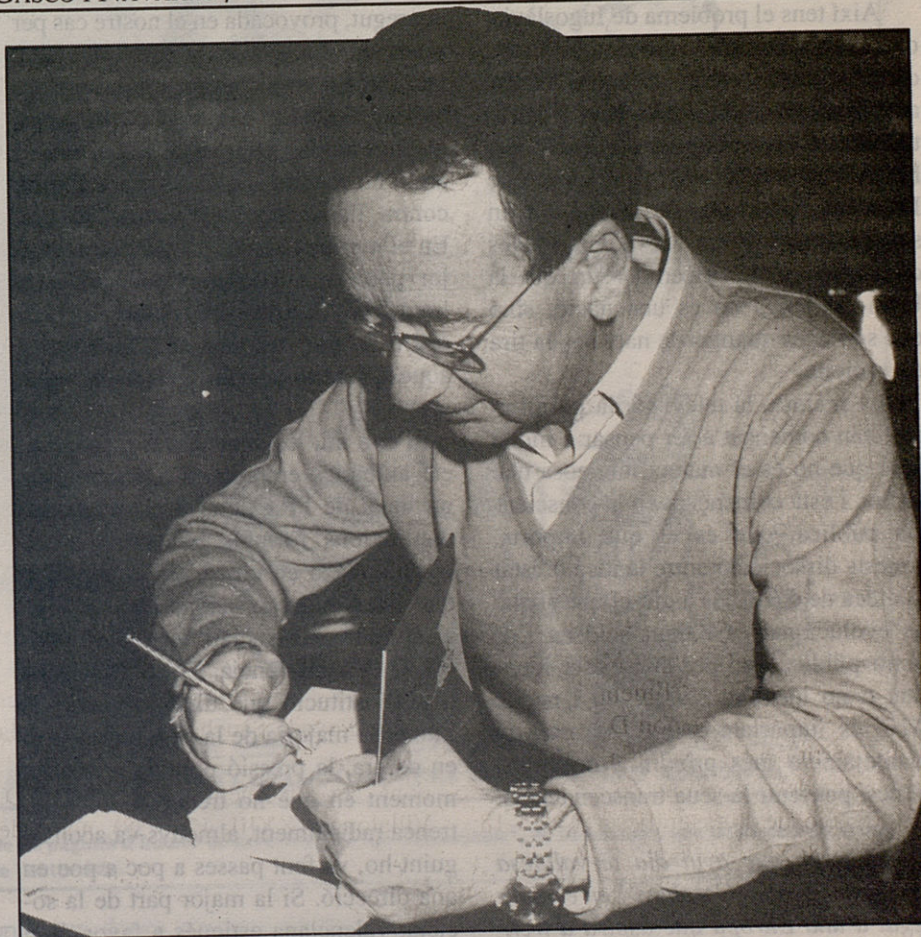
Joan Francesc Mira, escriptor, antropòleg, professor de grec...

FRANCESC GASCÓ I NAVARRO / FRANCESC SARRIÓ I BELLOD

Els ponents que interveuen en les jornades que el GRUP BLANQUERNA organitza cada any a Lluc, per la seva personalitat i pels temes que tracten, sovint són motiu i objecte d'una entrevista. Aquesta que publicam aquí, com la que aparegué a EL MIRALL 39 i la que publicarem pròximament, la revista les va encarregar a persones que assistiren al seminari. La d'avui la feren dos universitaris valencians, de Beneixama, interessats a plantejar qüestions sobre tot allò que succeeix al País Valencià, precisament a un home informadíssim. Heusen aquí el resultat.

--Com ha evolucionat el concepte de nació en aquests darrers anys i sobretot ara, amb tot allò que ve passant a l'URSS, Lituània i als Països Catalans?

--Els conceptes no evolucionen, evoluciona en tot cas l'ús que es fa dels conceptes. És a dir, el concepte de nació és molt pluralent, no és un concepte únic, que es puga aplicar a una realitat per dir "açò és una nació, això no és una nació", és d'ús molt ampli, molt vague, molt genèric, vaja. Jo he escrit un llibre sobre això, on explique justament que no hi ha un concepte pur i únic de nació, com es pot dir un con-

Joan Francesc Mira.

cepte de "bicicleta", tothom sap el que és una bicicleta, però tota nació no és com una bicicleta. La nació és un concepte com "casa". Què és una casa? Pot ser un edifici, una entitat comercial, o pot ser un llinatge familiar "la casa dels no-sé-què". Doncs amb la nació passa això. És cert que el concepte més usat, més habitual diríem a tot el món, és el de "nació" identificada amb "estat". En parlar de les "Nacions Unides" tothom pensa que les NN.UU en realitat són estats units. O siga, no es tenen en compte els factors històrics, lingüístics, culturals, polítics, etc., sinó únicament

el concepte de "sobirania", per a l'ús diríem "internacional" del concepte de "nació".

Això és una cosa que ha estat així, i en aquest aspecte sí que té sentit la vostra pregunta, perquè en els últims deu anys hi ha cada vegada més gent, i no solament a Europa, sinó també en altres llocs, que comencen a dissociar el que és la idea de "nació" i la idea d'"estat", o la idea d'estat amb fronteres de sobirania, amb bandera i representació a l'ONU. A Europa tot eren francesos, italians, alemanys, espanyols, protuguesos; tothom tenia molt assimilada

aquesta identitat entre nació i estat, i ara de sobte veuen que apareixen uns països per allà dalt, pels Països Bàltics (per Estònia, Letònia i Lituània) i resulta que mai no havien pensat que això eren nacions. I de sobte apareixen funcionant, amb un funcionament, si no reconegut, sí almenys institucional, funcionant com a nacions. Escolta, diuen, nosaltres volem ser una nació, volem ser independents... i això fa pensar la gent.

Així tens el problema de Iugoslàvia, on hi ha els croates, els eslovens, etc, que diuen, ja veurem si ens interessa això de Iugoslàvia o no, però l'important és que nosaltres som nacions. Aleshores la gent comença a veure que Iugoslàvia no és una nació sinó que en són quatre nacions, o tres, o cinc, o les que siguin. I comencen a veure que la Unió Soviètica no és una nació, sinó que són unes quantes de nacions, la tira de nacions.

La premsa, la televisió, la informació, han començat a fer pensar a molta gent que no és el mateix una cosa que l'altra, i està començant en la consciència pública, que és el que importa, aquesta dissociació entre la idea d'estat i la idea de nació. És a dir, el que sí que ha evolucionat és l'apreciació en l'opinió pública europea d'aquesta identitat o no identitat entre estat i nació. Això és important, perquè de cara al plantejament més pròxim a nosaltres, doncs, pot tenir la seua transcendència.

—Penseu que avui dia té validesa allò dels "Països Catalans" en el marc legal d'una Europa que aspira a trencar fronteres, i en el nostre cas, sota una constitució forastera que no permet cap federació?

Ahí, si vulguérem analitzar, és una pregunta que en conté tres o quatre. Una qüestió seria si té validesa per a la idea de Països Catalans, o el projecte nacional i polític dels Països Catalans. Com a projecte sempre ha tingut validesa i la continua tenint, però com a projecte. No vol dir que hi haja ara més gent més persones, més part de la societat valenciana, o mallorquina inclús, que haja assumit el projecte en qüestió.

El projecte de PP.CC com a tal projecte, basat en unes realitats històriques, lingüístiques, etc., tenia el proble-

ma que no estava basat en la consciència col·lectiva, destruïda per una influència històrica molt llarga i que calia recuperar. En el projecte de recuperació no hem tingut l'èxit que fa vint anys pensàvem que podíem tenir. Avui dia, per exemple, és un percentatge molt molt reduït de la societat valenciana el que assumeix el projecte d'una Nació Catalana conjunta o cosa semblant. I el mal és que, a més a més, en el camí ha aparegut, provocada en el nostre cas per raons que no són cas d'entrar ara, tota una força que està en contra del projecte explícitament. Molta gent que abans ni s'ho havia plantejat això de PPCC, ara s'ho plantegen per a reaccionar en contra. I això és un entrebanc fortíssim. En el moment actual és clar que la major part de la societat valenciana, la immensa majoria, si els donaven una opció a triar, triarien en contra. I en aquest sentit, les dificultats són molt greus.

Per a mi, les autèntiques dificultats, els autèntics entrebancs a un projecte nacional de PP.CC no són tant en les institucions formals, no estan en la constitució o en coses per l'estil, sinó que estan en la consciència pública, en els moviments socials i en els moviments de consciència. És a dir, si hi ha una constitució que diu tal cosa, i la immensa majoria de la població hi està en contra, la pressió popular arriba un moment en què ho trenca. I si no ho trenca radicalment, almenys va aconseguint-ho, va fent passes a poc a poc en una direcció. Si la major part de la societat valenciana estigués a favor d'un projecte de PP.CC voldria dir que la societat votaria partits que estarien a favor d'aquest projecte, i aquests partits ocuparien les institucions. I llavors tindries declaracions i acords polítics que potser no foren del tot constitucionals, però és igual, funcionarien; acords, p.e. amb Catalunya, de cooperació en el terreny de la llengua, de la cultura, de comunicacions, de TV, o siga, de tota classe de coses. Tindries una sèrie de projectes que no són estrictament anti-constitucionals, que van contra l'esperit de la constitució però que podrien no anar contra ella, i d'altra banda anar fent camí, anar cobrint una sèrie de terrenys.

Però resulta que la major part de la societat valenciana vota partits que estan en contra d'això. I aquests partits, mai no faran aquestes coses que es podrien fer inclús dins de la constitució. Per això et dic que el problema greu, el que realment està en contra del projecte no és la constitució. El problema real és quin és el millor sistema per part de les minories, diríem nacionals, conscients, que estan a favor d'eixamplar aquesta idea. Si el millor sistema és a través d'una acció tranquil·la, d'anar neutralitzant, diríem, els adversaris o si el millor sistema és provocar-los. Hi ha opcions diferents. Jo tinc la meua, que potser no és la mateixa d'uns altres.

La ruptura de les fronteres europees, podríem dir que afavoreix les condicions externes, però si la decisió interna no existeix, passa l'ocasió i no l'aprofites. L'evolució dels nacionalismes a Europa realment ens afavoreix si la societat està disposada a aprofitar aquesta ocasió, aquesta oportunitat històrica. Si la societat no està disposada, ja et pot passar un tren de primera, que si tu no vols no pugues. La gent es pot quedar perfectament a l'estació i el tren parar i, escolte, vosté puja?, i vas i no pugues, i passar el tren.

Les condicions, ara, no és que siguin favorables, sinó que a Europa canviaran moltes coses que portarien unes condicions favorables. Si la població entén millor les coses, aquestes reivindicacions, a la llarga els partits que la representen també les assumiran i les institucions on hi ha els polítics d'aquests partits també les assumiran millor. Per exemple, si ara, de cara a Europa hi hagués un moviment d'afirmació nacional molt fort del conjunt de PP.CC, sòlid realment, i amb una voluntat política clarament i expressament manifesta i visiblement dominant, majoritària però a nivell compacte, doncs, la resta d'Europa ho veuria i diria: açò és una cosa com el que està passant a Lituània, i ho entendrien. Però com que nosaltres de cara a Europa no hem donat realment una imatge com la que ha donat Lituània, com s'han de preocupar? Vénen ací i veuen que tothom parla castellà, i que totes les publicacions, la premsa que es ven a les llibreries, els supermercats, és

LLULL

FEDERACIÓ D'ENTITATS CULTURALS
DELS PAÏSOS CATALANS

en castellà, l'europeu que ve ací, no té ni consciència que açò és un país diferent d'Espanya, sobretot al País Valencià, perquè pràcticament no ho percep, no hi ha ningú que li ho faça percebre; i el missatge que enviem a l'exterior, ¿des de quan està el País Valencià dient de cara a Europa que junt a la resta de PP.CC és una entitat nacional, que té una voluntat d'afirmació pròpia? No se n'assabenta ningú, perquè no hi ha notícia, no hi ha fet de manifestació.

--Com pensa actuar la "Federació Llull", de la qual sou membre en el marc dels nostres Països, p.e. el cas dels afers dels repetidors de TV3, de les paraules prohibides a la TVV?

--La Federació Llull és una cosa que no és nova, és una associació formal d'entitats ja existents, i per tant no pot anar més allà del que vagen les mateixes entitats. Per exemple, avui no té recursos propis, posem per cas; no té personal propi; és simplement això: una federació de tres entitats, de les tres més representatives dels tres territoris, i, per tant, la seua actuació és bàsicament el que ha fet, i això té poca transcendència de moment. Ara la seua actuació en aquest tipus de problemes que ens afecten són cartes, manifestos, comunicats, intents de tocar a les portes dels ministeris de Madrid. Perquè, és clar, són coses que afecten espais supracomunitaris, que no són propis d'una sola comunitat autònoma. És aquest tipus d'actuacions el que està fent. Hi ha projectes de poder fer més coses en el futur que, naturalment necessiten uns recursos econòmics. Aprofitant els mitjans legals, cal anar al Ministeri de Cultura i dir: escolten, vostés tenen obligació constitucional de fer allò de "protección de las demás lenguas españolas", doncs que es veja, nosaltres som una associació gran amb tals i tals idees i

De les pàgines d'humor de la revista "La Quarantameula", de Beneixama, que publiquen els autors de l'entrevista.

projectes, doncs, destinen vostès cent o dos-cents milions de pessetes i nosaltres ja els gastarem en allò que creguem convenient.

--Són molts socis?

--Entre trenta i quaranta-mil. Bàsicament la F.L.L. serà un instrument de pressió, i si disposem de recursos, un difusor d'idees. Serà un instrument de coordinació, encara que la coordinació entre les tres entitats ja es feia, la qüestió és poder aparèixer ara en conjunt davant de determinades instàncies del Govern o a efectes de publicitat. Serà ara quan comence a actuar a poc a poc. Si la F.L.L. ha servit o no ha servit, us ho diré d'ací a dos anys, no ho puc dir ara

quan a penes l'hem batejada.

--Què penseu del fenomen del blaveram, a València, i del gonellisme a les Illes?

--Això és per a escriure una enciclopèdia. Ara per ara, pense dues coses: que a Mallorca és una cosa bastant accidental, que no crec que tinga molta transcendència.

--Doncs, ells estan ben preocupats...

--Els estan molt preocupats perquè els mallorquins es preocupen molt per tot. Són un poble molt responsable. Jo pense que exageren un poc els problemes, almenys vistos des de la perspecti-

va valenciana. Com que nosaltres ens els veiem de més grossos potser ho veiem així. Ja firmaria jo per tenir la classe de problemes que tenen ells. No tenen cap problema que a l'Estatut figure "llengua catalana" i que els ajuntaments inclús oficialment posen coses en català. Ara mateix, tinc ací uns fullets de la Conselleria de Turisme de les Illes, i una de les coses que explica als turistes, en anglès, alemany, francès, i tot això és que a les Illes hi ha dues llengües oficials, el castellà o espanyol i el català, i per tant que no s'extranyen si veuen molts noms de carrer en dues llengües o en una, el català. Tu t'imagines que la conselleria de Turisme de València faria quelcom semblant? Per no dir, no diran ni que es parla "valencià". Ací diu, primer punt: Les Balears són unes illes que tal i tal, que són molt boniques i situades al mig de la mar; segon punt: alerta! que ací hi ha dos llengües oficials, una que és la de l'estat, i altra la pròpia de les Illes. Són fullets que es donen a tots els turistes a les oficines d'informació. A València evidentment que no posarien català, és que ni tan sols no es preocupen de considerar això com informació útil per als turistes. Per tant, la diferència és abismal. Si ací tenen quatre gonellistes i estan escarotats, si tingueren quatre cents-mil blaveros con tenim allà, ja veurien. El fenomen de Mallorca per a mi és accidental.

Ara, a València és greu realment. I com s'explica? Buf, això requereix explicacions molt llargues, causes de tipus històric, polític, etc. Penseu que el que ara diguem "blaverisme", una consciència més o menys folklòrica de valencianitat o valenciania diferent, inclús oposada a Catalunya, existeix ja d'una manera o altra des del segle passat a la ciutat de València i voltants. Entre la petita burgesia valenciana això és una cosa que existeix, que ve de llarg. El que passa és que no havia tingut un gran impacte social. I si no l'havia tingut és perquè en part el catalanisme tampoc no el tenia. Aquesta mena de valencianisme anti-català existia des de principis de segle, ja estimulat des de dalt, evidentment. Aquestes coses no "s'inventen". Però que si no tenia les postures fortes i radicals

que té des dels anys setantes fins ara, és perquè tampoc no veien una amenaça real. El nacionalisme valencià catalanista tampoc no s'havia presentat amb la força que ha tingut des dels anys setantes.

És clar, ha arribat un moment que els ideòlegs, els polítics, i en molts casos, els representants de l'Estat, han vist que això del catalanisme podia ser un perill a València, i per tant han estimulat, reforçat i afavorit al màxim les postures anti-catalanes. I la qüestió és que això ha penetrat molt en la gent, perquè han acudit a recursos molt fàcils. Com que la gent no té una consciència clara del que és una llengua, del que és una nació, ni de la pròpia història, ni de res, tenien recursos molt fàcils. L'adhesió emocional primària de la gent és amb allò que té més prop,

amb el seu poble, la seua comarca, i la seua regió o territori més immediat. Quan a la gent li diuen des de dalt que això està amenaçat, que li ho volen fur-tar, que el que és nostre ens ho volen fur-tar, ara diuen que el valencià no és valencià, que és català, que és una altra cosa, doncs...

Jo de vegades m'he imaginat, a nivell verbal, d'utilització dels mots i de les idees, (és un impossible, però com exemple explicatiu val), per fer la fantasia... Jo a vegades a Barcelona els ho dic quan em pregunten per això dels blaverisme. Miren, vostès intenten pensar si a Barcelona, a Catalunya, hagueren començat a dir que el català no és català sinó que és "valencià", que hi ha la "llengua valenciana" i que el català és una variant de la "llengua valenciana" i que els catalans en realitat són valencians, que hi ha "Països Valencians" i que els catalans bàsicament són valencians, la gent se n'hauria pujat per les parets! Diran que la situació històrica no és la mateixa, d'acord, no és la mateixa, evidentment. Però a nivell de la consciència popular no hi ha tanta diferència. Els valencians es consideren valencians de la mateixa manera que els catalans es consideren catalans a nivell de consciència i emocional. I a nivell emocional el mateix efecte té que a un valencià normal i de carrer tu li digues que ell el que parla és català, que tu li digues a un català de carrer que ell el que parla és valencià. Són això el tipus de recursos que s'han utilitzat. No és que li ho hagen explicat.

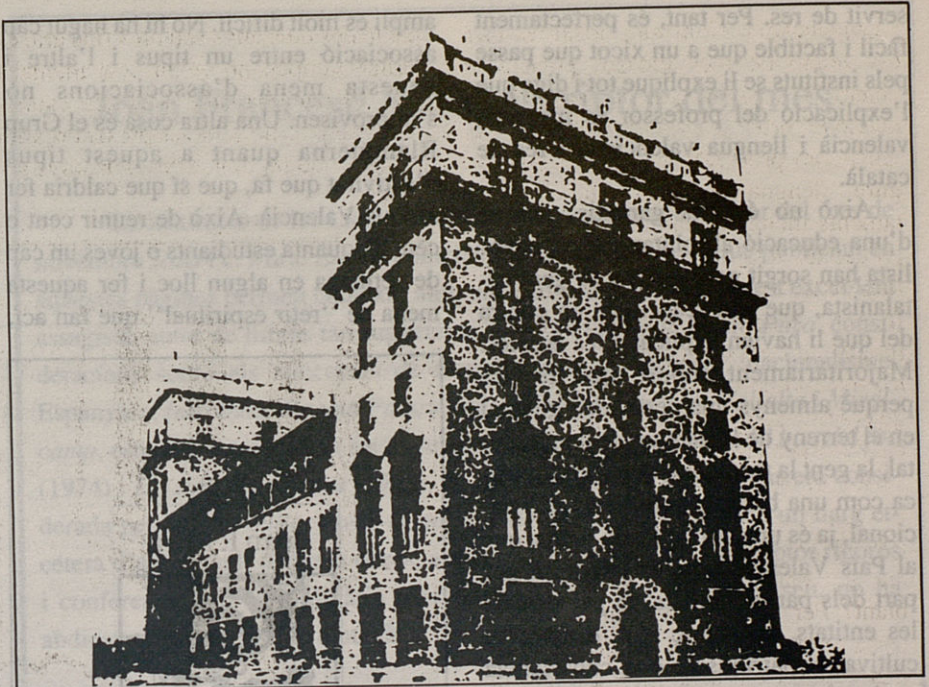
Abans tu li explicaves a la gent: mire el valencià és un idioma però resulta que és el mateix que el català, i tot això. Resulta que si li ho explicaves serenament, la gent ho assumia. Però quan ho presenten capgirat, com a negació de la teua pròpia personalitat col·lectiva, de la pròpia individualitat, llengua, història, i ho presenten com a negació d'allò teu, lògicament la gent reacciona en contra.

Quan a la gent li diuen "ara resulta que Ausiàs March ja no és un poeta valencià, és un poeta català, els catalans ens han fur-tat Ausiàs March", quan li ho diuen així i la gent no té més cultura, la gent lògicament s'enutja. O això de voler tenir una bandera pròpia: "els ca-

talans ens volen imposar la seua bandera", la gent no té una idea de quina és la història de la vexil·lologia, la història dels símbols, la història de les banderes, el seu origen. Això no ho té. A la gent li fiquen en el cap que els catalans ens volen imposar la bandera dels altres i la gent s'empenya molt. Per exemple, a Aragó, que també tenen les quatre barres, ningú no els ha anat a dir que això és la bandera dels PP.CC o de Catalunya, i els aragonesos l'han agafada perquè diuen que això és la bandera aragonesa, més que catalana. I han agafat com a pròpia la mateixa, quatre barres, i punt. Després, si li posen un escut és una altra qüestió. Però agafant-la com a pròpia. Si els hagueren anat a explicar que era la bandera de Catalunya, l'haurien rebutjada absolutament, perquè haurien pensat que era una imposició de fora.

I aquest ha estat l'èxit de la propaganda anti-catalana. Ara, com es neutralitza això? Doncs, amb molta paciència. Segurament costarà molt de temps guarir tot el mal que s'ha fet en els últims quinze o vint anys. Costarà molt de neutralitzar-lo. I segurament la primera cosa que li hauràs de fer a la gent, als que ara són vagament més o menys anti-catalanistes, doncs dir-los que som germans, aquella cosa que dèiem abans de "catalans i valencians cosins germans" i que som una cosa molt paraguada, i anar aproximant una altra vegada, o siga, desactivar, banyar-los, la pólvora, vaja. Perquè si a tota esta gent li vas directe i els dius: "açò ja s'ha acabat, vostès són uns imbècils, ací som tots catalans", ens tiraran, i cada vegada en seran més. La pitjor estratègia és anar fent créixer les files de "l'enemic".

Jo recorde en una manifestació a València, que jo anava portant una pancarta. La gent del carrer, ja hi era en contra, els havien malcorat, a través de "Las Provincias" i tot això, duien una ferocitat tan gran que se't menjaven. I tota la propaganda que fèiem, a la pancarta, era pel valencià a la universitat, i la megafonia deia "estem orgullosos de ser valencians, País Valencià", etc. Ells tenien en el cap que això era una manifestació catalanista, estaven histèrics. Com a insult, com a provocació, com volent dir allò contrari que suposaven

Palau de la Generalitat valenciana.

ells que nosaltres pensàvem, deien "visca València!", i nosaltres des de la pancarta també "visca!", i els desconcertàvem, es devien esperar que anàvem a dir visca Catalunya, ens miraven com a enemics, o quelcom d'això. En un moment un home em diu "visca València", i jo li responc "visca València! Això és el que volem, vinga, vinga amb nosaltres! Vostè diu visca València, doncs a la manifestació, vinga darrere!", això és el que estem defensant nosaltres, visca València i la llengua, i tal i tal"; i aqueixos hòmens es van quedar completament parats. Perquè els han ficat en el cap que tot allò que siga un valencianisme seriós, és catalanisme. I ells n'han d'estar en contra. Això és el nus fonamental que s'ha de desfer. Mentre no desarticulem "l'exèrcit enemic" d'alguna manera, no tenim res a fer. I si el vas augmentant, pitjor.

--Com a antropòleg, creieu que hi ha una evolució en la conscienciació "nacional" de la joventut, i en general de la societat valenciana, i penseu que la televisió hi està influïnt positiva o negativament?

--Crec que no ho sap ningú. Per a respondre seriosament a això, s'haurien de fer treballs ben fets, enquestes sistemàtiques, etc., i per tant, l'únic que es pot tenir són impressions. Jo en el

moment actual tinc els meus dubtes que hi haja un creixement real de la consciència nacional entre la joventut. Tinc els meus dubtes. Crec que hi ha unes minories conscients com n'hi havia fa deu anys, però no crec que siguen més abundants numeralment o proporcionalment els joves nacionalment conscients ara que fa deu anys, no hem fet uns grans progressos.

--Ni tan sols entre la gent que passa per les escoles, els instituts i que tenen l'assignatura de "valencià" i se'ls explica la història?

--Mira, hi ha l'assignatura i la gent que se li explica la història, com tu dius; i això té efectes beneficiosos en el sentit que pot servir sobretot per a desfer aqueixes idees falses de què parlàvem abans. Probablement, a una gran part de la gent que ha passat per les escoles i els instituts els han explicat la història, l'origen de la llengua, d'una manera científicament clara, i jo espere que estiguen "vacunats" contra les bestieses anticatalanistes. Tampoc no n'estic massa segur, car molts de nosaltres, de la meua generació i de la vostra hem passat per les escoles i els instituts i ens han explicat tot el contrari, que "España no hay más que una, y España y España, y la lengua española y todo lo demás son dialectos de mierda y tal" i no els ha

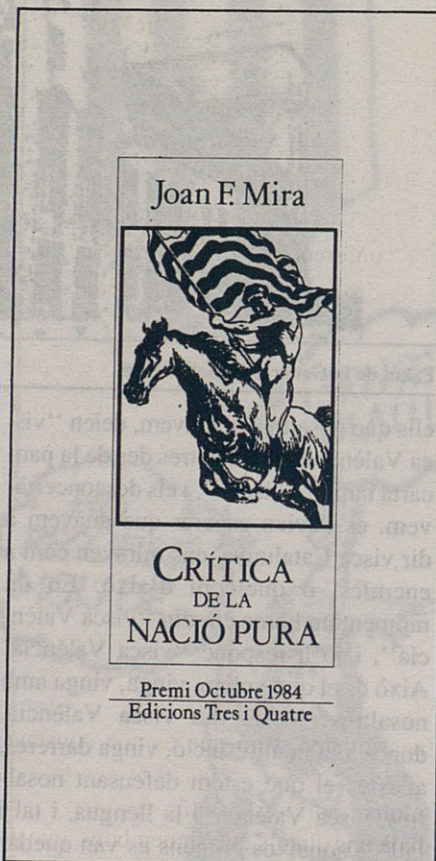
servit de res. Per tant, és perfectament fàcil i factible que a un xicot que passe pels instituts se li explique tot i diga que l'explicació del professor és mentida, valencià i llengua valenciana i res de català.

Això no és una garantia, perquè d'una educació absolutament espanyolista han sorgit generacions de gent catalanista, que han reaccionat en contra del que li havien explicat a les escoles. Majoritàriament supose que servirà perquè almenys una certa idea general en el terreny de la llengua, la literatura i tal, la gent la tinga, ara, que això serveixa com una base de conscienciació nacional, ja és una altra qüestió. I crec que al País Valencià no s'està fent, ni per part dels partits polítics, ni per part de les entitats, un esforç real, diríem, de cultivar el patriotisme o la consciència nacional entre la gent més jove. La gent acut si hi ha alguna manifestació, i cada vegada n'hi ha menys de manifestacions. Cada vegada és menys la participació de la gent jove en la vida política. En aquest moment, les joventuts dels partits d'esquerres estan reduïdes a una cosa absolutament mínima. La immensa majoria de la joventut no es preocupa dels fenòmens col·lectius. És una minoria, era una minoria, i crec que continuarà sent una minoria ara. I no veig un gran progrés per ahí.

--Penseu que l'exemple d'entitats com el "Grup Blanquerna" són possibles ara per ara al País Valencià, sobretot pensant que és un moviment d'arrels cristianes i tenint en compte el divorci existent entre l'Església Valenciana i la llengua del País?

--Bé, el divorci entre l'Església i el País també havia passat a Mallorca i encara no està del tot del tot resolt. I el Grup Blanquerna és un grup d'arrels cristianes però la clientela que arreblega en aquests actes, per exemple, les tres quartes parts passen del tema. Van més per la qüestió nacional que no per l'aspecte cristià, encara que els organitzadors siguin d'arrels cristianes. A València és molt difícil que qualle un moviment de tipus nacionalista i cristià. Quan dic un moviment, no vull dir que no qualle algun grup, sí que n'hi ha i n'hi haurà, però un moviment de tipus

ampli és molt difícil. No hi ha hagut cap associació entre un tipus i l'altre i aquesta mena d'associacions no s'improvisen. Una altra cosa és el Grup Blanquerna quant a aquest tipus d'activitat que fa, que sí que caldria fer al País Valencià. Això de reunir cent o cent cinquanta estudiants o joves un cap de setmana en algun lloc i fer aquesta mena de "retir espiritual" que fan ací,

això sí que va molt bé, perquè a més ací a Mallorca ha tingut efectes molt beneficiosos. Això de passar una mitjana de cent i escaig de xicots cada any, en sis o set anys que porte, doncs serà gent que després anirà a la Universitat i tal, i això ha tingut una forta repercussió, no pel moviment en si, sinó perquè cada any ixen d'ací, digam, un centenar de persones, de joves amb idees nacionalistes.

Al País Valencià no seria difícil de fer, i caldria fer alguna cosa com aquesta. Caldria buscar algun lloc, però al País Valencià, per no tenir no tenim ni un lloc com Lluc, que és ideal, absolutament perfecte. Algunes vegades que s'ha intentat des d'Acció Cultural hem vist que no sabíem on posar la gent. Sembla increïble, però no hem trobat el

lloc per reunir cent cinquanta persones, i compta que el País Valencià és més gran, entre instituts, Universitats i tal, doncs reuniria dues-centes persones perfectament, entre desset i vint-i-dos anys, per fer-los algun tipus de reunions com això de Lluc. No hi ha manera humana de trobar un lloc on et deixen estar tranquil·lament, on no et destorben, on pugues fer el que vulgues, també intentant de no destorbar tu, i on no et posen condicions de tal i de qual, ni condicions, diguem-ne, ideològiques, on tingues lloc per dormir, i on tingues uns menjadors on pugues donar de menjar dues-centes persones durant tres o quatre dies i on tingues una sala on es puguen reunir, etc. És a dir, de vegades, per una causa absolutament material com aquesta, intents que hem fet no hem pogut quallar-los. Potser l'única solució serà fer-ho en grups més reduïts. Però, clar, la gràcia estaria en juntar gent de tot el País Valencià amb alguns de fora també, per donar-li una miqueta de sentit. Ho farem algun dia. Acció Cultural ho té en el cap fer una cosa de formació sistemàtica com açò del Blanquerna.

--Després de l'èxit que ha aconseguit amb Els treballs perduts, que esteu preparant ara, una novel·la, un assaig...?

--Home, sempre estem preparant alguna coseta. Després d'açò vaig publicar un altre llibre, diguem-ne de coses d'antropologia, algunes coses que tenia escrites i altres no, és a dir, després de Els treballs perduts he publicat un altre llibre enguany que es diu Cultures, llengües, nacions. I ara tinc un parell o tres de projectes al cap, però supose que fins ací un parell d'anys no tornarà a eixir un llibre meu. No et penses que jo sóc d'aquells que es posen a fabricar llibres com a llonganisses. Pel que fa al que és literatura estrictament, cada vegada em costa més escriure, perquè cada vegada intentes exigir-te més a tu mateix. Intentes que les coses tinguen un valor més sòlid, cada vegada el mateix problema del llenguatge se't fa més dur. Els treballs perduts és el llibre que més m'ha costat d'escriure; m'ha costat cinc anys o sis, i pegar-li fort cada dia. Perquè, clar, hi ha un ti-

pus de feina que la gent no veu des de fora, feina del llenguatge, a banda de tota la feina d'estructura, de creació dels personatges, les situacions, les coses que moltes vegades no es veuen, però et pots passar perfectament una vesprada pensant-te el ritme d'una frase o per buscar els adjectius exactes que vols posar.

--Creieu que ara estem arribant com a un nou "renaixement cultural", amb gent de molta qualitat, o penseu que les novel·les en llengua catalana que es fan avui dia són d'una qualitat bastant mediocre?

--El moment actual, home, no és mal moment per a la literatura catalana, naturalment, sobretot al País Valencià, en sentit quantitatiu com a mínim, perquè mai no hi havia hagut tants escriptors en actiu. Això és molt important. Fa vint anys això era pràcticament impensable. Quan jo vaig escriure la primera novel·la, diríem de tipus "novem", la vaig publicar l'any setanta quatre, *El Bou de Foc*. Pocs mesos després va publicar l'Amadeu Fabregat el *Falles Folles fetes foc* que va ser una cosa que no va estar malament. I són les primeres novel·les que es publiquen d'aqueix tipus que podien correspondre a aqueixa actitud de la novel·la contemporània. Hi havia hagut alguna altra rondalla com la de Martí Domínguez, Beatriu Civera, Enric Valor, però estaven una miqueta al marge d'un tipus de novel·la que podríem considerar contemporània. No vol dir que no tingueren valor, que sí que en tenien. I ara és un bon moment, més quantitatiu que qualitatiu. Jo no veig que hi hagen en aquest moment grans novel·listes catalans, que estiguen a l'altura d'allò que diríem "gran novel·la" que circula arreu del món. Hi ha bons escriptors, n'hi ha molts, no vull dir noms, però puc parlar-te de la narrativa, que és el que més conec. Alguns que es poden considerar que són bons, però no en veig que destaquen, allò que podríem dir: un, dos, tres, i osti tu! açò poden ser grans figures de la narrativa, poden tenir una transcendència realment important. Però no passa res tampoc. La cultura, la llengua i la literatura holandeses han funcionat perfectament i jo en aquest

Joan Francesc Mira, escriptor del mes

La Institució de les Lletres Catalanes ha proclamat escriptor del mes de novembre Joan Fc. Mira. És una coincidència que l'entrevista que publicam en aquestes pàgines permeti conèixer amb una certa consistència aquest excel·lent assagista, autor de llibres tan suggerents com *Crítica de la Nació Pura*, consideracions sobre els conceptes de frontera, cultura nacional, nacionalisme, Espanya...; *Introducció a una País*, sobre els Països Catalans; *Vallalta i Miralcamp*, estudi d'antropologia social referit al món agrari valencià; *El bou del foc* (1974) i *Els treballs perduts* (1989), de creació literària, aquesta darrera considerada per algú la millor novel·la apareguda després del *Tirant*; i un llarg etcètera d'altres molt diverses obres, articles i traduccions d'un escriptor rigorós i conferenciant d'extrordinària amenitat que, com diu un editor seu, no ha abdicat mai d'exercir de ciutadà.

Dia 30 de novembre, en la presentació de l'escriptor del mes, ha pronunciat a Palma la conferència "La necessitat de la ficció".

EL MIRALL

moment no sabia dir-te un gran novel·lista holandès, i m'imagino que tu tampoc, i mira, els va bé. No passa res. Això no significa cap mostra de pessimisme, sinó que és una constatació. Jo quasi m'estime més que hi haja molts escriptors, entre els quals n'hi haja uns quants que siguin bons, que no que hi haja un o dos escriptors excepcionals i després pràcticament no res. El que passava per exemple fa vint o vint-i-cinc anys, en el pla que deies: ah! és que som una literatura molt important perquè mira *Bearn* de Llorenç Villalonga, *La Plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda, i després no res, i parlaves de dos o tres noms, i això era tota la literatura. La resta o no existia o no es coneixia. Ara comences a pensar en escriptors i te n'ixen cinc o sis o set o vuit, que són d'una qualitat considerable. I després molts d'altres que comencen a fer les seues primeres novel·les, les seues coses. Afortunadament està apareixent un tipus de novel·la de qualitat però al mateix temps prou popular, bastant llegible, se m'acut ara les coses que està fent per exemple Ferran Tor-

rent; i això significa, doncs, una literatura més normal, encara que no pugam parlar de "grans" figures.

--Aprofitant que estem ara a l'Any del Tirant, què sent quan li diuen que vostè ha escrit la millor novel·la després del "Tirant lo Blanc"?

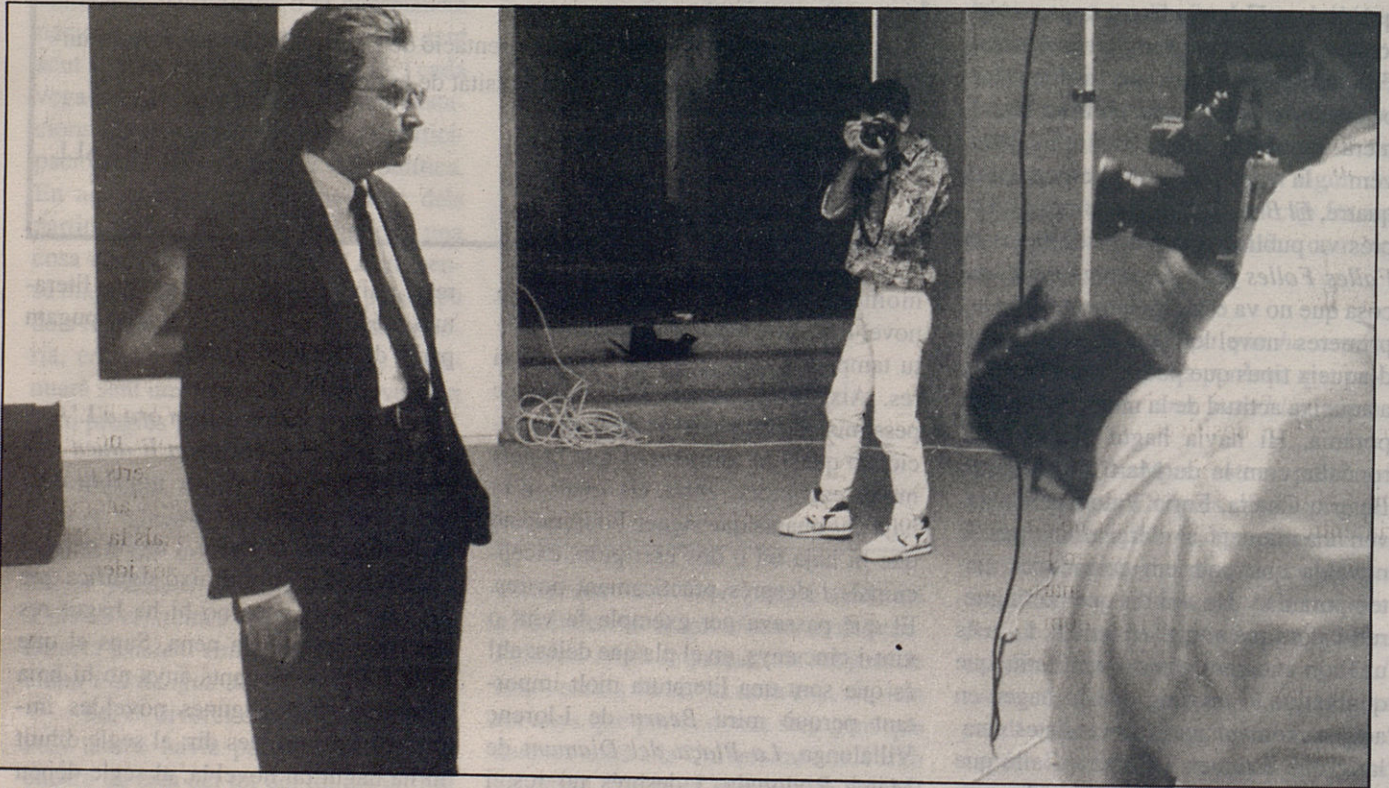
--Em fa molt gràcia, i molta pena al mateix temps, perquè això significa que en cinc-cents anys no hi ha hagut res més que valgués la pena. Saps el que vull dir?, que en tants anys no hi haja hagut realment algunes novel·les importants que pugues dir: al segle diu hi ha hagut tal novel·la, al segle dèneu tal i tal novel·la, i a principis del segle vint aquesta i aquesta altra, que foren molt importants. No és veritat, ni molt menys. Això, el que em produeix en el fons, és tristesa. Passa el mateix amb Estellés. Jo no sé si a aquest senyor li posa content que li diguen que és el millor poeta des d'Ausiàs March, això vol dir que el que s'ha escrit després han estat coses de molt poca envergadura. És una gran barbaritat. □

Lluc, 30 de setembre de 1990.

L'art modern, la mística i l'humor *

ANTONI TÀPIES

La Universitat de les Illes Balears ha volgut reconèixer la personalitat artística i els valors humans del pintor Antoni Tàpies i, per això, l'ha nomenat Doctor Honoris Causa per aquesta Universitat. Poques vegades la nostra Universitat tindrà tan excel·lents motius per prendre una decisió com aquesta. L'obra de Tàpies és reconeguda per tot el món i constitueix un cas més en la tradició cultural catalana que tantes personalitats ha donat, en l'època moderna, dins el camp de la creativitat artística. El discurs que reproduïm és el que va pronunciar Antoni Tàpies en l'acte solemne de la seva investidura, en el qual ens ofereix una altra faceta de la seva extraordinària personalitat.

Antoni Tàpies, objectiu dels fotògrafs.

Les reaccions humanes davant del misteri de la vida són molt variades. El misteri provoca la por, la rebel·lia, la submissió reverenciosa, l'assaig d'esbrinar-lo, de fer-lo propici, d'organitzar-lo... En la nostra civilització ha abundat la creença que aquestes reaccions estan a l'origen de dos grups importants d'impulsos que fins fa poc s'han tingut per antagònics. Dit a molt grans trets, recordem que d'una banda

hi ha els impulsos que alguns qualifiquen d'intuïcions místico-religioses. De l'altra, els que porten a les construccions rigoroses de la ciència. Però avui s'ha descobert -i se n'ha parlat sovint en els últims temps- que aquestes agrupacions, lluny de considerar-se antagòniques sembla que són complementàries i inseparables en tot ésser humà.

Amb això no es vol dir que d'aquelles reaccions davant del misteri

només n'hagin sortit elucubracions místico-religioses i grans sistemes científics. D'elles també en són fruit les diferents formes del món de la poesia, de la pintura, de la música... I igualment en surten les variades actituds quotidianes, en aparença senzilles, que poden constituir tot l'art de viure: des de les formes d'estimar fins al joc dels infants, de les rialles dels pallassos a l'art de fer un ram de flors, un vestit o una casa...

Per això hom diu que les situacions i els objectes més trivials, com en algunes òperes de Mozart, en els escrits de Tchekov o en les natures mortes de Morandi, de vegades també poden suggerir-nos sentiments i reflexions de diversa profunditat metafísica i ontològica.

Activitat humana i sentit transcendent

En el seu origen, i en unes civilitzacions més que en altres, aquests impulsos i activitats han conviscut amb naturalitat i fins i tot s'han confós. En efecte, el desig, posem per cas, de propiciar-nos les forces desconegudes de la natura, recordem que tant ha donat naixement a la màgia com a l'art de la medicina o a la tècnica de fer calendaris. De la por de l'instint de cercar protecció tant n'ha sortit la pregària com l'expressió poètica, els rites agraris, la pintura o l'organització política. Els impulsos místics i religiosos formats al voltant del misteri, del sagrat o del diví que de moltes maneres se l'ha anomenat --amb tots els seus mites, símbols, cosmologies, ritus... hi ha hagut moments que han estat omnipresents i inseparables de tota activitat humana; i l'art, com és sabut, n'ha constituït sempre un vehicle de primera magnitud.

Molts convenen que el misticisme religiós ben dosificat pot ser de gran ajuda per trobar sentit a la vida, per inspirar el respecte i la solidaritat necessària entre els homes i l'harmonia entre aquests i la natura. Ara estem lluny, és evident, d'aquells "revolucionaris" que consideraven el misticisme com contrari al món del futur, com "la deificació passiva de la naturalesa, una ganduleria aristocràtica, l'ensenyació i la llacrimositat", com el qualificava Trotski. Però no hem d'oblidar que, quan s'ha desequilibrat la balança i la visió místico-religiosa s'ha mostrat intransigent i contrària a la raó i a la ciència, ha fet entrar els pobles en períodes d'obscurantisme i crueltat. ¿Cal demostrar, però, que també pot succeir el contrari i que el desequilibri ens vingui per l'excessiva preponderància del costat material i per l'oblit dels valors espirituals i morals? És un perill que avui es coneix prou a l'anomenada civilització Occidental; i precisament portat, com

s'ha dit tantes vegades, per la mateixa dinàmica del tipus de creences religioses i filosòfiques duals que han predominat fins ara en la nostra civilització, amb les seves velles separacions entre esperit i matèria, ànima i cos, religió i ciència, entre el servir a Deu i el servir al Cèsar. Són creences que potser ens hauran proporcionat un desenvolupament material espectacular però no hi ha dubte que, com diu Joseph Needham, també ens han dut a una mena de període medieval invertit on l'excés de científisme i tecnologia estan arribant a fer-nos témer per la continuïtat de la vida sobre el planeta¹.

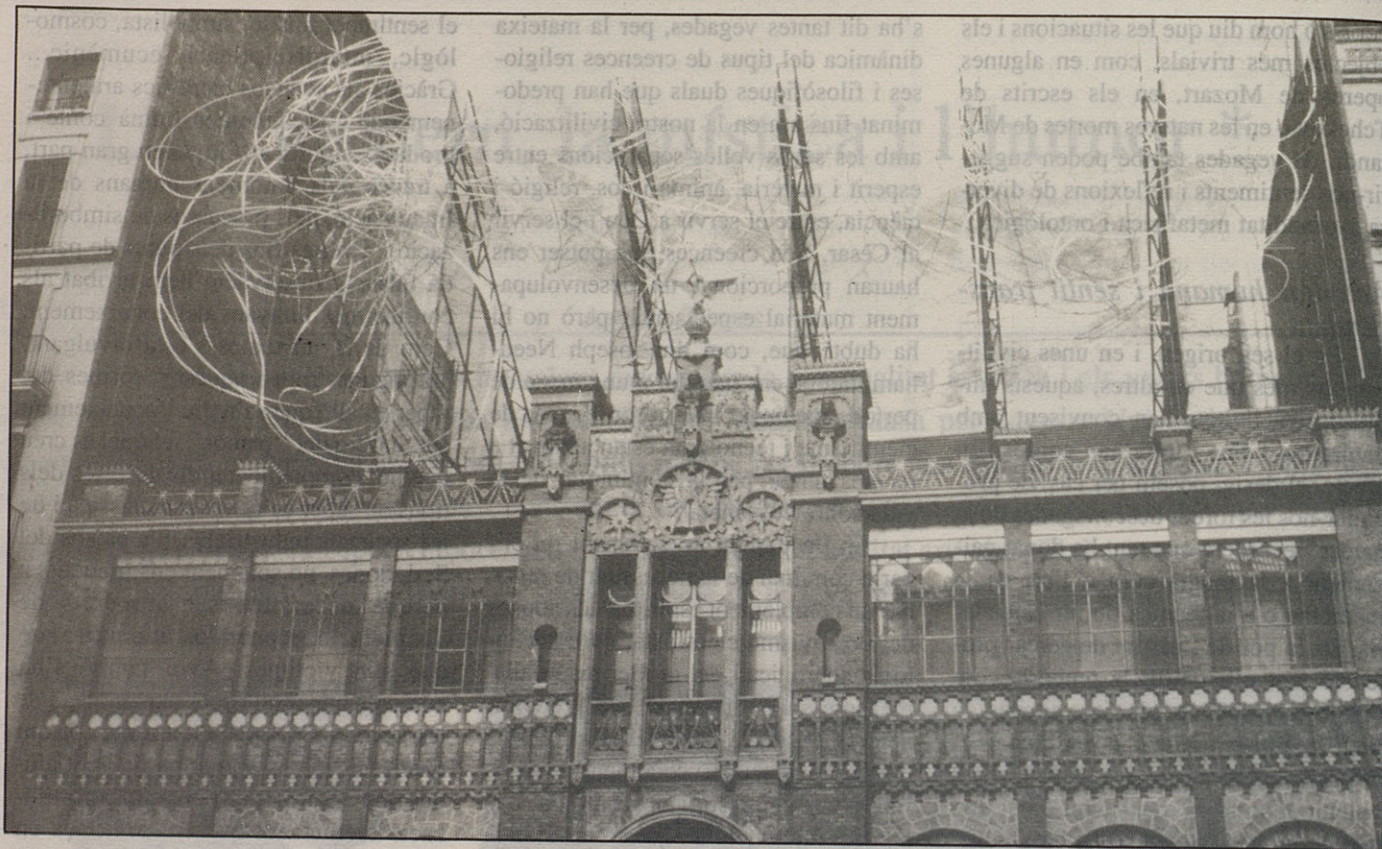
En l'actualitat no solament tot ens parla com mai de la necessitat de retrobar un complement espiritual als abusos del positivisme científista, de la tecnologia anàrquica i del groller materialisme agressiu i masclista que predominen, sinó que és la mateixa ciència la que ho reclama. Especialment diversos físics de gran prestigi en els últims anys han fet referència a aquest canvi de la ciència més recent. S'ha de rehabilitar la imatge de la ciència, ens vénen a dir, mostrant que pot existir una necessària harmonia entre la visió dels místics i la dels físics. Perquè avui se sap que la Física va molt més enllà del materialisme i la mera tecnologia a la qual abans s'associava... Amb les seves descobertes recents la física també pot ser "un camí amb cor que ens porti cap a un coneixement espiritual i cap a una realització personal"². Després de la Física quàntica, de la nova Biologia, de la Psicologia analítica, de la Neuro i la Psicofisiologia, de l'Ecologia o de l'Antropologia recents, en la visió de la realitat ja no es poden negligir els missatges simbòlics del nostre esperit, per delirants que semblin de vegades, que ens donin la possibilitat d'apropar-nos a un model d'univers allunyat tant de la miopia materialista com de l'espiritualisme naïf.

Les societats industrials i el "coneixement del Sud"

L'art del segle XX, en els últims anys, ha estat molt sensible a aquests canvis i ha comprès que en els nostres temps és molt important treballar dins d'aquest nou marc unitari que recuperi

el sentiment místic, simbolista, cosmològic, interdisciplinari, ecumènic... Gràcies als avenços científics ara entenem que "tot fenomen humà conté i produeix significat" i que en gran part, a través dels fenòmens humans de la Imaginació, dels processos de simbolització i a voltes fins dels punts de partida falsos d'observació hem arribat als confins més llunyans del coneixement. Com de fa un temps s'està divulgant, ara alguns troben aquestes formes del saber en allò que se'n diu "coneixement del Sud" o del "pathos", el qual es creu que pot complementar els defectes dels tipus de saber de la ciència clàssica i de les societats industrials³. Els països del Sud, doncs, no solament ens preocupen perquè necessiten ser alliberats de l'explotació econòmica i política de què són víctimes. Avui també s'ha comprès que molts dels seus sabers i de les seves expressions culturals són un tresor que cal preservar perquè pot ajudar-nos a sortir del perill d'uniformització cretinitzant que ens amenaça en el sistema de vida dels països del Nord.

Sigui com sigui, no ha d'estranyar que l'artista modern, sobretot a partir del surrealisme, s'emmiralli en aquelles savieses i personalitats tant del passat com del present que s'apropen a aquest sentit. Que, per començar, en el món de la cultura se senti avui tanta curiositat per la saviesa i les religions no duals d'Orient i pels costums de certs pobles considerats primitius i de l'anomenat tercer món, amb tots els quals la ciència moderna sovint es troba més identificada que amb l'ortodòxia oficial judeocristiana d'Occident. O que, dins la nostra tradició, pels enigmàtics camins de l'art i la poesia, ara convisquin autors que fins fa poc en l'educació clàssica i en les societats industrials s'haguessin trobat forasenyats i que estaven totalment marginats. Que, com va fer Breton, avui es pugui parlar amb naturalitat de "l'alta ciència" de la Kabala al costat de l'estranya metafísica d'un Jean-Pierre Brisset o de la patafísica de Jarry.⁽⁴⁾ Que ara, entre els nous pensadors sonin sovint des dels fragments d'Heràclit a les doctrines hermètiques, de l'alquímia al mestre Eckart, de la filosofia de la natura franciscana a Robert Fludd, de Sant Josan de la Creu

La "Fundació Tàpies", a l'edifici modernista de Barcelona.

a Jacob Böhme, de Paracels a William Blake, d'un cert esoterisme cristià a Della Porta, Boscovich, Vico, alguns romàntics alemanys o Teilhard de Chardin. I que en la cultura moderna, és clar, torni a tenir una excepcional importància el nom del nostre Ramon Llull, precisament mestre d'alguns d'aquells i que per això, entre altres raons, avui constitueix un dels grans orgulls dels pobles de parla catalana.

Ja sabem que a l'observador li sembla estrany que certs poetes i artistes actuals -que, a sobre, qui sap si es declaren agnòstics o escèptics- puguin referir-se a la mística i que concretament admirin Llull. Però de fet no hi ha contradicció. Les visions místiques, que a alguns els semblen puerils i fins morboses, ni van sempre lligades a les creences i dogmes religiosos institucionalitzats ni se les ha de considerar una descripció de l'univers que calgui prendre's al peu de la lletra. Sabut és que si poden ser d'utilitat a l'home d'avui és més per la classes d'associacions d'idees, de sentiments i emocions que desvetllen en la intimitat de cadascú, que no pas per allò que li-

teralment semblen descriure. Això fins passa en el món de la ciència. Una visió geocèntrica del món com la de Ptolemeu, posem per cas, ja sabem que físicament no és certa. Però simbòlicament, "des de la nostra posició d'éssers humans encarnats sobre una terra física, seguim tenint el sentiment que som el centre de l'univers".(5) La visió simbòlica, el mite, la metàfora, la imatge política... constitueixen, doncs, com un joc que en certa manera s'anticipa i per descomptat complementa el coneixement intel·lectual i serveix per preservar certs valors que a l'home li és bo mantenir sempre presents.

El joc i el món del sagrat

Les grans savieses orientals fa més de vint-i-cinc segles que es basen en la importància d'aquest joc. Precisament el coneixement suprem segons els hindús, és la descoberta que tot el que és multiplicat és un somni de Déu, la Maya, una paraula que no solament significa il·lusió sinó també art i poder miraculós. L'Univers dels místics hindús sembla realment un joc (lila) que Déu (l'Atman) juga amb ell mateix. La

seva activitat és lúdica. Els qui creien que la mística -i l'art important- és ensopida i que requereix utilitzar cilicis i posar cara de prunes agres, ara tindran la sorpresa de veure que en moments d'èxtasi profund de sobte sorgeix el joc. De cop i volta, com deia el Dant, "tot el que veia em semblava el riure de l'Univers". O com Freud: l'humor no està lluny d'allò que és sublim i elevat.

Es important recalcar aquests punts en un temps en que des de les "pseudo cultures" de la distracció i del negoci fins a certes doctrines socialitzants mal enteses, sense comptar els vells positivistes i els materialistes vulgars, s'ha procurat desacreditar la mística, i l'art que li és semblant, dient que és quelcom trist i fúnebre que paralitza i que només és fruit de la ignorància d'altres temps. Quan al contrari, coincidint amb les noves concepcions científiques, avui se sap que algunes de les més increïbles visions dels místics no solament tenen sentit per a l'home sinó que són més amigues de l'alegria vital i de la sana ironia que moltes tendències que se les donen de "progres". L'entusiasme i l'alegria, com molt bé ho ha fet

notar Martí de Riquer, són les primeres característiques del Llibre de Contemplació de Llull. Ningú més joganer i divertit que els místics zen amb els seus "koans" i els seus acudits sorprenents, com aquell, per exemple, que definia l'essència de Buda llençant un eructe. I també en la nostra tradició segur que alguns folls de Déu, com el nostre Llull, o com aquell sant que sempre reia en combregar, han arribat bromejant al gran joc del Misteri. Una actitud, doncs, que segons sembla no està pas renyida ni amb la més estricta ortodòxia cristiana.

I recordem que tot plegat no són formes de fugir del món sinó precisament de conèixer lo millor i de ser-hi més presents. El místic no es queda instal·lat com un babau en les seves visions. L'èxtasi místic és un estat transitori. Als "il·luminats" la mateixa mística els porta a una vida més externa, més activa. Abans de conèixer el Zen, diuen els adeptes d'aquesta branca budista, les muntanyes són muntanyes. A mesura que s'avança en l'estudi del

budisme les muntanyes deixen de ser muntanyes. Però quan s'obté el coneixement suprem, les muntanyes tornen a ser muntanyes, vistes però sota una altra llum. Perquè, com observa amb encert Ferrater Mora, en el misticisme no es tracta d'eliminar el món, sinó d'il·luminar-lo. Com després va tenir Santa Teresa, en el mateix Llull abundava el sentit del viure pràctic i és conegut que "arribà de vegades a l'humor i a una certa ironia popular" que més tard es prolongà en tota una línia de la literatura catalana, en les contalles de Turmeda i d'Eiximenis, en els sermons de Sant Vicenç Ferrer, en la sàtira valenciana, en Jaume Roig...⁶. Llull, ens consta, fins inspirà el món misteriós i tràgicòmic de J.V. Foix. I a través d'aquest no hi ha dubte que també arriba fins al nostre Brossa.

El paradigma lul·lià

Ramon Llull és el gran model de místic i ensem de científic, de filòsof i de poeta, de contemplatiu i d'home d'acció. Aquesta manera de ser és tan

actual que fa que hi hagi obres de Llull que tant semblen precursors de la cibernètica moderna com poesies visuals lletristes. Vegis's sinó l'última part del mateix *Llibre de Contemplació* amb tota aquella combinatòria de lletres i de conceptes tan inquietants com jocosos. I no parlem ja del valor anticipatiu que tingué la gran afició de Llull per traduir plàsticament amb diagrames tota la lògica del seu *Ars magna*.

També és ben curiós aquest interès que desperten avui les personalitats que s'han explicat abundantment amb el concurs de les arts visuals o que són tan sensibles al món de la plàstica. Hi ha, és clar, l'afany de fer-se comprendre, de popularitzar certes idees, al qual responen les il·lustracions des de molts llibres miniats medievals fins als gravats en fusta i posteriorment en coure i altres mitjans més moderns dels llibres i làmines impreses. Però també hi ha el fet que el món dels místics, com el de la Física moderna, no sempre pot *explicar-se* amb paraules corrents i que sovint es *mostra* millor amb les imatges

Jeroglífics, 1985.

de la plàstica. La qüestió és que les arts d'aquestes savieses unitàries, des d'algunes caligrafies extrem orientals fins a certes ornamentacions de màscares i teixits africans, de les pintures mandàliques tibetanes als gravats dels llibres de Fludd o Blake, és sabut que han tingut una influència molt gran sobre l'art modern. No és per casualitat que Lull figurés ja en el diccionari del surrealisme, i tampoc deu ser perquè sí que l'artista modern ha sentit més atracció per la puresa unitària que de vegades s'endevina en les arts del cristianisme primitiu que pels dualismes i separacions del classicisme vaticà posterior.

Lull és un exemple interessant fins i tot pel seu sentit crític envers les obres dels pintors i escultors i pel seu ideal de Bellesa. Lull no creia en la sola Bellesa formal perquè sabia que allò que compta és "el contingut del procés psíquic d'associació d'imatges, pensaments i sentiments suggerit per l'objecte contemplat". I així, com en el modern "arte povera", arribà a trobar més bellesa en els fems del camp que en la suposada beatut d'una dona de contingut moral incorrecte. Lull trobava espantós que en el món hi hagués tants pintors *malvats* que perdessin el temps amb coses secundàries. I és profètic que Lull utilitzés el mot *malvat*, el qual avui no solament suggereix mal artista sinó mala persona, aquell que pot ser perjudicial per a la societat. Una advertència massa oblidada en els nostres temps en què tot s'accepta sense una crítica seriosa que ens previngui dels veritables mals socials que pot causar el mal art.

I en el mateix ordre de coses, diguem finalment, que ens és modèlic que Lull insistís en la importància de pintar només l'essencial, el més profund. Ja sabem que això és independent del sentit que donava Lull a l'essencial i el profund, que per a ell no era altra cosa que la imatge de la creu. Però el model, pres simbòlicament, segueix, com molts altres, essent vàlid. No estaria malament, doncs, que avui també ens semblés impossible, com li passava a Lull, "que'ls pintors pinten ni diboxen ni entallen nulla altra pintura sinó creus"¹⁸. Potser així ens estalviaríem moltes de les malvestats que produeixen gran part dels negocis pretesament

culturals de la societat industrial que ens ha tocat viure. □

Palma, 15-11-1990.

NOTES

1. NEEDHAM, Joseph. *Dentro de los cuatro mares. El diálogo entre Oriente y Occidente*. Madrid: Siglo XXI, 1975.
2. CAPRA, Fridjof. *Le Tao de la Phisique*. París: Tchou éditeur, 1979.
3. NAKAMURA, Yūjirō. *El "coneixement del Sud com a antítesi del coneixement de la ciència clàssica i la societat industrial. Una de les ponències del simposi de Venècia, UNESCO, publicades amb el títol: La ciència i les fronteres del coneixement*. Barcelona: Centre Unesco de Cata-

lunya; Edicions de la Magrana, 1987.

4. BRETON, André. *Dictionnaire de l'humor noir*.
5. GODWIN, Joscelyn. *Robert Fludd*. Hermetic philosopher and surveyor of two worlds. London: Thames and Hudson, 1979.
6. La bibliografia lul·liana consultada és nombrosa. Però en aquest text s'ha utilitzat especialment l'interessant núm. 4 de *Quaderns de poesia*. Barcelona: novembre 1935, amb articles sobre Lull de Josep M. Capdevila, Manuel de Montoliu, Joan Teixidor, Pere Font i Puig, Alfons Serra-Baldó i un text poètic de J.V. Foix. També: Martí de RIQUER. *Història de la literatura catalana*. Barcelona: Ariel, 1964.
7. FONT i PUIG, Pere a: *Quaderns de poesia*, núm. 4
8. LLULL, Ramon. *Libre de contemplació en Deu* (llibre ters, cap. 120).

El nacionalisme és a debat.

10-11 **debat** NACIONALISTA 12-13 **debat** NACIONALISTA

El núm. 12-13 és al quiosc o llibreria

Revista trimestral

debat
NACIONALISTA

"*Pretén ésser una eina més al servei de la reconstrucció nacional dels Països Catalans oberta a totes les tendències i ideologies que vulguin, sense complexos, construir la nació catalana*".

Subscriu-te i participa en el debat.

Targeta de subscripció

Nom _____
Adreça _____
Població _____ Tel. _____

- Subscripció normal 2.500 Ptes.
 Subscripció suport 3.500 Ptes.

Altres formes de pagament

- Xec bancari adjunt núm. _____
 Contra reemborsament _____
 Gir postal _____

Domiciliació a Banc o Caixa

de de 199 _____
Sr. Director Banc o Caixa _____

Sucursal _____
Adreça _____
Compte corrent/
llibreta d'estalvis núm. _____
A nom de _____

Distingit senyor,

Us preguem que fins a una nova ordre feu efectiu a Fundació CDP amb càrrec al meu compte corrent/llibreta d'estalvis els rebuts anuals, que per a aquesta entitat us siguin presentats. Cordialment,

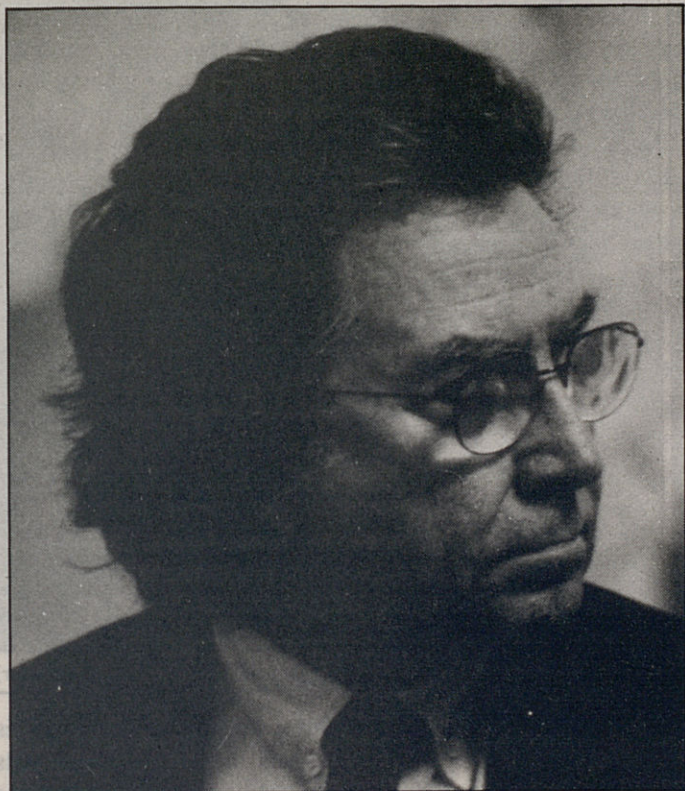
Signat

Gran Via de les Corts
Catalanes, 570, entresol
Tel. 254 97 02
Fax: 254 97 03
08011 Barcelona

CDP
Centre
Documentació
Política

Semblança d'Antoni Tàpies

MIQUEL V. SEBASTIAN

Antoni Tàpies. (Foto Gabriel Bennàssar)

L'aspecte seriós i transcendent del jove Antoni al moment d'emprendre una brillant trajectòria, en un temps i un país de crua postguerra --àrid desert d'intransigència--, contrasta amb el Tàpies patriarcal de cabells grisos i ulls riellars de l'actualitat.

Els quaranta anys que separen la dissecció quasi microscòpica del rostre d'aquest *català universal*, bell tòpic que mai no renunciarem a emprar, en l'esmentat autoretrat, a l'artista d'ara admirat arreu del món, han estat de fecunda coherència i arriscada actitud artística, malgrat els reconeixements a l'estranger, perquè a la seva pròpia terra les postures intolerants dels estaments oficials, i aquí no parlem de cap qüestió política, li negaren el pa i el peix.

Però, feliçment els temps han canviat i *el més il·lustre dels pintors espanyols contemporanis*, segons el diari francès *Le Monde*, ha passat de ser considerat al seu país més o manco com un terrorista intel·lectual, a ocupar el lloc de privilegi que sempre s'ha merescut. Així, el passat quinze de novembre, la Universitat de les Illes Balears, que ja ens dugué setze pintures de Tàpies de gran format a una magna exposició a la Llotja de Palma per commemorar el desè aniversari de la institució, va investir el pintor doctor *Honoris Causa* en un acte solemne celebrat al Centre Cultural de Sa Nostra.

La pintura tapiana ha cremat moltes etapes com tota obra de gran creador, des del Surrealisme dels inicis, l'Informalisme, l'Existencialisme, l'amor a

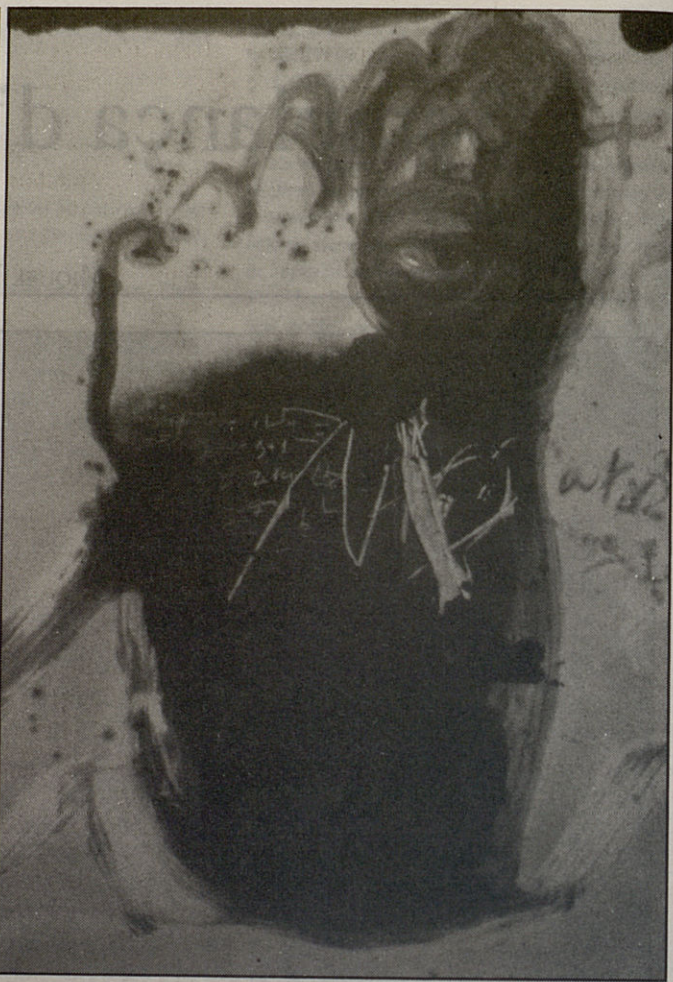
De l'any 50 data el famós autoretrat d'un Antoni Tàpies de vint-i-set anys, la mateixa edat que tenia Albert Dürer quan pintà també el seu autoretrat del Museo del Prado, i a ambdues obres els dos artistes reflecteixen una profunda mirada dirigida a l'espectador-infinit. El pintor s'acosta tímidament, a la manera renaixentista, a una finestra-bastidor de 75x65,5 centímetres, format d'aquest llenç, per assenyalar amb el dit índex de la mà dreta la signatura "Tàpies", amb t de + damunt un paper blanc, invenció afablement glosada per Blai Bonet..., *les creus, les menudes, les grans i les disforges, que poden ser creus, que tenen l'avinentesa de ser una t*. I com Dürer, que firmava amb el logotip A/B, una A damunt una D, Tàpies crea el seu a/t, a partit per t.

les filosofies orientals (encara present), la mitificació d'objectes d'aspectes humils, etc., sempre dins l'estil Tàpies, perquè l'autor, considerat pels crítics d'art com a successor de Picasso i Miró, ha superat de debò tots els falsos compartiments en què els historiadors més vulnerables solen classificar la pintura moderna. Rastregem el seu itinerari.

Antoni Tàpies va néixer a Barcelona fa seixanta-set anys, fill de l'advocat Josep Tàpies, el qual fou assessor jurídic de la Generalitat de Catalunya, i de Maria Puig. Va rebre una educació tradicional a diversos col·legis privats de la ciutat, començant a practicar el dibuix pel seu compte durant la guerra civil espanyola. Una malaltia del pulmó el tengué durant uns anys al sanatori de

A la memòria de Salvador Puig Antich, 1974. (Foto G. Bennàssar)

Planta de peu, 1984. (Foto G. Bennàssar)

Puig d'Olena, on es va preparar culturalment d'una manera autodidacta fent còpies de Van Gogh, Picasso, etc., llegint a Mann, Nietzsche, Spengler, Ibsen, Stendhal, Proust, Gide... o escoltant Wagner i Brahms.

El 1944 estudiava Dret a la Universitat de Barcelona, mentre feia amistat amb els tres Joans: Brossa, Prats i Miró, s'interessava per Sartre, Heidegger, la filosofia oriental i madurava de forma definitiva la seva vocació artística. El 1948 va fundar amb Brossa, Ponç, Cui-xart, Tharrats i Puig la ja històrica revista *Dau al Set*, al temps que el surrealisme i la psicoanàlisi es posaven de moda. Coneix Gomis, Teixidor, J.V. Foix i es presenta al *Salón de los Once*, exposició organitzada per Eugeni d'Ors a Madrid. Però la seva primera mostra individual fou a les Galeries Laietanes de Barcelona a principis dels cinquanta, que són els anys en què es dona a conèixer i comença a exposar per tot el món. Viatja a París becat pel govern

francès i coneix Picasso. Participa diverses vegades al Premi del Carnegie Institute de Pittsburgh, a la Bienal de Venècia, a la Bienal de São Paulo, a la Bienal Hispano-Americana... Exposicions a la Martha Jackson Gallery de Nova York, la Galerie Stadler de París, la Sala Gaspar de Barcelona, la Galleria dell'Ariete de Milà.

Són també anys de consolidació personal. El casament amb Teresa Barba i posterior naixement dels seus fills Antoni, Clara i Miquel. Mentrestant, va introduint a la seva pintura un formalisme geomètric i materials com terres, *grattages*, collages, incisions, interessant-se altra volta pel pensament oriental: Budisme Zen, Taoisme, Vedanta..., que potser influeixin tangencialment la seva obra.

Camilo José Cela, director aleshores de la revista mallorquina *Papeles de Son Armadams*, li dedica un número l'any 60, amb col·laboracions dels teòrics Giulio Carlo Argan i Herbert Read,

entre d'altres. La pintura de Tàpies és reclamada pels mercats internacionals de l'art; les exposicions individuals es succeeixen en ciutats com París, Washington, Essen, Estocolm, Munic, Buenos Aires, Hannover, Nova York, Kassel... Dins la dècada dels seixanta compra una vella masia a Campins i es fa la casa-estudi de Barcelona, segons el projecte de l'arquitecte català Corderch de Sentmenat. El 66 va ésser arrestat perquè participava a la reunió clandestina d'intel·lectuals al convent dels caputxins de Sarrià, que va tenir gran ressò a la premsa de l'època. Els èxits són nombrosos, així com les exposicions antològiques d'artista consagrat; la seva pintura és inconfusible, un Tàpies només es pareix a un Tàpies.

Com a escriptor és autor de diverses publicacions sobre art; per exemple, *La pràctica de l'art*, *Comunicació sobre el mur*, *L'art contra l'estètica*, *Situació de la pintura catalana recent*, *Memòria personal*, *La realitat com a art*, *Per a*

un art modern i progressista, etc., on expressa les seves idees i experiències artístiques. No oblidem que pintors reconeguts, Van Gogh, Kandinsky, Da Vinci, el mateix Dürer o darrerament el felanitxer Barceló, han escrit sobre aquests temes; potser que els millors escriptors d'art siguin els propis artistes.

Als anys setanta rep el Premi Rubens de Siegen, el Premi del British Arts Council, l'Stephan-Bocher-Medaille de Colònia, el Premi Ciutat de Barcelona. Exposicions antològiques al Musée d'Art Moderne de París, al Louisiana Museum, a la Neue Nationalgalerie de Berlín, a la Fondation Maeght, a la Fundació Joan Miró de Barcelona, al Museo de Arte Contemporáneo de Madrid.

Després de la mort de Franco participa en diferents campanyes en pro de l'amnistia a presos polítics i de la democràcia, al temps que és nomenat membre de la Hispanic Society de Nova York. Al 81 li és concedida la

Medalla d'Or a les Balles Arts i investit doctor *Honoris Causa* pel Royal College of Art de Londres. Autor del monument en homenatge a Picasso, de Barcelona, rep la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya. I més premis: el Rembrandt de la Fundació M. Toepfer d'Hamburg, Officier des Arts et des Lettres del govern francès, Premi de la Pau de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya, Premi de la Internationale Triennale Für Farbige Originalgrafik de Grenchen (Suïssa), Prix National de Peinture de França, doctor *Honoris Causa* per la Universitat de Barcelona. El 1984 es crea la Fundació Antoni Tàpies a Barcelona i va a Brussel·les per inaugurar la seva exposició personal en el marc d'Europa 85. Recentment, la Fundació ha obert el Centre Cultural, a l'edifici modernista que va adquirir a l'Editorial Montaner i Simon que el mateix Tàpies ha adaptat per a les noves necessitats.

Els darrers anys l'obra tapiana duu

l'empremta de la matèria i la geometria, amb aparicions humanes que ens parlen de la mort, la malaltia i el sexe, com si en volgués fer d'aquests temes una fonda reflexió. Respecte dels materials, sempre tan importants per al pintor, ha incorporat la goma-escuma tractada amb enduridors, la pintura amb esprai i la profusió de vernissos que regalimen pel quadre. Però qui millor ens pot parlar del seu art és el propi Tàpies: *No intent donar una imatge més harmònica del món o de l'home, sinó que intent proposar unes imatges que provoquin el públic, que el duguin a una visió més contemplativa de la realitat. Mai no em pos a pintar amb teories preconcebudes; generalment entro al meu taller pensant: A veure què passarà! Sempre he cregut que l'emoció estètica ha de dur un component de sorpresa.* □

Miquel V. Sebastián és crític d'art i professor de dibuix.

DOLÇ
i
SALAT

GELATERIA
i
XOCOLATERIA

C/ JOAN MAURA, BISBE
CANTONADA C/ VINYASSA

Podem adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Manera
Inca	Espirafocs	Palma	México
Inca	Vilanova	Palma	Papereria Mallorca
Felanitx	Ramon Llull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Mangor	Xaloc	Palma	Totem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Catòlica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscs de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____
 Adreça _____
 C/ _____ Núm. _____ Pis _____
 Codi Postal _____ Població _____
 Telèfon _____

Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual. Podem presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:

Banc/Caixa _____
 Agència/Oficina _____
 Cte/Lta. núm _____

Signatura _____

COL·LECCIÓ MORÉ

UNA COL·LECCIÓ PER A TOTHOM

18

DESEMBRE

PABLO PICASSO
VINCENT VAN GOGH
FRANCISCO DE ZURBARÁN
JOAN MIRÓ
ANTONI TAPIES
OSKAR KOKOSCHKA
GEORGES BRAQUE
IGNACIO PINAZO
MARIANO BENLLIURE
MATTHIJS MARIS
ALBERT MARQUET
ABEL LAUVRAY
JOAQUIN MIR
WILLEM JANSEN
CARLOS DOMENECH
FRANCISCO BORES
KURT SCHWITTERS
MARC CHAGALL
BENJAMÍN PALENCIA
ESTEBAN VICENTE
OSWALDO GUAYASAMIN
CARLOS JEREMÍAS
FRANCISCO SALES
WILLEM DE KOONING
M. GONZÁLEZ SANTANA
JAAP WAGEMAKER
RAFAEL ALBERTÍ
JAAP NANNINGA
SERGE POLIAKOFF
NICOLAS DE STAEL
EDGAR FERNHOUT
ROBERT MOTHERWELL
VICTOR VASARELY
KAREL APPEL
JOSÉ MARIA TAPIOLA
GERARD VAN DE GEUS
CHRIS JANSEN
ARCADIO BLASCO
LUCIO MUÑOZ
ALBERT AGULLÓ
ROBERTO POSAR
TOMÁS ALMELA
ULISES BLANCO
PACO MORÉ
JACKIE HUTTER
PAULA
FIDEL BOFFILL
F. SÁNCHEZ Y JUAN
RENÉ MAGRITTE

13

GENER

PALAU SOLLERÍ

Centre d'exposicions i documentació
de l'Art Contemporani

Ajuntament de Palma

Amb motiu de l'acte en què la Fundació Jaume I va atorgar els premis d'actuació cívica catalana, Josep Piera, de Gandia, poeta i prosista, va donar les gràcies en nom dels qui havien rebut aquesta distinció. I va aprofitar l'ocasió per referir-se al 500 aniversari de la primera edició del *Tirant lo Blanc*. Tant per la bellesa literària del discurs com per allò què diu, ens ha semblat escaient reproduir-ne aquí una part, amb el propòsit que servés d'introducció al dossier que EL MIRALL dedica a la millor novel·la en llengua catalana de tots els temps i al seu autor.

JOSEP PIERA

Discurs per a una nit d'homenatge al Tirant

ANTON M. ESPADALER

L'origen del Tirant i els orígens de la novel·la

MIQUEL FERRÀ I MARTORELL

Sobre la psicologia de Tirant

PERE ROSSELLÓ

Martí de Riquer: i el Tirant

GABRIEL ENSENYAT I PUJOL

L'episodi del Tirant a Rodes: un clam antigovènès

MARIA PAU JANER

El cavaller Espèrcius

ROSA M. CALAFAT / PERE ROSSELLÓ

Versions i adaptacions del Tirant

TIRANT LO BLANC

Discurs per a una nit d'homenatge al Tirant

JOSEP PIERA I RUBIO

I ara que us acabe d'esmentar el meu país d'origen --«país», en aquell sentit planià, i un poc italianitzat, que fa íntim, cordial, entranyable, familiar, l'espai territorial de la infantesa-- m'agradaria oferir des d'ací uns mots a Gandia --la ciutat de Martorell

i la meua pròpia, com ja he dit-- per haver volgut dedicar aquest any de 1990 a la commemoració del Vè Centenari de l'edició prínceps del *Tirant lo Blanc*, aconseguint amb això fer-ne una autèntica fita memorable.

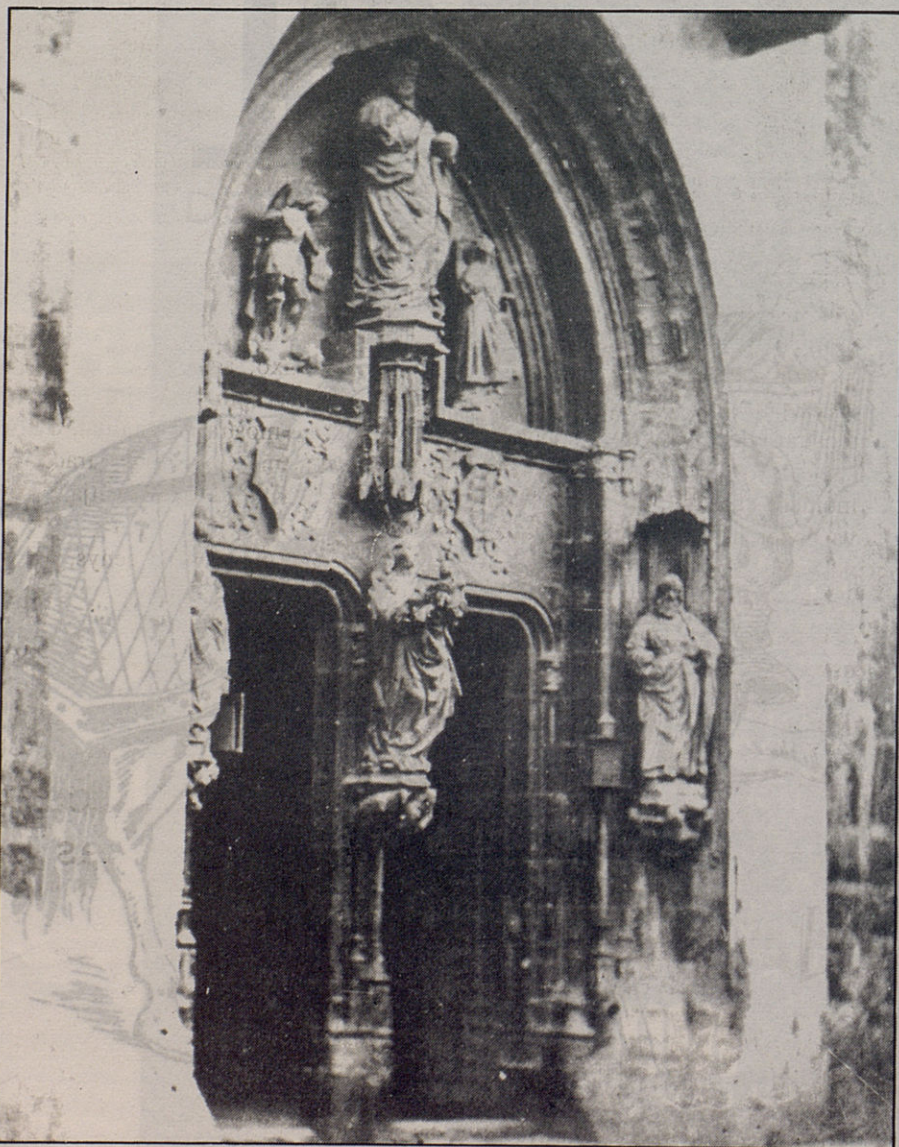
Però no és solament Gandia, des

de la seua modèstia, qui celebra enguany aquest *Any del Tirant*, sinó que també València, la ciutat on va imprimir-se la novel·la en 1490, i Barcelona, la gran urbs on aviat va reeditar-se i va obtenir la consagració definitiva, en celebren igualment l'efemèrides, així com Palma de Mallorca, Perpinyà, etc.

I d'açò, per la banda que em pertoca, n'estic especialment content. Content, no sols per l'èxit i la ressonància que així pren la commemoració, sinó també, i especialment, perquè d'aquesta manera queda magníficament dibuixat l'àmbit territorial d'una llengua i una tradició literària --la catalana-- que, al llarg del segle XV, van saber ocupar un lloc rellevant en el context cultural de l'Europa del seu temps. És just, i normal, i bonic, per tant, que siguen Gandia, València i Barcelona --amb les dues Generalitats que ens representen-- qui encapçalen els actes d'aquest *Any del Tirant* que s'acomplirà exacte d'ací uns dies.

Un gran moment cultural, sí, aquest de fa cinc-cents anys. Una gran fita, per tant, aquesta que enguany celebrem tots en commemorar el Vè Centenari de *Tirant lo Blanc*. No podríem ni havíem de deixar en oblit un fet simbòlic com aquest. No haver celebrat com és de raó un esdeveniment d'aquesta categoria, hauria significat una cosa terrible, especialment a Gandia i València. Hauria significat allò que ja no érem capaços de dir, el nostre silenci definitiu com a valencians. Perquè cap poble que s'ho val no deixa passar sense fer-ne memòria les seues dates emblemàtiques. I açò és, i ho està sent, aquest 1990: un emblema, una fita, un model. O un punt de partida, si volem.

En aquest *Any del Tirant* no estem commemorant cap mite perdut d'un temps irrecuperable (els nostres clàssics ja deien allò de "lo temps perdut no es pot cobrar"). Si és cert, això sí, que es tracta de commemorar una fita cultural (i commemorar significa "recordar col·lectivament") ningú no té ganes, ara, d'entonar cap fúnebre oració, per bella i emotiva que semble, a les venerables cendres d'un passat gloriós. En un moment històric com

Gandia (La Safor). Seu-Col·legiata: Porta dels Apòstols. Escultures de Damià Forment. Desaparegudes durant les destruccions de la Guerra d'Espanya, el 1936.

Gandia. L'Alqueria de Martorell. Ha pertangut als Martorell, almanco des del 1391, any en què apareix censada en pagar uns moros l'impost de morabatí com habitants a "l'alqueria d'en Pere Martorell".

aquest, quan Europa es prepara per a compartir el futur, no val a embolcallar-se en cap visió deliciosament nostàlgica. Celebrar aquest *Any del Tirant* significa just el contrari: una il·lusió renovada en la construcció d'un present culte.

Es tracta de, fent memòria d'una tradició literària que va ser capaç de crear obres esplèndides com els poemes d'Ausiàs March, el *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell i les obres de Roís de Corella --tots tres autors valenci-

ans, tots tres nascuts a Gandia-- sentir-nos-en hereus d'àmplia volada i mantenint les mateixes aspiracions d'uropeisme i de fidelitat nacional, mostrar i demostrar que, ara mateix, en aquest 1990, vivim també un bon moment cultural. Si Joanot Martorell va poder imaginar i escriure l'Europa del seu temps, també ara, des del mateix espai de vida on ell va escriure, podem tornar a intentar unes altres obres semblants. O com a mínim --pensem-- aquesta aspiració pot servir-

nos d'il·lusió, d'esperança, de porta oberta al futur.

Per això, aquest *Any del Tirant* cal entendre'l com una fita de present. Com una mostra de vitalitat, d'afirmació i de memòria d'una tradició lingüística-cultural que desitja un futur digne.

Des de Gandia, almenys, jo ho veig així: mirant cap amunt, cap avant, cap al nord, camí d'Europa. □
Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. 25 d'octubre 1990.

**Llibreria
Jaume de Montsó**

Passatge Joan XXIII, 1-B
Geranis Centre Telèfon 72 19 31

07002 Palma (Mallorca)

**Plànols topogràfics
Fotografies aèries**

ESTOP

TOPOGRAFIA-FOTOGRAFIA-PROJECTES

Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Telèfon 72 33 56

07002 Palma de Mallorca

L'origen de Tirant i els orígens de la novel·la

ANTON M. ESPADALER

El dia 2 de gener de 1460, Joanot Martorell va començar a escriure una història protagonitzada per un cavaller que duu un nom que encara avui sobta, Tirant lo Blanc. Aquest llibre s'havia de convertir en la millor novel·la del segle XV. En el millor llibre del món. És absurd preguntar-se si Martorell s'ho proposava. En canvi, és absolutament clar que Joanot Martorell estava plenament convençut que anava a fer un llibre que contindria algunes singularitats, força invencions, una gran originalitat i que reportaria al seu autor glòria i fama. No debades, en una dedicatòria que és un plagi flagrant, proclama que només ell, "e no altri ab mi", n'és el responsable. Un orgull legítim.

Amb tot, aquest és més aviat el sentit que té la data d'inici de l'obra per a nosaltres que no pas per al mateix Martorell. Aquestes són coses difícils d'escatir, però dóna'm de parer que en datar el dia de començament de redacció Martorell, a més de fer com el seu molt admirat Ramon Muntaner, manifestava una profunda alegria, personalíssima: la d'haver resolt definitivament el neguit que arrossegava probablement des que restà aturat al *Guillem de Vàroic*, car no sabé trobar la forma narrativa adequada als materials que volia fer servir. Aquells que, d'altra banda, havien de brollar amb més acord amb el seu tarannà vital, amb les seves idees sobre les històries de cavallers, sobre les dones, els fasts, els viatges, sobre l'experiència de la vida, en una paraula. I els que també, a més, millor podien projectar en la ficció les seves fantasies i els seus conflictes amb la realitat. Intims, familiars, de casta, de nació, d'època.

Davant de Martorell --com davant de l'autor del *Curial* o davant d'Antoine de la Salle --hi ha molta literatura, hi ha una realitat atractiva i s'estan produint, a més, canvis d'una magnitud tal que llurs efectes arriben als nostres dies, com la renovació cultural i civilitzadora que suposa el Renaixement o la caiguda de Constantinoble en mans dels turcs el 29 de maig de 1453. Però davant d'un escriptor que pot rebre directament infinitat d'estímul, no hi ha cap model d'on extreure un ensenyament narratiu immediat. Cadascú reacciona a la seva manera. I val a dir que malgrat les diferències de formació la solució adoptada és prou coherent i amb punts de contacte rellevants. Sobretot un: la decisió comuna que el marc fonamental el proporcionen els historiadors. I això a mitjan segle XV vol dir tant els autors de cròniques, o sia els que escriuen sobre fets que afecten una col·lectivitat, com Desclot, o que contenen fets singulars de la vida de cavallers específics, com ho van merèixer el mariscal Boucicaut o Jacques de Lalaing. La sort de Muntaner és que es veu implicat en una empresa capitanejada per qui tindrà una biografia que sembla de ficció, cosa que Muntaner s'esforça a fer notar des del primer moment.

És fora de qualsevol dubte que Ramon Muntaner va exercir un poderós influx en Martorell. En realitat, cal reconèixer que Muntaner entusiasma també un lector modern. I un escriptor modern, és clar. Joestic segur que qui tingui sensibilitat per les anècdotes admirables ha d'experimentar un sotrac quan Muntaner explica que un amic seu té la camisa de

la Mare de Déu, amb la qual deia missa sant Joan Crisòstom. Probablement per a Martorell aquest detall encara formava part de les coses versemblants, i potser saber això només afectava els teixits de la seva pietat.

La història proporciona tècniques, una certa disposició retòrica, una manera d'explicar els fets i de comprendre les seves causes de conformitat amb les lleis que es desprenen del viure comú de les persones. Cert és que Muntaner no és l'historiador fred i equànim que és Desclot, però és innegable que també en els mitjans emprats per explicar amb versemblança l'heroïcitat i els seus excessos, té en Martorell un pes considerable.

Però tampoc per ací em sembla que s'explica el sorgiment d'una narració que encara avui podem reconèixer que forma part d'una cosa tan pròpia de la nostra cultura literària com és la novel·la. I en aquest punt també hi veig la crònica, i Muntaner, i encara més les biografies, però no en els mots, sinó en el silenci.

En l'aventura bizantina de Roger de Flor hi ha més d'un motiu que pot excitar la imaginació i la reflexió d'un novel·lista. Els fets en si, la dimensió política, una geografia plena de ressons suggerents, els combats, les navegacions, la mescla de pobles i personatges gens vulgars, tot plegat pot atiar una imaginació que va cercant donar forma novel·lesca a alguna cosa difícil de precisar que li bull al cap. Però Martorell no és Verne, ni Scott. Martorell ni tan sols sap que el que farà acabarà rebent el nom de novel·la. El seu problema, el seu neguit és com fer-la sorgir.

La història explica esdeveniments que alteren poc o molt la realitat. Però no els explica tots. Destaca els personatges que hi intervenen, però només es fixa en els seus actes quan es vinculen directament als fets. Les cròniques tenen moltes zones d'ombra. I és l'ombra justament allò que atrau a qui vol escriure ficcions. Al novel·lista.

A començaments de novembre de l'any 1304, passat *Omnia Sanctorum*, Muntaner explica que els almogàvers pensaren de retre's a Gal·lípoli per passar-hi l'hivern. "E ab gran alegre eixhivernà lo cèsar (Roger de Flor) ab madona sa muller, e ab sa sogra e ab sos cunyats, e el megaduc (Berenguer d'Entença) atretal". La gravetat i la velocitat amb què se succeeixen les intrigues polítiques després d'aquesta anotació ocupen la ment de Muntaner.

Tanmateix, al lector se li acaba d'obrir un buit. Li hauria agradat satisfer la seva fantasia, veure recompensada la seva atenció envers una història tan vigorosa. És un moment de repòs. Els exèrcits cessen la seva activitat sota neu. Probablement Roger de Flor i els seus companys gaudeixen a fons d'aquest contacte tan cert, tan real amb el poder. La seva dona està embarassada. Als banquets es parla de la guerra. Es canta. S'expliquen anècdotes d'un o d'un altre, propers o llunyans. Es parla de dones. De meravelles. D'enyors. Es diuen grans bravates. Breu, la vida de cada dia també és fascinant. La vida quotidiana dels herois és especialment fascinant. La seva privacitat mou la fantasia. Decidir fixar-se també en aquesta cara de la moneda, amb les seves vulgaritats, les seves baixeses, la seva inherent intranscendència és la decisió clau. És la decisió d'un novel·lista.

De retorn d'una de les seves campanyes contra els turcs, un savi gran orador recita les gestes de Tirant, mentre aquest menja. Diu Martorell que la lectura durà més de tres hores. Però Tirant només escoltava fets, decisions estratègiques, accions en combat, resums d'arengues, d'ambaixades, de reunions d'alt nivell.

És natural. La vida de Tirant és per a Tirant una història. Per a nosaltres, en canvi, i per a sort nostra, és molt

Edició 1873-1905, Barcelona, en quatre volums. És una impressió que segueix amb mínimes diferències l'estampació de 1490 de València.

més, perquè, en no poder mai intercanviar els llocs, tenim tota la seva vida. Tenim la seva novel·la.

El que distingeix la manera de fer de Martorell és que aquesta decisió sigui tan extrema, tan desimbolta. Que els herois en la seva vida privada experimentin un contrapès tan viu respecte de la grandesa de la vida pública. Que amb les seves petiteses es facin riure tant els uns als altres. Segurament en això hi ha una experiència

amarga de la vida, que l'humor fa suportable. Però també hi deu haver la convicció que ser heroi fins i tot a casa seva, sense intimitat ni repòs, davant del servei i de les parets nues ni és sa, ni és recomanable, ni s'ha vist mai en persona assenyada. □

Anton M. Espadaler és professor de Literatura Catalana Medieval a la Universitat de Barcelona.

Sobre la psicologia de Tirant

MIQUEL FERRÀ I MARTORELL

La Conselleria de Cultura del Govern Balear participa en la commemoració del cinc-cents aniversari de la primera edició de la novel·la de Joanot Martorell organitzant una sèrie de conferències i actes a càrrec de prestigiosos erudits. Ara ha publicat *Tirant lo Blanc. La vida cavalleresca i les Illes Balears*.

Es tracta de la reproducció de fragments de la novel·la original, il·lustrats amb temes quotidians de l'època del Tirant i comentaris adients que permeten el paral·lelisme amb la societat de Mallorca del mateix temps. El seu autor, Miquel Ferrà, col·laborador habitual a EL MIRALL, va presentar el llibre, que té el sentit didàctic d'una obra destinada a la gent jove, dia 23 d'octubre amb la següent lectura:

¿Qui era? ¿Com era *Tirant lo Blanc*? Aquesta doble pregunta trobarà difícil resposta a causa de l'evident complexitat del personatge que creà Joanot Martorell, i també pel sistema de vida i mentalitat dels que visqueren l'Edat Mitjana tan allunyats i desconectats de nosaltres, tant pel que fa al temps com a les circumstàncies d'aquell singular moment de la història.

Diguem d'entrada que *Tirant* és un cavaller valent i fort, agosarat i robust, molt hàbil amb les armes i excel·lent estratega militar, qualitats totes que ens parlen d'una infància i adolescència ensinistrades en el maneig de l'espasa o la llença i en el domini del cavall, potser iniciat i endurit en aquestes matèries per un tutor de gran experiència en l'art de la guerra, tal volta un d'aquells mestres de les ordes cavalleresques, autèntiques fonts de disciplina que combinaven religió i combat, força i sacrifici. Imaginam a un *Tirant* de dotze anys, una criatura encara, amb una espasa entre les mans que pesa més que ell, entregat

a mil jocs de destresa. Com a futur campió, ensinistrat dia rera dia, sabrà per altra banda la lliçó lul·liana de l'ètica cavalleresca, els preceptes del *Llibre de l'Ordre de Cavalleria* que el nostre Doctor de la Barba Florida donà a tots els que volien esser fets a imatge d'aquells herois de la Taula Rodona que anaven de boca a boca en els relats de la tradició artúrica.

Hem dit que *Tirant* fou educat doncs en la gosadia i la fortalesa física, però per altra banda era un cortesà de noble família i famós llinatge, cent cops cortès i altres tants gentil. Un cortesà cortès, valgui la redundància, que coneix tots els secrets de les bones maneres, de tota l'educació de la castellanía, que sap com s'ha de comportar a una taula col·lectiva o al davant d'una dama. Així, els cavallers com *Tirant* se'ns manifesten cruels i arriscats en la batalla i sensibles i juganers, quasi afeminats, a la rera-guarda dels campaments o a l'interior dels palaus. Escoltau si més no els fragments que segueixen i digau-me

si no hi ha un fort contrast entre ells.

Una escena cruel és aquella en què acaba amb un cavaller cristià, dins l'ambient festiu d'un torneig, tot copejant el seu enemic amb una *atax*: "Tants de cops li va donar Tirant que el va forçar a abraçar el coll del cavall. I a la fi, amb un gran cop sobre el cap va enclotar la celada i li va fer sortir el cervell pels ulls i per les orelles".

I encara una mostra més de l'esport que avui ens pot semblar extraordinàriament bàrbar i brutal. En un torneig, Tirant aconsegueix fer caure per terra un cavaller i li diu:

--"Rendeix-te i et perdonaré la vida.

Però l'altre, amb ira mortal, rebutjà el perdó dient:

--Abans prefereixo morir amb honor que viure avergonyit.

Tirant li va posar la punta de la daga a l'ull i amb l'altra mà va donar un gran cop sobre el cap de la daga i li va traspasar el cap..."

Però al costat de totes aquestes besties ens serà possible trobar un *Tirant*

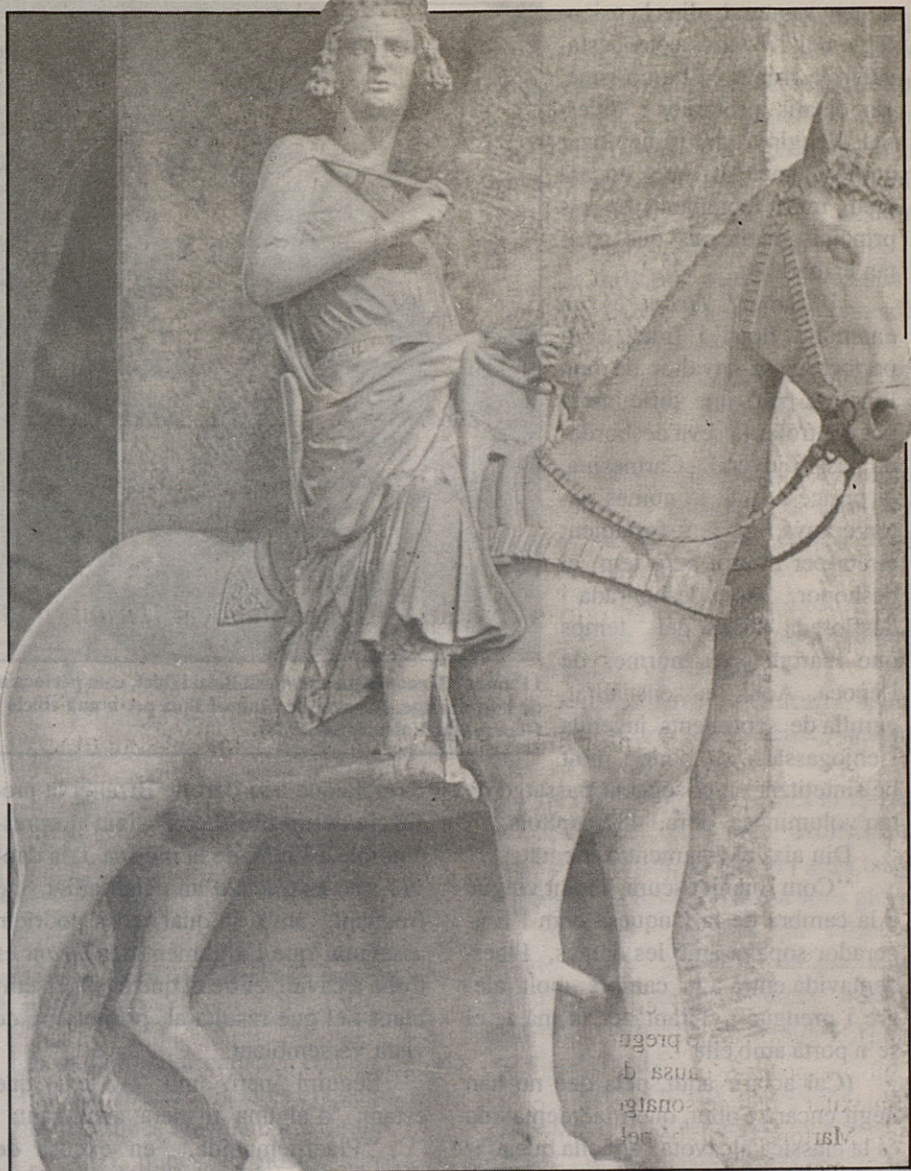
refinat, atent, curiós, plaent, festejador i dòcil. A través del text de tan curiosa novel·la ens adonam de les afeccions d'aquells cavallers quan no era temps de guerra. Practicaven esports, tocaven instruments musicals, jugaven als escacs i a altres jocs de taula, s'exercitaven en la dansa i aflagaven les dames amb els més retuts homenatges.

Més enllà, però, de les festes cortesanes i de les batalles ens trobam amb les escenes de la vida ordinària on els protagonistes, despullats de tot artifici, se'ns mostren senzills i espontanis, ben sovint amb vives mostres d'un sensualisme que els fa profundament humans i més encara quan realitzen freqüents incursions en un erotisme clar i ardit, molt de l'època, que no ens permet imaginar com la novel·la ha pogut arribar fins a nosaltres a través del sedàs polític i religiós de l'Espanya intransigent dominada pels reis i emperadors catòlics i els tribunals de la Inquisició. L'alternança narració-diàleg ens dóna, per altra banda, nombroses dades sobre la psicologia dels personatges, sobre l'expressivitat del temps i l'evident contingut irònic que es perfila al llarg de tot el relat.

Tirant lo Blanc és cavaller. Però un cavaller en crisi que ja no respon més que externament als ideals de la cavalleria, que encara que conservi els de la fe i de l'honor, encara que es jugui la vida en els torneigs, és un esser de carn i os, allunyat dels herois purs i cent cops invencibles dels llibres de cavalleries.

I és que dins el *Tirant*, en la capacitat de raonament del *Tirant*, en la conducta del *Tirant*, hi ha sens dubte la manera d'esser renaixentista, la vitalitat de l'home en el món de l'home, amb les seves febleses, participant d'una atmosfera de versemblança i també immers en la moda humanista del to solemne i oratori, dels llargs parlaments retòrics, de les lamentacions d'una societat que sembla tenir per divisa, per ideari, allò de "lo temps perdut no es pot cobrar".

La parla de *Tirant* és enginyosa, intel·ligent, però sotmesa també a canvis i contradiccions inesperades, com qualsevol personatge de la realitat,

Tirant és un home fort i valent, però que molts de cops rep greus ferides, que necessita l'ajut dels metges i llargues convalescències. (Sant Jordi, eximi espill de la cavalleria. Escultura a la catedral de Bamberg)

una pauta de comportament que tots patim.

El to col·loquial és, per altra banda, dinàmic, d'una societat que fuig dels lligams enganyosos de l'Edat Mitjana i entra en una vida de fluctuacions afectives, de desitjos insatisfets, de neguits incontrolats... És a dir, la vida de la modernitat com l'entenen avui mateix.

Molt s'ha dit, però va bé aquí repetir-ho, el comentari que féu Miguel de Cervantes en el *Quixot* tot parlant de l'obra i del personatge que ens ocupen.

Digué:

"El Tirant és el millor llibre del món; aquí mengen els cavallers i dor-

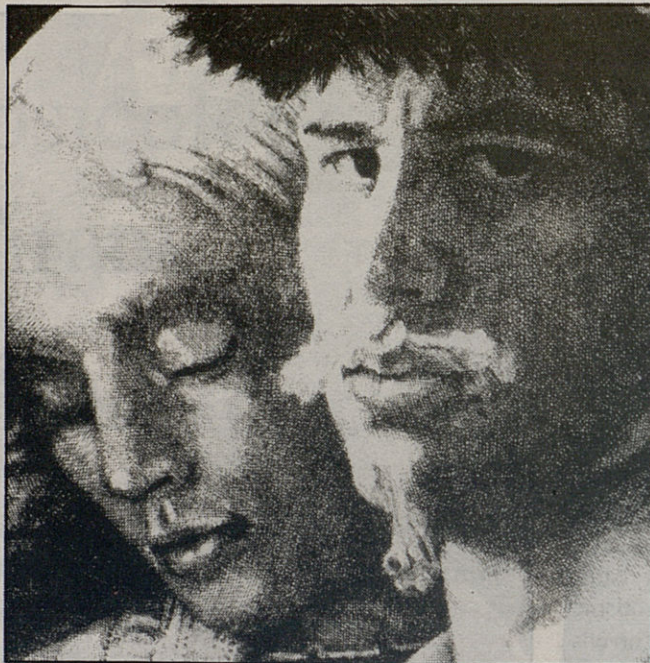
men, i moren en els seus llits i fan testament abans de morir, detalls que manquen en tots els altres llibres d'aquest gènere".

I si Cervantes té raó afirmant això per mitjà d'un dels personatges del *Quixot*, no és menys cert que, com diu Martí de Riquer, *Tirant* "és un home fort i valent, però que molts de cops rep greus ferides, que necessita molt sovint l'ajut dels metges i a qui són imposades llargues convalescències". I com a cim d'aquesta existència amarada de normalitat, el nostre heroi mor al llit d'una pulmonia corrent, contreta de la forma més vulgar.

Més enllà d'aquesta conducta, més

o menys natural, dins la psicologia del *Tirant* és cosa destacable la ironia i l'humorisme, els detalls grotescos i divertits, l'enginy de ridiculitzar aquella societat que encara creu, molt feblement, en els principis medievals que s'estan esfondrant.

¿I l'amor? *Tirant* és un enamorat lleial i fidel, com pertoca a un cavaller de bon llinatge, però que difícilment pot controlar la seva desbordada passió juvenil. Carmesina, la princesa, que té només catorze anys, se sent fortament atreta per l'heroi però tem el deshonor, esser deshonrada i desflorada abans del temps que marquen les normes de l'època. Aquí, la sensualitat, curulla de sentiments juvenils i enjogassats, es podria molt

I l'amor? *Tirant* és un enamorat lleial i fidel, com pertoca a un cavaller de bon llinatge. (Gravat de Manuel Boix per a una edició recent de la Generalitat Valenciana, 1988).

bé sintetitzar en el següent passatge de tan voluminosa obra, 487 capítols.

Diu així el fragment esmentat:

“Com fou nit oscura, *Tirant* vingué a la cambra de la Duquesa com l'Emperador sopava amb les dames, Plaerdemavida entrà a la cambra molt alegre i prengué a *Tirant* per la mà i el se'n portà amb ella”.

(Cal aclarir aquí, pels que no han llegit encara l'obra, que Plaerdemavida és la clàssica alcavota, aquella que afavoreix o facilita, sovint a canvi de diners, els amors o les entrevistes amoroses d'una parella, que com és natural en aquell temps, es troba sotmesa a les mesures de prudència i vigilància pel que fa a l'honor i a la virginitat).

“I Plaerdemavida posà *Tirant* dins lo retret. I hi havia una gran caixa amb un forat que hi havien fet per tal que pogués alenar. El bany que allí tenien aparellat estava davant la caixa. Després que hagueren sopat, les dames dansaren amb els galants cavallers i quan veren que *Tirant* no hi era deixaren de dansar i l'Emperador se retragué en la sua cambra i les donzelles se'n anaren i deixaren a la Princesa dins lo seu retret, en aquell on *Tirant* estava, sola amb aquelles que la tenien que servir”.

No deixa d'esser, aquest, un detall d'una ingenuïtat extraordinària.

Sembla que a la cort de Bizanci la presència del nostre heroi sigui imprescindible a l'hora de la música i la dansa. I no es tracta d'un detall aïllat sinó freqüent, amb la qual cosa podríem assegurar que l'argument del *Tirant* es troba a cavall entre el que és inversemblant i el que resulta al primer cop de vista versemblant.

Seguim però amb el text que estam, d'alguna manera, analitzant:

“Plaerdemavida, en excusa de treure un drap de lli prim per el bany obrí la caixa i la deixà un poc oberta. La Princesa se començà a despullar i Plaerdemavida la posà en el siti que venia tot dret que *Tirant* la podia molt bé veure. I quan ella fou tota nua, Plaerdemavida prengué una candela encesa per fer plaer a *Tirant*”.

Heus aquí un paràgraf que ens decanta de la novel·la de cavalleries i ens acosta a la modernitat, com un precedent de la novel·la picaresca. En aquesta historieta de “voyeur” es notable l'astúcia de l'alcavota, l'enginy que la mou a preparar el plaer secret de *Tirant* i com ell, oblidant la llei de la cavalleria i l'honor dels cavallers, es presta al joc de burlar la intimitat de la primera donzella de l'Imperi.

No manquen però les situacions còmiques que a cada punt vénen a

satiritzar una societat que barrejava els plaers de la vida amb un idealisme tramitat.

Heus aquí una mostra del que dic:

“I estant en aquestes raons entrà (a la cambra) la Viuda Reposada i la Princesa la pregà que es banyàs amb ella. La Viuda se despullà tota nua e restà amb calces vermelles i al cap un capell de lli. I encara que ella tenia molt bella persona i ben disposta, les calces vermelles i el capell al cap la desfavorien tant que pareixia un diable i certament qualsevol dona o donzella que la miràs la veuria molt lletja per gentil que fos”.

Però rera totes aquestes escenes més o menys ardides, gairebé escandaloses en aquell temps de total domini de la moral cristiana, el lector hi

troba tot un conjunt d'elements narratius coordinats en una estructura destra i ben organitzada, àgil, que juga amb grans qualitats novel·lístiques que fan que l'interès del relat no decaigui mai.

Tampoc ens ha de passar per alt aquesta ironia constant de què parlàvem, amarada en una comicitat a l'estil de Boccaccio, que més d'un cop, com assegura Martí de Riquer, és imitada de forma manifesta.

Tirant és, doncs, un heroi de mesura humana i cada una de les seves victòries, en un esforç perquè resulti versemblant, és explicada. Així, per exemple, es diu que quan derrota a homes més forts que ell és perquè té la virtut de no perdre l'àlè durant la lluita i que quan guanya batalles és perquè domina millor que cap altre capitost de la guerra l'art de l'estratègia.

Hem d'aclarir que si *Tirant*, en les aventures de violència cavalleresca, es comporta de manera que arriba als límits de la capacitat humana i encara els sobrepassa, és en les escenes amoroses on el trobam definitivament humanitzat i, com explica Jordi Tiñena, més atractiu, per les seves debilitats i per l'ampli registre de situacions que passa. Davant la princesa, que no és més que un infant a les portes de

Joanot Tirant Martorell el Blanc

RESUM AINA ARBÓS MACRINYÀ

LAIABOREL
MANEGAT

TIRANT
EL
BLANC

Moltes escoles i instituts de Mallorca han treballat sobre el Tirant. Heus aquí dues portades, fetes per alumnes de 8è curs d'EGB de l'Escola Mata de Jonc, de Palma.

l'adolescència, *Tirant*, que se suposa ja un home fet, es mostra tímid i poc agosarat, tot al contrari del coratge que vessa en el camp de batalla. La seva indecisió, davant de situacions sentimentals o cortesanes, el porten de vegades a fer o almanco vorejar el ridícul.

Tal s'esdevé, per exemple, quan *Tirant* sorprèn per l'Emperatriu a la cambra de la Princesa s'ha d'amagar sota unes robes damunt les quals seuen, i per tant sobre ell, la Princesa i la seva mare. I després, quan ha de fugir saltant de la terrassa al jardí, es trenca una cama. Accidents per tant d'una naturalesa humana més que evident i que no es podien permetre aquells altres herois de ficció com l'Amadís de Gaula, el Palmeri d'Oliva i tants d'altres paladins invencibles que substituïren els mites de l'antiguetat a la mesura d'Heracles.

Resumint, diríem que *Tirant lo Blanc* respon a una tipologia psicològica una mica complexa i contradictòria,

en general del caràcter colèric, si el test que volem aplicar és el que segueix les tècniques Heymans-Le Senne.

Així, doncs, el nostre heroi seria una persona que es manifesta pel seu desig d'activitat exuberant, per una necessitat vital de fer grans coses encara que sigui d'una manera impulsiva. És un esperit combatiu, proselitista, persuasiu, entusiasta, emprenedor, sempre mogut per una o altra iniciativa, ben sovint optimista i alegre, amb sentiments forts i abundants que vol comunicar als que l'envolten, amb una facilitat de paraula que es manifesta a les arengues militars, que no se sent temptat per petites empreses o treballs vulgars sinó per grans obres de conquesta, que al davant de les injúries de qualsevol tipus reacciona violentament, primer de paraula per a passar després i de seguida a l'acció, que en els moments de perill s'exalta i s'entusiasma fins el punt de pecar de temeritat en el decurs de cada gesta,

que s'indigna amb si mateix cada cop que ha comès una falta, que té per naturalesa l'instint de comandament i dominació, que gaudeix d'una intel·ligència ràpida i penetrant, més intuïtiva que deductiva... Tot això ens duu a destacar els seus trets positius que potser serien, entre d'altres:

--La fortalesa, audàcia i valentia.

--Els ideals, als quals no renuncia malgrat les temptacions.

--La voluntat forta que facilita els difícils moments de prendre una decisió.

--El natural talent per a la improvisació, que li resulta força útil en el camp de la diplomàcia i també en el camp de batalla.

--Les qualitats d'orador, que s'ajusten a la moda de la parla ampulosa i engolada del renaixement.

--L'optimisme comunicatiu, que li obre les portes dels palaus i acapara l'atenció de les dames.

--Com esportista, doncs el torneig era aleshores un esport, aconseguix ben sovint el triomf que per altra banda augmenta la seva fama i la seva glòria.

Això no significa que *Tirant lo Blanc*, com individu de psicologia colèrica, no tenguí els seus aspectes negatius i aquests es podrien resumir en els següents:

--*Tirant* viu en el present, cada instant que corr, no fa mai evocació del passat i no s'interessa gaire pel futur.

--Les seves decisions són de vegades arriscades i precipitades i només la sort l'allibera de greus entrebancs.

--L'orgull i la vanitat apareixen més d'un cop en els seus mots i els seus fets.

--És fàcilment irascible i això li duu no pocs problemes de convivència.

--Es mostra cruel en moments en què no li costaria gaire ésser generós amb aquesta generositat que caracteritza al triomfador.

Crec que amb tot això hem fet, d'alguna manera, el retrat psicològic d'aquest personatge de ficció que suposam que més d'una vegada s'identificaria amb l'actitud i els sentiments de l'autor, en Joanot Martorell, escriptor entre els escriptors, a qui tenim avui l'honor d'evocar i aplaudir. □

APROXIMACIÓ AL TIRANT LO
BLANC, MARTÍ DE RIQUER, QUADERNS CREMA, ASSAIG, 1990

Martí de Riquer i el Tirant

PERE ROSSELLÓ I BOVER

En ocasió del 500 aniversari de la publicació de *Tirant lo Blanc* el professor Martí de Riquer ha publicat un nou estudi sobre l'obra de Joanot Martorell, que ha de sumar-se a altres treballs anteriors. No crec que aquest sigui el lloc adequat per fer la ressenya de la llarga trajectòria de l'il·lustre medievalista, la bibliografia del qual ni tan sols cabria en l'espai d'aquesta ressenya. Però sobretot hem d'esmentar els primers volums de la *Història de la Literatura Catalana* (Editorial Ariel, 1964-66), que parlen de l'època medieval, redactats per Martí de Riquer. Aquestes pàgines són un punt de referència obligat per a qualsevol que vulgui estudiar el primer període

de la nostra literatura. Naturalment, també ho són per conèixer el món, l'obra i la personalitat de Joanot Martorell. Tant és així que *Aproximació al Tirant lo Blanc* ha hagut de partir necessàriament de les pàgines que dedica a la novel·la cavalleresca i a l'obra del novel·lista valencià en l'esmentada *Història de la Literatura Catalana*. Riquer les aprofita com a punt de partida, juntament amb la introducció i les notes de l'edició castellana del *Tirant* (1974), de què també va tenir cura, tal com indica en una nota a la fi del proemi. Però no es tracta d'una simple refundició de materials ja publicats abans sinó que el nostre investigador ha fet una feina d'ampliació, revisió i actualització dels coneixements sobre la gran novel·la de Martorell. Amb aquest llibre, juntament amb *Una reina per a Curial* (1984) d'Anton M. Espadaler -publicat en la mateixa col·lecció-, disposam de dos estudis complets sobre cada una de les grans novel·les cavalleresques catalanes.

La dificultat de l'estudi de *Tirant lo Blanc* no és cap entrebanc per a

l'aparició d'una bibliografia "cada vegada més densa i més variada", que s'amplia constantment amb treballs d'investigació apareguts en revistes de filologia d'Europa i d'Amèrica. Martí de Riquer, davant l'amplitud i la diversitat d'aquestes publicacions, s'ha proposat oferir-nos "una visió de conjunt, rigorosa i posada al dia que permeti accedir-hi (al Tirant)" (p. 30). Els objectius d'*Aproximació al Tirant lo Blanc* poden semblar purament divulgatius, però això no significa que el lector de l'assaig es trobi amb l'exposició d'unes dades i d'unes idees massa conegudes. Sovint en temes com aquest veim treballs que contenen la repetició de conceptes, que s'han convertit en tòpics que àdhuc potser impedeixen una lectura diferent (no sé si millor) del *Tirant*. Amb això vull dir que no s'ha de creure que el punt de partida de Riquer es correspon a un estudi que pretén ésser exclusivament didàctic, sinó tot el contrari. Els objectius que s'ha proposat porten l'autor a un treball minuciós, realitzat amb una actitud admirable: no donar per absolu-

Relojeria Española

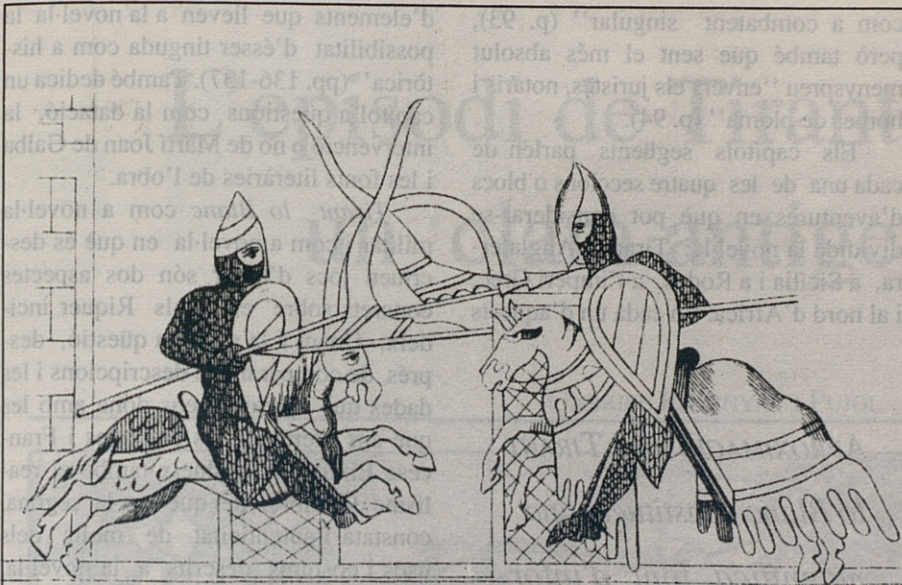
FUNDADA 1885

Calle Colón, 12 — Teléfonos 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

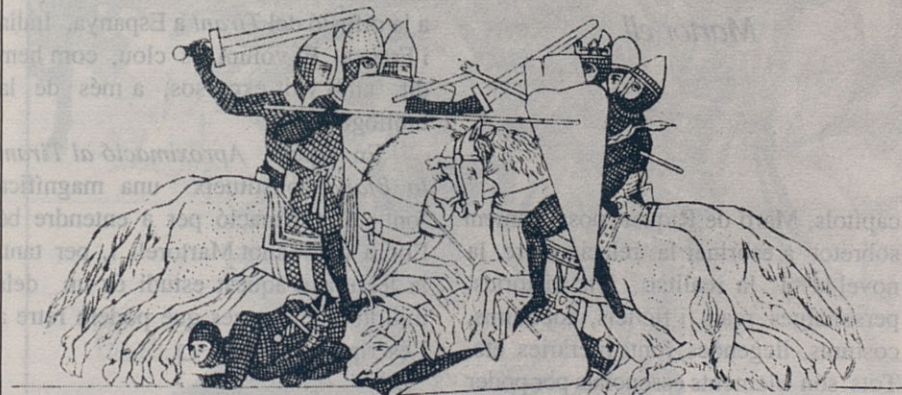

Ω
OMEGA
AGENCIA OFICIAL

Moments estelars

Justa

Torneig

Martí de Riquer constata l'autenticitat de molts dels usos i costums descrits en la novel·la.

tament cert res que pugui contenir la més petita ombra de dubte. El nostre medievalista ha procurat cenyir-se exclusivament a les informacions i les dades "imprescindibles per a tot aquell qui vulgui aproximar-se al *Tirant lo Blanc*, evitant subtileses i interpretacions agosarades i procurant de no penetrar més enllà del que aconsella el positivisme" (p. 30). La voluntat d'oferir un assaig que permeti una major comprensió del llibre de Martorell, tot considerant-lo dins el seu moment social i cultural, exigien un rigor que

la divulgació més casolana a què estam acostumats no ens podia donar. Des de les informacions biogràfiques Martí de Riquer es remunta als punts més obscurs i poc aclarits de la biografia i de l'obra de Joanot Martorell. L'estructura del llibre fa possible en bona mesura la combinació del que podríem considerar "alta divulgació" amb la investigació i l'elucubració més pures, ja que l'ordre més tost tradicional amb què l'autor ens ofereix la informació es complementa amb el tractament d'una sèrie de qüestions puntuals exposades

als excursos de la fi del volum. D'aquesta manera *Aproximació al Tirant lo Blanc* és un llibre indispensable per a tots, estudiants i estudiosos.

Després de la lectura del treball de Martí de Riquer compremem que en *Tirant lo Blanc* hi ha punts obscurs que sense l'aparició de nous documents difícilment podran aclarir-se. En algunes ocasions no es pot anar més enllà de la simple hipòtesi. És, per exemple, el cas d'un segon possible sojorn de Martorell a Anglaterra cap al 1450 (el primer havia tengut lloc entre el 1438 i 1439), que permetria explicar que l'escriptor valencià conegués la història de Guy de Warwick a partir de la versió del *Romant de Guy de Warwick et de Herolt d'Ardenne*, continguda en un manuscrit de 1444-1445. Riquer, tot i que ho sospita, considera que és una "tasca molt difícil, potser impossible, arribar a una conclusió segura sobre aquest punt" (p. 271). També segueix essent un punt enigmàtic la participació o no de Martí Joan de Galba en el *Tirant*. Respecte d'aquesta qüestió, Martí de Riquer nega obertament la idea de l'autoria compartida amb Galba, tot rectificant el que havia defensat fins ara. Per a ell, "no existeix cap argument positiu i ferm que impedeixi admetre que Joanot Martorell és l'autor únic i exclusiu de tot el *Tirant lo Blanc* (p. 293), tal com s'afirma a la dedicatòria de la novel·la. Riquer dedica a aquest tema un excurs en què demostra la debilitat de l'argument que atribueix a Martí Joan de Galba part de l'autoria del llibre. Però els punts obscurs, pendents de noves investigacions, que descobrim en la lectura d'*Aproximació al Tirant lo Blanc* són molts més: ¿és Joanot Martorell l'autor de *Flor de Cavalleria*, text del qual només s'ha conservat un fragment?, ¿per què Martorell diu a la dedicatòria del llibre que és una "traducció"?, ¿Es tracta d'un simple lapsus quan Martorell parla de l'*Arbre de batalles* per referir-se al *Llibre de l'orde de cavalleria*, de Ramon Llull?, etc. Després de la lectura de l'estudi de Riquer ens adonam de la importància que els coneixements erudits tenen en la interpretació dels textos medievals. A més, sense un

coneixement sòlid de la realitat de l'època, molts de detalls poden esser malinterpretats avui en dia. És el cas dels cavallers que porten una camisa com a penyora, que s'ha considerat una nota humorística del *Tirant*, quan, segons Riquer, era una pràctica freqüent en aquell temps (vegeu pp. 113 i 229).

Aproximació al Tirant lo Blanc s'obre amb un proemi en què Riquer es refereix a la història de la crítica de la novel·la de Joanot Martorell, des de Nicolas Fréret fins a Mario Vargas Llosa i Guiseppe E. Sansone. Després passa a explicar-nos la vida dels cavallers del segle XV, com la que va dur Joanot Martorell, que es reflecteix perfectament al *Tirant*: passos d'armes, deseiiments, cartells i lletres de batalla, etc. Es tracta d'un viure novel·lesc, ja que sovint els cavallers imitaven la manera d'actuar dels herois literaris. Martí de Riquer també s'ocupa de les biografies de cavallers reals i de les denominades "novel·les cavalleresques" (o biografies de cavallers ficticis, però sovint inspirades en personatges autèntics, de caràcter realista), com *Jean de Saintré*, del provençal Antoine de la Sale, o *Curial e Güelfa*.

Després ens presenta les dades bibliogràfiques d'aquest "cavaller bregós" que fou Joanot Martorell, especialment l'afer amb Joan de Motpalau, que havia de tenir una repercussió importantíssima en l'elaboració del *Tirant lo Blanc*. Per a Martí de Riquer, Martorell "ens apareix com una figura típica de la mitjana noblesa valenciana del segle XV", que "es mou amb desimboltura en les més lluides corts

com a combatent singular" (p. 93), però també que sent el més absolut menyspreu "envers els juristes, notaris i homes de ploma" (p. 94).

Els capítols següents parlen de cada una de les quatre seccions o blocs d'aventures en què pot considerar-se dividida la novel·la: Tirant a Anglaterra, a Sicília i a Rodes, a l'imperi Grec, i al nord d'Àfrica. En cada un d'aquests

*APROXIMACIÓ AL TIRANT
lo Blanc constitueix una
magnífica font d'informació per a entendre bé
l'obra de Joanot*

Martorell

capítols, Martí de Riquer posa esment sobretot a esbrinar la relació entre la novel·la i la realitat: fets històrics, personatges reals i ficticis, topònims, costums, llegendes, fonts literàries, etc. Tots són elements essencials per poder interpretar el *Tirant*. Riquer subratlla que "el nostre escriptor opera sempre com a novel·lista: deixa pas a la realitat contemporània, s'inspira en fets i personatges que coneix i que són coneguts al seu temps, però aquest fons que podríem anomenar històric és voltat

d'elements que lleven a la novel·la la possibilitat d'ésser tinguda com a històrica" (pp. 136-137). També dedica un capítol a qüestions com la datació, la intervenció o no de Martí Joan de Galba i les fonts literàries de l'obra.

Tirant lo Blanc com a novel·la militar i com a novel·la en què es descriuen jocs d'amor són dos aspectes concrets sobre els quals Riquer incideix. Quant a la primera qüestió, després de comparar les descripcions i les dades que Martorell ens dona amb les que ens ofereixen els cronistes i Francesc Eiximenis, dedueix també el realisme del llibre. Pel que fa a la segona, constata l'autenticitat de molts dels usos i costums descrits a la novel·la, així com la visió humorística amb què s'aborden les qüestions amoroses i sexuals, humorisme que ha d'interpretar-se també com un factor més del realisme. Finalment, dedica un últim capítol a la difusió del *Tirant* a Espanya, Itàlia i França. El volum es clou, com hem dit, amb vuit excursions, a més de la bibliografia.

En resum, *Aproximació al Tirant lo Blanc* constitueix una magnífica font d'informació per a entendre bé l'obra de Joanot Martorell i, per tant, la lectura d'aquest estudi és un dels millors homenatges que podem retre a l'escriptor valencià. □

Martí de Riquer' *Aproximació al Tirant*. Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema (col. "Assaig", 8), 1990, 319 pp.

Pere Rosselló i Bover és professor de Llengua i Literatura Catalanes a la Universitat de les Illes Balears.

**LIBRERIA ANTICUARIA
RIPOLL**

LLIBRES
ANTICS

LÀMINES
GRAVATS

Sant Miquel, 12 - Tèl. (971) 721355 - Apart. 338
07002 PALMA DE MALLORCA

**FUNDACIÓ «SERVEIS DE
CULTURA PER AL POBLE»**

Per a la promoció popular de la nostra
cultura estam al vostre servei

Demanau informació a c. del Mar, 6, 3r.
07012 PALMA

L'episodi de Tirant a Rodes: un clam antigenovès

GABRIEL ENSENYAT I PUJOL

Pel que fa als aspectes tècnico-militars, cal remarcar la riquesa descriptiva que contenen els capítols del setge i alliberament de Rodes. (Manuscrit del s. XV. Tropes de Carlemany contra els turcs)

Hom ha assenyalat, gairebé reiterativament a partir del conegut judici que féu Cervantes de *Tirant lo Blanc*, el caire "realista" que presenta la novel·la. Mario Vargas Llosa escriu fa anys que el *Tirant* era un llibre de cavalleria diferent, "perquè és menys inversemblant que els altres", i li atribuïa un seguit de característiques de tipus històric, militar, social, eròtic, psicològic, etc. que, segons el seu parer, el convertien en una novel·la "total".

Així, doncs, no resulta estrany que l'obra reflecteixi, també, aspectes relatius a la mentalitat i la visió que tenien l'autor i la societat catalana de l'època entorn d'algunes qüestions que, d'una manera o altra, l'afectaven. El tema dels genovesos difícilment en podia esser aliè. La Corona d'Aragó i la república lligur mantenien un antagonisme bel·ligerant que, en redactar Joanot Martorell el llibre, feia un segle i mig que perdurava. El conflicte es

manifestà, des de principis del XIV, en nombrosos enfrontaments armats i en continus actes de pirateria i corsaris-me. Tot això, per força, havia de crear un clima de tibantor i d'hostilitat en les relacions entre els súbdits de les dues parts. En aquest context, per tant, cal entendre l'antipatia que es trasllueix al llarg de l'obra contra els genovesos i que es manifesta de manera particular en l'episodi del setge de Rodes.

L'argument se centra en la trama

preparada pels ligurs per apoderar-se de l'illa. D'antuvi ordeixen un engany, amb la col·laboració de dos cavallers genovesos que havien de traïr els seus companys de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem, que custodiava el lloc. Quan el complot es descobreix, a causa de la indiscreció d'un compatriota, la trama es torna "boomerang" per als invasors, una part dels quals resulten morts i la resta fugen precipitadament. Un cop fracassat l'intent, es dirigeixen a terres otomanes i posen les naus a disposició del soldà perquè dugui a terme l'ocupació de l'illa. Aleshores els turcs passen a Rodes i comencen el setge que es perllonga durant mesos, mentre l'estol genovès, fondejat al port, manté bloquejada l'illa. Quan la població i els cavallers estaven a punt de capitular, pels estralls de la fam, apareix la nau que Tirant havia armat, la qual aconsegueix traspasar la flota enemiga i auxiliar els assetjats. Tot seguit, els illencs fan grans lluminàries i envien presents al Soldà, la qual cosa comença a desconcertar els atacants. Final-

ment, mitjançant un atrevit cop de mà, un agosarat mariner del seguici de *Tirant* cala foc a la nau capitana dels genovesos, circumstància que acaba per desmoralitzar totalment els invasors, que aixequen el setge.

Des d'un punt de vista narratiu, l'episodi conté alguns elements nous i interessants. R. Beltran assenyala que constitueix una mena de pont entre la narració tradicional d'Anglaterra i la posterior de Constantinoble; també fa notar l'aparició d'un primerenc erotisme, encara dissimulat, i la consolidació de *Tirant* com a capità, organitzador d'homes i tàctiques, diferent del "cavaller de saló" de la part anglesa². Així mateix, cal remarcar, pel que fa als aspectes tècnico-militars, la riquesa descriptiva que contenen aquests capítols. L'autor es recrea, més que a cap altra part del llibre, en l'exposició meticulosa dels petits detalls de la campanya³. J. Guillén va estudiar l'incendi de la nau mare genovesa com a estratagema de sabotatge naval perfecte⁴ i Dámaso Alonso s'hi referí com a exemple de minuciosi-

tat descriptiva i intel·ligència en l'art bèl·lic⁵. És per això que l'esmentat Guillén va especular sobre la possibilitat que l'autor coneixia bé les particularitats de la navegació⁶.

D'altra banda, l'esdeveniment no té res d'inversemblant. El seu marc referencial és la realitat i es basa en un fet històric ben conegut: el setge que patí l'illa de Rodes entre el 10 d'agost i el 13 de setembre de 1444 per part d'un estol egipci, ajudat pels genovesos. Aital circumstància --la presència d'episodis històrics, novel·lats-- no és gens estranya a l'obra: són ben sabudes, per exemple, les influències considerables de la *Crònica* de Ramon Muntaner⁷. També tenim indicis de les fonts que possiblement manejà Martorell per conèixer els fets de 1444. La primera, el *Romanç de l'armada del Soldà contra Rodes*, poema històric de Francesc Ferrer, barceloní present a l'illa durant la campanya. Així mateix, degué rebre informacions directes per part d'alguns participants, com el mateix Francesc Ferrer o el corsari Jaume de Vilaragut, amic personal de l'autor. També sem-

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

1990

Son Rapinya

Llac de Banyoles, s/n.
C.P. 07013

Son Ximelis

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

Rafal Vell

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

Gènovà

Barranc, 2
C.P. 07015

Establiments

Pça. Immaculada, 3
C.P. 07010

Sant Jordi

Bauçà, 31
C.P. 07199

Arenal

Pça. G. Rul·lan Garcías, 5,
1er pis. C.P. 07600

Coll d'en Rabassa

Bailèn, 38
C.P. 07007

Blanquerna

Sant Joaquim, 9
C.P. 07003

Son Gotleu

Regal, 105
C.P. 07008

Sa Indioteria

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

Polígon de Llevant

Ciudad de Querétano, 3
C.P. 07007

Molinar

Xadó, 7
C.P. 07006

Horari

Dilluns a divendres: 15-21 h.
Dissabtes: 10-14 h.

Cort

Pça. Cort, 1
C.P. 07001

Horari

Matins: 9'30-13'30 h.

Horabaixa: 17-20 h.

Dissabtes: 9'30-13 h.

La Corona d'Aragó i la República de Gènova mantenen un antagonisme bel·ligerant que, en redactar Joanot Martorell el llibre, feia un segle i mig que durava. (Constantinoble, en una miniatura del s. XV, abans que els turcs hi construïssin els minarets)

bla evident que Martorell tengué accés a algunes narracions borgonyones que lloaven les gestes del famós cavaller Geoffroy de Thoisy, personatge real que intervingué de manera molt activa en la campanya⁸. Altrament, com a curiositat històrica, podem dir que l'episodi de Rodes, tal com el narra Joanot Martorell, en molts d'aspectes ens en recorda un altre, esdevingut, emperò, cent anys després: el setge de Malta. Entre el maig i el setembre de 1565 un gran exèrcit turc assetjà l'illa, defensada pels cavallers de l'orde militar de Malta, fins que, desmoralitzats per mor de la resistència dels insulars, els otomans decidiren d'anar-se'n⁹.

Totes aquestes circumstàncies fan que el setge de Rodes sigui presentat amb un caire antiligur ben palès. Són els genovesos qui primer plantegen, mitjançant l'engany, la presa de l'illa, ajudats per la traïció de dos compatriotes, cavallers de l'orde de Sant Joan. En fracassar (a causa de la indiscreció d'un compatriota), s'alien amb els otomans. Martorell, per això, els qualificarà de

“mals cristians” i, més endavant, es referirà als “cruels genovesos, qui solament los plau la glòria dels vençuts e no dels vencedors, no tenint clemència ne pietat a llur pròisme crestià, ans fan part manifesta ab los infels”. Fins i tot, els turcs arriben a acusar el Soldà d'haver-se concordat “ab la mala intenció dels teus pròxims parents e fictes crestians, los genovesos, qui pietat ne amor no han a negú, com no sien moros ni crestians, com tu sies nat dins aquella mala ribera e costa de Gènova”¹⁰. Com a traïdors, renegats i proclius a l'engany, doncs, són qualificats els genovesos per Joanot Martorell. La mateixa visió en devien tenir els seus conciutadans. En canvi, l'autor es deixa dur pel subconscient quan novel·la com els ligurs eren derrotats amb facilitat, cosa que, en aquest cas, no s'ajusta gaire a la realitat. □

NOTES

1. Mario VARGAS LLOSA: *Lletra de batalla per Tirant lo Blanc*. Barcelona, 1969. Pàg. 25 i ss.

2. Rafael BELTRAN LLAVADOR: *Tirant lo Blanc: evolució i revolta en la novel·la de cavalleries*. València, 1983. Pàg. 118-121.

3. Sobre aquesta qüestió, cal veure Martí de RIQUER: *L'art militar al tirant lo Blanc*, a “In memoriam Carles Riba (1959-1969)”. Barcelona, 1973. Pàg. 325-338.

4. Julio F. GUILLÉN: *Un golpe de mano en el siglo XV*, a “Revista General de Marina”. Madrid, 1968.

5. Dámaso ALONSO: «*Tirant lo Blanc*», *novela moderna*, a “Revista valenciana de filología” I. València, 1951. Pàg. 185-187.

6. Julio F. GUILLÉN: *Lo marinero en el Tirant lo Blanch*. Madrid, 1969. Pàg. 5-9.

7. Anton M. ESPADALER: *La novel·la cavalleresca*, a “L'època medieval a Catalunya”. Barcelona, 1989. Pàg. 189.

8. Martí de RIQUER: *Aproximació al Tirant lo Blanc*. Barcelona, 1990. Pàg. 127-130.

9. Una magnífica narració d'aquests fets es pot veure a Jack BEECHING: *Las galeras de Lepanto*. Barcelona, 1984. Pàg. 74-92.

10. Per a les cites, he seguit l'edició de M. de Riquer, publicada per Edicions 62 i “la Caixa”. Barcelona, 1988. Pàg. 160, 174 i 190, respectivament.

Gabriel Ensenyat és professor d'Història Medieval.

El cavaller Espèrcius al *Tirant lo Blanc*

MARIA DE LA PAU JANER

Quan Mario Vargas Llosa assegura que el *Tirant lo Blanc* és una "novel·la total", ho feia impulsat pel desig de concretar d'alguna manera l'enorme complexitat d'aquest llibre: l'obra que Cervantes considerà la millor del món i que salvà del foc a *El Quixot*, creant així un episodi literari inoblidable, evocat centenars de vegades en segles posteriors. En llegir-lo, és cert que els lectors hi trobam una gran riquesa. Perquè ens parla d'amor i de guerra, i ens permet resseguir les aventures d'un heroi que ambiciona imperis i d'una heroïna que el nostre cavaller descobreix "descordada mostrant en los pits dues pomes de paradís que crestallines parien, les quals donaren entrada als ulls de Tirant".

És clar que, deixant de banda les dues figures centrals de la història, hi podem trobar una llista llarga de personatges que viuen aventures i desventures sempre apassionants, formant una constel·lació que gira entorn dels protagonistes. Són capítols que formen relats quasi del tot independents, que enrodeneixen el nucli de la trama. Un d'aquests personatges vinculats a Tirant és el cavaller Espèrcius, l'ambaixador enviat al rei de Sicília per demanar-li ajuda a l'hora de conquerir l'imperi grec. Complerta la missió que li havien encomanat, arriba a l'illa de Lango. Un naufragi, ben habitual a les aventures marítimes de l'època, el condueix als paratges desolats on viu la bellíssima princesa, filla del príncep Hipocràs, transformada en drac.

Els fragments del Tirant que expliquen aquesta història representen, sens dubte, la recuperació i la transformació literària d'un tema antic i conegut arreu. És el tema del príncep o

la princesa convertits en bèstia. La forma de l'animal varia segons el lloc on ha arrelat el relat. La figura adoptada canvia a les diferents versions dels contes que recullen aquest motiu.

Pot ésser un drac, com en el cas que ara ens ocupa, un llop, un corb, un eriçó, un cuc, un peix, un ocell, un ca, un ós, un cavall, un cérvol, una rata, un granot, una serp. És interessant destacar que és també un drac, la bèstia, en una de les rondalles més belles i conegudes de Mallorca, *Es Murterar del rei de França*.

Coneixem el significat marcadament fàl·lic que tenen els rèptils a totes les cultures antigues. De vegades són la màscara del dimoni, quasi sempre el símbol d'un fal·lus que es presenta en forma de serpent o de llangardaix. No obstant això, la significació del drac, aquí, és d'una altra mena i difícilment podem trobar-li cap interpretació de tipus sexual. Es tracta d'un ésser llegendari, feroç i repugnant, l'última barrera que obstaculitza i entorpeix l'assoliment definitiu del tresor, desventurat ell mateix de veure's fermat a una riquesa de la qual només pot fruit com a guardià.

Des del moment que el cavaller Espèrcius fondeja l'illa que habita un monstre, l'acció principal, -la narració de les peripècies de Tirant-, s'interromp i l'estructura obre un parèntesi. Aleshores ens traslladam al món de la màgia i dels contes. Als contes l'heroi allibera l'heroïna o l'heroïna allibera l'heroi. Però les formes de trobar-se i rescatar-se l'un a l'altre són diferents. Normalment la dona salva el seu enamorat a través de patiments i sacrificis personals.

L'home, en canvi, allibera la dona

Il·lustració de Ramon Cavaller per a la rondalla "Es Murterar del Rei de França".

transformada a partir de combats cruents i batalles perillosíssimes. Només Espèrcius, el més valent entre els valents, acostumat a vèncer la por en les campanyes en què Tirant l'envia, és capaç de besar els llavis del drac. Una bèstia que té "set colzes de llong", i a qui tothom considera Senyora de l'illa.

Des del bes com a condició perquè l'espòs o l'esposa recuperin la forma humana fins a la necessitat de compartir el llit, els contes contenen tota una simbologia sexual. Una simbologia que *Tirant lo Blanc*, obra plena d'episodis deliciosament eròtics, recupera i manté fins i tot després del desencantament final:

"E lo cavaller Espèrcius li regregracià molt la sua proferta, acceptant aquella ab grandíssimes gràcies que li féu, abraçant e besant-la més de mil voltes. E sens no voler perdre temps en paraules, pres-la en braços e posà-la sobre lo llit, e aquí conegueren los últims termes dels senyals d'amor".

Segurament és aquesta complexitat, no només estructural, sinó també de temes i motius, una de les causes que fan que un llibre com el Tirant, tantes vegades llegit i comentat, ens continuï oferint possibilitats de noves lectures. I continuï atraient els lectors d'arreu del món.

Versions i adaptacions actuals del Tirant

ROSA M. CALAFAT / PERE ROSSELLÓ

Totes les grans obres de la literatura universal han estat objecte de versions modernitzades i/o reduïdes, l'objectiu de les quals és arribar al major nombre de lectors. Només cal recordar noms com els de Shakespeare, Cervantes, Boccaccio, Dante, etc. Pel que fa a la nostra literatura medieval, en tenim, també, exemples prou significatius: *El llibre de les bèsties*, de Ramon Llull; *La disputa de l'ase*, d'Anselm Turmeda; Francesc Eiximenis, etc. Però un cas, encara més representatiu, és el de *Tirant lo Blanc*, que ha estat adaptat nombroses vegades des de fa algunes dècades. Enguany, tot coincidint amb el 500 aniversari de la publicació de l'obra de Joanot Martorell, s'ha produït una autèntica proliferació d'aquest tipus de versions.

La versió completa de *Tirant lo Blanc* consta de 487 capítols, la qual cosa, si més no quant a l'extensió, representa una dificultat per al lector no especialitzat. El fet que sigui en català medieval, també, és una circumstància que pot, en tot cas, dificultar-ne l'accés. Això encara és molt més clar quan es tracta de fer arribar el Tirant als infants. Per aquest motiu, tenim tota una sèrie de versions adreçades al món escolar i que poden ésser una bona eina per engrescar l'estudiant tant a l'àmbit de l'univers literari, com al de la història medieval.

Fent-ne una aproximació general, és important de distingir entre aquelles edicions que suposen una reelaboració de l'obra completa i les que són, només, una selecció d'un o més episodis; com també aquelles que adapten l'obra al gènere teatral. En tots aquests casos cal tenir en compte que cadascuna de les versions va adreçada a un públic diferent i pot ésser objecte de distints tipus de treballs i lectures.

Segons aquests criteris classifiquem

les versions de *Tirant lo Blanc* que coneixem en tres grups: versions reduïdes (simplifiquen l'acció i adapten el llenguatge), versions parcials (fan una selecció dels episodis que consideren més atractius, tot conservant-ne el llenguatge medieval, a més d'incloure-hi estudis introductoris més acurats) i versions teatrals (que solen ésser versions d'un sol episodi).

També hem d'esmentar-ne versions que no es corresponen amb la distinció feta anteriorment, com una en còmic apareguda recentment o d'altres que pretenen proposar-ne activitats escolars, com és ara, *Tirant lo Blanc. Taller de titelles* de Dolors Viladomat i Manel Ricart, amb dibuixos de Ramon Ricart.

Versions reduïdes

Resseguint un criteri cronològic, hauríem de citar la versió elaborada pel novel·lista i editor català Joan Sales en 1954. Parteix de l'edició completa a càrrec de Martí de Riquer i reelabora tota la novel·la, des dels capítols a Anglaterra fins a la mort de Tirant, naturalment, tot centrant-se en els episodis més divertits. Es tracta d'una reescriptura completa del llibre de Joanot Martorell, que, a més, pot tenir interès pel fet d'ésser obra d'un novel·lista contemporani l'única novel·la del qual és *Incerta glòria*.

M. Àurelia Capmany, en una edició d'enguany commemorativa, ha reelaborat el Tirant. Aquesta versió es caracteritza per anar acompanyada d'unes belles il·lustracions de Manuel Boix. Realment, el llibre resumeix en

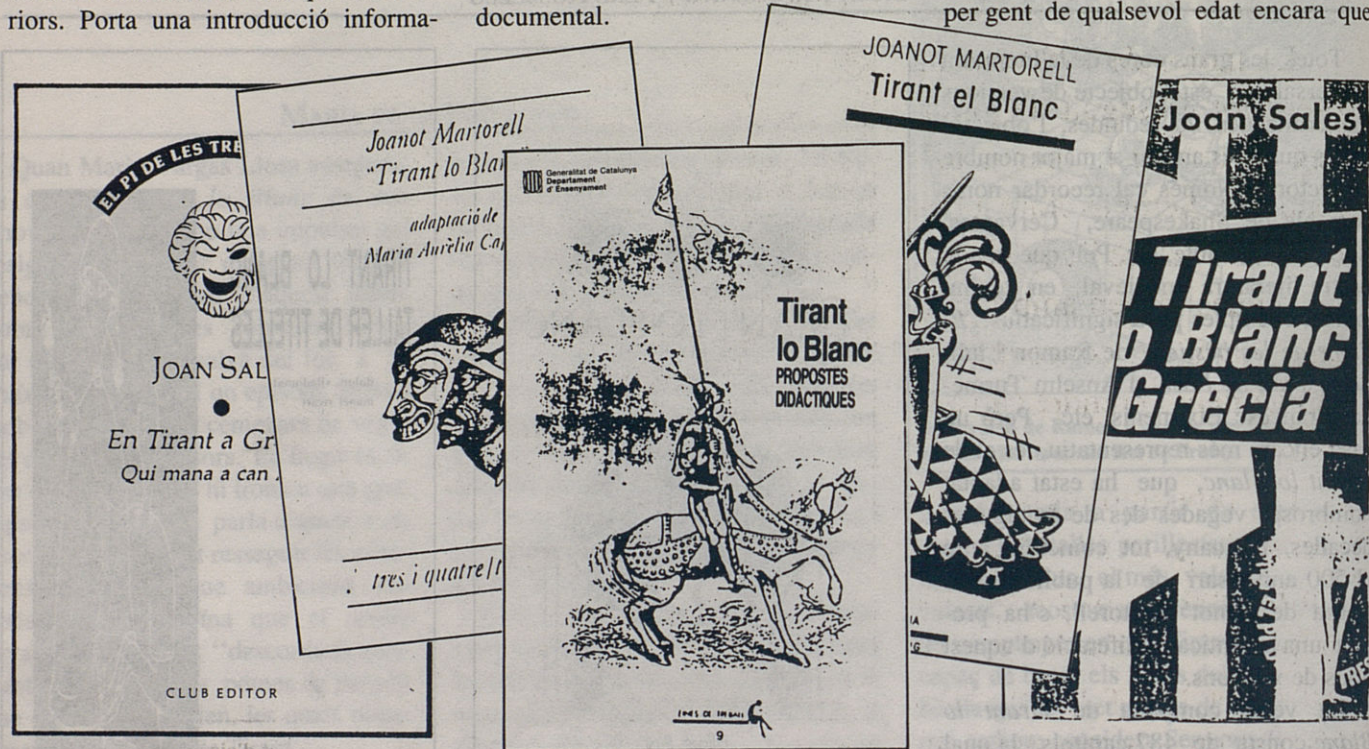
cinc capítols les aventures de Tirant a Anglaterra, a Sicília i a Rodes, a Constantinoble, al Nord d'Àfrica, i finalment narra la mort de Tirant. Per les característiques de l'edició sembla anar destinat a un públic més aviat juvenil.

També, hi hem d'incloure l'adaptació elaborada per David Arnau, que és una versió més extensa que les anteriors. Porta una introducció informa-

Martorell ha publicat, enguany, *Tirant lo Blanc. La vida cavalleresca i les Illes Balears*. El llibre es divideix en dues parts: la primera inclou un estudi sobre Joanot Martorell i la vida cavalleresca a les Balears, la segona és una antologia de textos del Tirant. El llibre porta unes il·lustracions que, a més de l'estètic, tenen un valor històric i documental.

que fou estrenada el 1971 per la companyia alcoiana "La Cazuela" amb motiu del I Congrés d'Història del País Valencià. És dividida en dos actes, centrats sobretot en l'episodi de la cort de Constantinoble.

Aquestes edicions ens demostren l'actualitat permanent de *Tirant lo Blanc*, un llibre que sempre serà llegit per gent de qualsevol edat encara que

tiva, sobre el Tirant i els autors, i al final uns suggeriments de treball.

Les editorials Bromera i Laertes també han contribuït a la celebració de l'aniversari del *Tirant lo Blanc* amb edicions semblants, a cura de Francesc Machirant i de Jordi Tiñena respectivament.

Versions parcials

L'any 1981 va aparèixer *Tirant lo Blanc a Constantinoble* a cura de Manuel Llanas i Ramon Pinyol, que s'han emprat freqüentment com a lectura als cursos d'ensenyament mitjà. El llibre va precedir d'una extensa introducció i porta un glossari i uns suggeriments de treball. Com indica el títol es tracta d'una selecció dels capítols de les aventures de Tirant a Constantinoble, tot conservant-ne el llenguatge medieval amb aclariments en les notes a peu de pàgina.

L'escriptor mallorquí Miquel Ferrà i

Versions teatrals

Joan Sales és autor, també, de dues versions teatrals versificades, molt semblants, sobre l'episodi de *Tirant lo Blanc a Grècia: En Tirant lo Blanc a Grècia* (1972) i *En Tirant a Grècia o Qui mana a can Ribot* (1990). La primera és definida com a òpera bufa i la segona és la versió teatral en comèdia. Aquesta comèdia va esser representada el 1958 per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona sota la direcció de Jordi Sarsanedes i Manuel Cubelles. Més que una escenificació de la novel·la és una obra inspirada en alguns episodis del Tirant. Rebé bones crítiques d'intel·lectuals contemporanis com Ferran Soldevila, Salvador Espriu, etc. La versió en comèdia (*En Tirant a Grècia o Qui mana a can Ribot*) és la que finalment Joan Sales acceptà com a definitiva.

M. Aurèlia Capmany, també, és autora d'una versió teatral del Tirant,

no en sigui la celebració del 500 aniversari. □

Edicions esmentades

- Tirant el Blanc*. Adaptació de Joan Sales. Ed. Columna (Barcelona, 1990).
- Tirant lo Blanc*. Adaptació de M. Aurèlia Capmany. Proa (Barcelona, 1990).
- Tirant lo Blanc*. Edició de David Arnau. Moby Dick (Barcelona, 1990). II vols.
- Tirant lo Blanc*. A cura de Jordi Tiñena. Laertes (Barcelona, 1990).
- Tirant lo Blanc*. A cura de Francesc Machirant. Bromera (Alzira, 1990).
- Tirant lo Blanc a Constantinoble*. A cura de Manuel Llanas i Ramon Pinyol. Ed. 62 (Barcelona, 1981).
- Tirant lo Blanc. La vida cavalleresca i les Illes Balears*, de Miquel Ferrà i Martorell. Direcció General d'Educació de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear (Palma, 1990).
- En Tirant lo Blanc a Grècia* de Joan Sales. El Pi de les Tres Branques (Barcelona, 1972).
- En Tirant a Grècia o Qui mana a can Ribot*, de Joan Sales. Club Editor (Barcelona, 1990).
- Tirant lo Blanc*. Adaptació de M. Aurèlia Capmany. Ed. 3 i 4 (València, 1980).
- Tirant lo Blanc. Taller de titelles*, de Dolors Viladomat i Manel Ricart. Ed. Rema (Barcelona, 1990).

Inundacions del 1990

MIQUEL GRIMALT GELABERT

La tardor de 1990 ens ha oferit tot un seguit de jornades en què hi ha hagut torrentades. Sembla com si des del setembre de l'any passat, les aigües troben amb facilitat el camí per concentrar-se ràpidament i prendre cap a la mar.

La repetició dels fenòmens d'aquest tipus ha estat tan reiterativa, que fins i tot la premsa diària ha acabat per fer-se'n poc ressò. Així, les darreres torrentades registrades -a començament de novembre- han rebut el pobre tractament informatiu que es dóna als esdeveniments que es repeteixen massa sovint, tals com els robatoris a domicilis particulars o les derrotes dels equips illencs de segona B.

La gran quantitat de revingudes i inundacions fan necessari que al llarg del present escrit es distingeixi entre els diversos episodis que s'han succeït i les àrees geogràfiques afectades.

Portopetro, 26 d'agost. El torrent des Caló des Moix baixa inflat d'aigua roja. Aquest curs feia dècades que no havia revingut amb força: enguany ho ha fet tres vegades. (Foto Miquel Grimalt)

Can Picafort, 10 d'octubre. El torrent de Son Bauló va recuperar part del seu estanyol damunt el qual s'havia bastit la terrassa d'un hotel. (Foto Miquel Grimalt)

Els aiguats de les darreries d'agost

El problema de les inundacions a Campos

El diumenge dia 26 d'agost va caure la primera aiguada després de l'eixit de l'estiu. La precipitació va esser força intensa a la part sudoriental de Mallorca. Per exemple, al redol de Portopetre vàrem poder observar com queien poc més de 100 mm. en uns 56 minuts, durant els quals hi hagué moments amb un calabruix del tamany d'anous. El torrentó del Caló des Moix va baixar tot inflat d'aigua roja i va enfonsar algunes embarcacions. Aquest mateix curs d'aigua -que havia romàs inactiu els darrers 20 anys- arribaria a dur fins a 3 revingudes més en les setmanes que varen seguir.

El mateix dia 26 d'agost el nucli urbà de Campos es va veure afectat per una sobtada pujada de nivell dels diversos torrents que aboquen cap a aquesta vila, especialment els que provenen de Can Corem i de de Son Lluís, que es canalitzen per les voreres de la nova carretera de Lluçmajor i que afectaren la vila, que va quedar anegada fins a 3 vegades més els dos mesos següents (concretament els dies 7 i 18 d'octubre i el 9 de novembre).

La causa immediata d'aquest problema són les precipitacions intenses, però les anegades a la zona urbana campanera tenen en el seu origen una important influència de les actuacions humanes

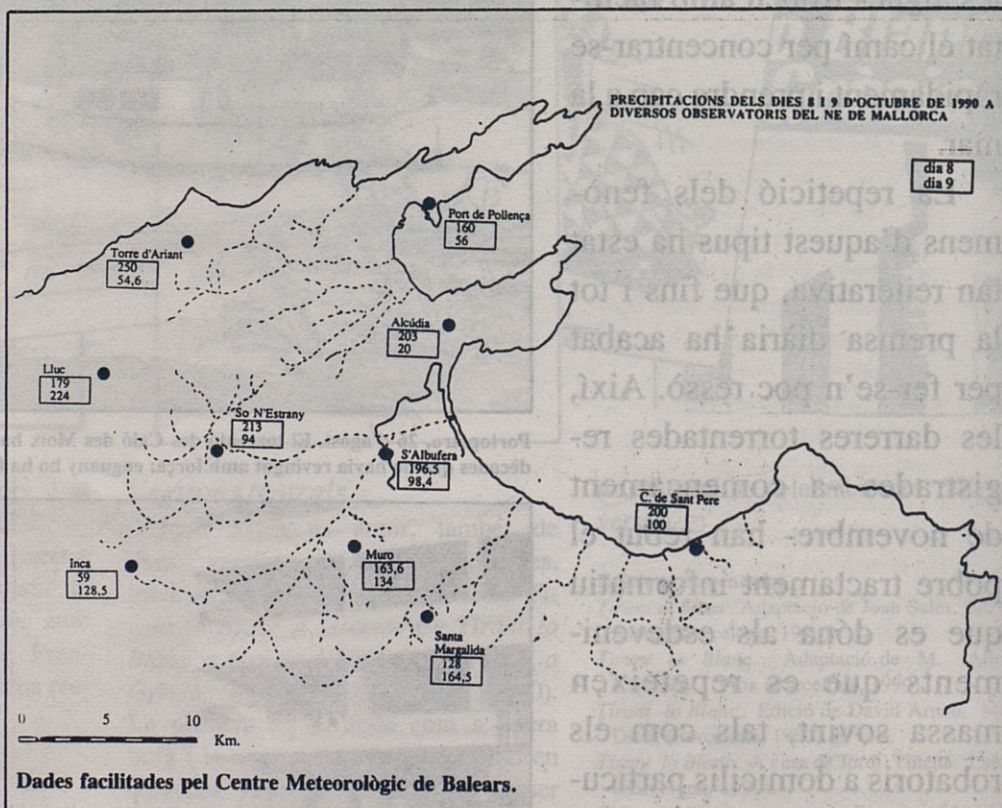
El traçat rectilini de l'actual carretera Lluçmajor-Campos ha adreçat les volteres que feia la carretera vella. Tot això s'ha fet sense tenir en compte que alguns dels seus tancats revolts tenien la funció de desviar l'aigua dels torrents cap al sud -on una gran part de l'aigua acabava per esdevenir subter-

rània- engolida per una sèrie d'avencs. Així passava amb la volta den Biel Escolà, que abocava les aigües cap al seu avenc associat. Amb aquest sistema de petites parades o desviacions s'evitava que gran part de l'aigua no arribàs a la vila, tret de circumstàncies de pluges extraordinàries com les que s'havien produït el 13 de novembre de 1946 o el 17 d'octubre de 1974.

Els efectes de la nova carretera sobre la circulació d'aigües es poden

pos a la Colònia de Sant Jordi. Per aquest lloc es canalitza el tram final del gran sistema de torrents de son Xorc-So n'Elegant, que recull aigües de l'arc muntanyós que va del Puig Gros de Santanyí fins a Montision de Porreres, i que fou el que va dur les majors torrentades durant el setembre de l'any passat. Igualment acaben per convergir en aquesta mateixa carretera els torrents de Can Corem i de Son Lluís, després d'haver travessat la zona urbana.

Enguany s'ha hagut de tallar la circulació cap a la Colònia durant tots els dies que hem significat abans. També ha quedat puntualment interrompuda la carretera Campos-Santanyí en el

veure clarament si miram les seves voreres. Les inicials cunetes s'han vist excavades per la força de l'aigua fins al punt d'esdevenir canals que en alguns punts tenen més d'un metre i mig de fondària i en els quals l'escorrentia ha romput repetidament els pontarrons que donen accedeixen als diferents camins.

Hi ha també una altra via de comunicació del mateix terme que serveix d'eventual camí per a l'aigua, concretament la carretera que va de Cam-

qual sobre el torrent de Son Xorc, just a la sortida del nucli urbà campaner i on temps enrera hi havia l'avenc d'en Blanc, que ara ha quedat davall el formigó de l'aparcament de la fallida factoria d'ILMA.

Tot i les interrupcions de trànsit i les molèsties en l'àrea urbana, les destruccions que s'han experimentat enguany al sector agrari campaner han estat localitzades i sense possible comparació amb els desastres del 1989.

Els problemes urbans a Ciutat

Al llarg de les pluges d'aquests dies s'han posat de manifest les greus mancances d'infraestructura que presenta Ciutat en cas d'haver-hi una aiguada de consideració.

El dia 27 d'agost, una tempesta força localitzada va deixar fins a 80 mm als voltants de Porto Pi. Es va inundar la part baixa d'aquella barriada i fou particularment comentada l'embassada que es formà a la voltera de Peraires del Passeig Marítim, que va aturar la circulació per aquesta ronda litoral. El nígul tempestuós va tenir un desplaçament lent i afortunadament no va arribar a afectar de ple la ciutat.

dues darreres dècades ja s'havien registrat -amb intensitats de pluja similars- una vintena d'inundacions amb conseqüències tan perniciosos o més.

Durant el petit diluvi del dia 7 es varen mostrar -encara que tímidament- dues circumstàncies especialment preocupants per a una avinentesa de ruixades més intenses i persistents:

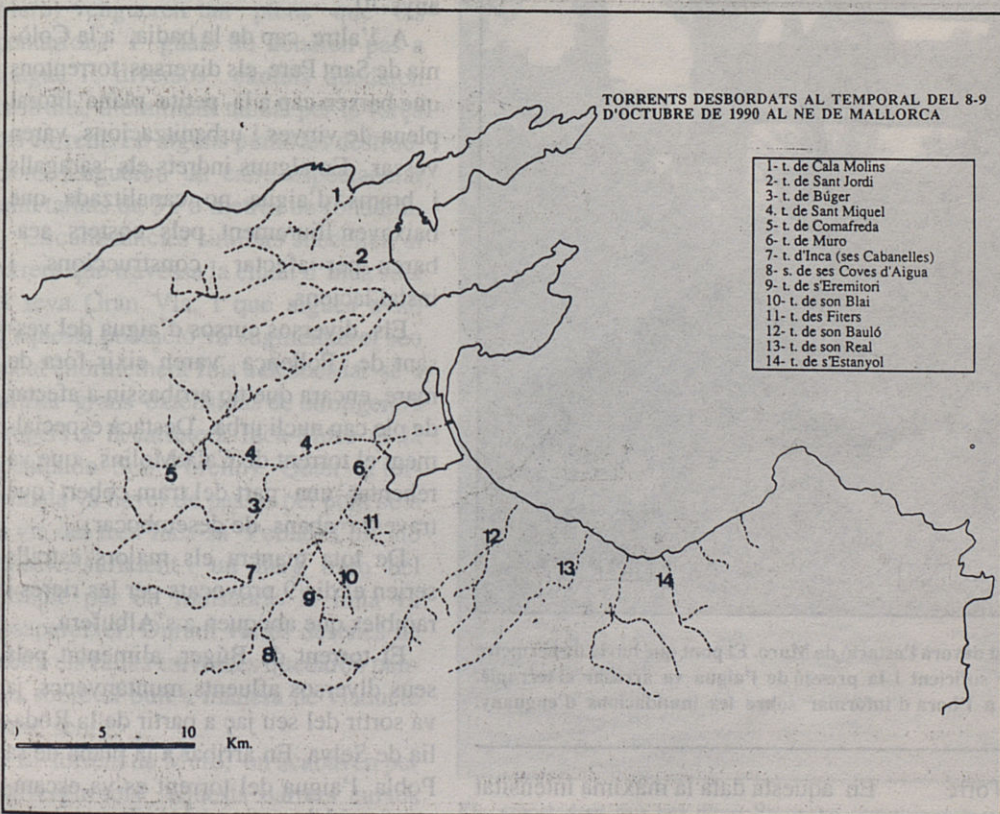
- una bona part de la xarxa de saragalls, torrentons i reguerons que han quedat englobats dins la ciutat varen començar a funcionar, encara que no amb la intensitat que havien mostrat altres vegades (1934-1962-1966-1974).

Així, es va poder veure com corrien aigües roges pel fons de baixos com

terraplè immediat al torrent Gros va cedir i s'enfonsà. Una sèrie de vehicles acabaren dins el jaç d'aquesta riera, cosa que va dotar de certa espectacularitat el fet.

La lamentable pèrdua d'aquests cotxes no deixa d'esser anecdòtica. Però obliga a reflexionar sobre el futur immediat, ja que sobre aquest mateix terraplè hi ha habitatges. Si el mur no va poder resistir la pressió d'una revinguda no exageradament forta, el conjunt seria literalment arrasat en cas de rebre l'envestida d'una veritable torrentada (com les que s'hi registraren el setembre de 1962 o el gener de 1978).

Aquestes circumstàncies de construccions ben a la riba es repeteixen a d'altres trams del mateix torrent Gros (àrea de s'Indioteria) o vora alguns dels seus afluents, com el torrent de ses Mates-Coanegra, o el comellar de son Frau (que corren immediats a les urbanitzacions des Pont d'Inca Nou, sa Cabana, es Garrovers i son Macià), així com també arreu del curs del torrent de Na Bàrbara

L'autèntic col.lapse urbà va produir-se el diumenge dia 7 d'octubre rera una violentíssima ruixada que precipità -per terme mitjà- una quantitat de 40 mm., tot i que en alguns barris arribaren a més dels 60 mm. Les clauveres de pluvials resultaren insuficients i els carrers esdevingueren vies d'aigua, amb anegaments a baixos i locals.

Aquestes circumstàncies no són noves a Palma i en trobam força precedents no gaire temps enrere. En les

Son Dameto, es Barranc o sa Vileta. Sortosament la pluja intensa no va arribar de ple a la zona muntanyosa de na Burguesa, ja que s'haurien pogut produir revingudes als torrents des Mal Pas, s'Aigua Dolça o Sant Magí -que estan plens d'edificacions vora el pas de l'aigua o sobre el mateix torrent.

- l'altra font de preocupació fou observar com determinades obres de contenció de nova factura no varen resistir ni una envestida de les aigües.

Concretament, al Pont d'Inca un

Si en algun punt de Mallorca les inundacions de l'octubre de 1990 han estat especialment notables fou als municipis costaners o immediats a les dues grans badies del nord-est insular.

Les inundacions no foren determinades per un únic episodi plujós continuat, sinó que la precipitació va caure repartida en dues grans tempestes (les quantitats de les quals podeu veure localitzades al mapa adjunt):

- El dia 8 d'octubre un gran complex convectiu va deixar precipitacions molt intenses cap a Alcúdia, Pollença, Colònia d'Artà, Santa Margalida, sa Pobla, Muro i Campanet, a més de certs indrets del cor de la Serra. Les quantitats totals superaren en alguns indrets els 200 mm. (203 a Alcúdia,

Les revingudes a les Badies d'Alcúdia i Pollença

La via del ferrocarril d'Inca a sa Pobla just devora l'estació de Muro. El pont que havia de permetre el pas al torrent que ve d'Inca no va ésser suficient i la pressió de l'aigua va arrasar el terraplè. És tal vegada la imatge més repetida a l'hora d'informar sobre les inundacions d'enguany. (Fotos J.Eugeni Pons).

213 a so N'Estrany i 250 a la Torre d'Ariant)

D'aquesta primera aiguada es varen derivar els principals desbordaments als torrents pollencins i als petits cursos litorals d'Alcúdia i la Colònia de Sant Pere.

El major temporal es va presentar la nit del dia 9 en què, sobre una part de la mateixa zona afectada per la pluja anterior, hi va caure un segon diluvi, amb quantitats de fins a 164 mm (Santa Margalida) en poc temps. La conseqüència foren les revingudes més violentes de l'octubre de 1990.

En aquesta data la màxima intensitat de precipitació va ser arreu dels termes de Santa Margalida, Muro, Llubí, Sineu, Inca, Selva i Mancor, i també a Lluç (on s'arribà a 224 mm.)

Els desbordaments, afavorits per la circumstància que plovia sobre mullat i per la major intensitat horària, foren més importants que no els del dia anterior, especialment en les conques dels diversos torrents que acaben a s'Albufera i al torrent de Son Bauló (o Siquia Reial).

En poc temps i sense aturada entre un dia i l'altre es varen succeir els des-

bordaments i anegaments.

Prest començaren problemes d'inundacions a les zones deprimides properes a Alcúdia, amb l'anegament de les urbanitzacions veïnes de l'Estany des Ponts, anomenades amb el genèric de "Ciudad de los Lagos". Concretament al sector que la neotoponímia posturística batià com "Lago Menor", on quedaren aïllats alguns blocs d'apartament i xalets, amb una embassada que les precipitacions dels dies següents varen mantenir. Aquesta circumstància no és en principi massa estranya si es pensa que aquestes construccions estan fetes sobre terrenys de l'albufera, i ja s'havia presentat en les plujoses anyades del començament dels anys 70.

A l'altre cap de la badia, a la Colònia de Sant Pere els diversos torrentons que baixen cap a la petita plana litoral plena de vinyes i urbanitzacions, varen vessar. En alguns indrets els saragalls i brams d'aigua no canalitzada que baixaven lliurement pels costers acabaren per afectar construccions i instal·lacions.

Els diversos cursos d'aigua del vessant de Pollença varen eixir fora de mare, encara que no arribassin a afectar de ple cap nucli urbà. Destacà especialment el torrent de Cala Molins, que va rebentar una part del tram cobert que travessa abans de desembocar.

De tota manera els majors estralls serien el dia 9 provocats per les rieres i rambles que aboquen a s'Albufera.

El torrent de Búger, alimentat pels seus diversos afluents muntanyencs, ja va sortir del seu jaç a partir de la Rodalia de Selva. En arribar a la plana de sa Pobla, l'aigua del torrent es va escampar fora del seu jaç (als voltants de les cases de sa Llebre) i una part considerable es va dirigir cap a lavila apuntant quasi directament el seu carrer Major del qual va omplir de fang el viari i les plantes baixes. A l'horta hi va haver notables extensions conrades que quedaren arrasades i plenes de pedres.

El torrent de Sant Miquel va tenir una gran punta de revinguda provinent majoritàriament del seu afluent de Comafreda, que anava totalment desbordat al seu pas vora l'església de Sant Miquel de Campanet. Ja en el

tram final del seu recorregut, en plena marjal poblada i camí de s'Albufera, l'empenta de les aigües va rompre un dels elevats marges artificials que corren a cada costat del torrent (prop del Pont Nou) i va anegar grans extensions.

Tot i que els terrenys on va descarregar amb major força la tempesta no tenen relleus de consideració, els petits turons que hi ha en el sector comprès entre Muro-Santa Margalida i Sineu varen tenir pendent suficient perquè es formassin corrents d'aigua molt importants. Algunes de les torrenteres com el saragall de ses Coves d'Aigua (de Llubí), el torrent de sa Verderna-s'Eremitori, el de son Blai i el des Feters (els tres darrers dins el terme de Muro) vengueren tan plens que els pontarrons i guals no donaren pas a l'aigua i diversos camins quedaren destruïts, literalment tallats per la força del corrent. En alguns punts les destruccions tengueren un caire espectacular amb tallats de 5 i 6 metres de fondària.

Circumstàncies similars succeïren al torrent que travessa la ciutat d'Inca sota la seva Gran Via, i que aigües avall d'aquesta població va augmentar el seu cabal enormement fins a desbordar-se i arrasar grans extensions de tarongerars propers a la carretera Inca-Muro (a la rodalia de Son Perelló). Quan la torrentada va haver de passar pel pont sota la via del tren Inca-sa Pobla, l'ull no va ésser suficient i un llarg tram del terraplè per on transcorre la línia va desaparèixer. Durant varies desenes de metre els rails i travesses quedaren penjats sobre el buit a manera de viaducte sense sentit.

El torrent de Muro, on acabaven per convergir tots aquests darrers cursos esmentats, va reunir un enorme cabal (gairebé 500 m³/seg.), va vessar del llit i va anar destruint els horts llindaners camí de s'Albufera.

Processos similars tengueren lloc arreu de les diferents branques afluent del torrent de Son Bauló, que a la seva desembocadura vora Can Picafort va afectar algunes edificacions situades en terrenys immediats a l'estanyol que hi ha a la seva desembocadura.

Amb tan grans aportacions externes en poc temps s'Albufera va tenir una plena. L'oberta cap a la mar que suposa

Els espectadors que ens giren l'esquena comproven la urbanització de la "Ciudad de los Lagos" convertida en un gran bassal (circumstància que ja adverteix el seu neotopònim). (Foto J. Socias)

el Pont dels Anglesos no podia buidar un cabal igual al que entrava. Fins i tot el Canal des Sol va rompre un petit sector de la barra dunar per a desaiugar a la Mediterrània.

L'augment de nivell de l'aiguamoll es va agreujar per la presència de diverses rescloses, tant les que darrerament s'han bastit per intentar mantenir el nivell d'aigua en època seca, com també pels carrers de les urbanitzacions que no permeten que part de l'aigua del

prat pre gui ncap a la seva sortida natural a la mar, que és per l'estany des Ponts. Davant aquesta situació el creixement de l'embassada fou notable.

La situació arribà a ésser prou complicada, ja que si s'haguessin mantingut per una sèrie d'hores les grans aportacions dels torrents cap a l'aiguamoll i el nivell hagués seguit augmentant, s'hauria produït l'anegament general de sa Marjal i el perill de trencament incontrolat del sistema dunar.

Les inundacions del novembre: Calvià i Capdepera

El dia 8 de novembre arreu del terme de Calvià es registraren pluges intenses, però localitzades. La tempesta va esser forta a la rodalia des Capdellà, fins al punt que es mesuraren 150 mm. a son Vic Nou i 170 mm. a son Fortuny (ja dins el terme d'Andratx).

Els dos cursos d'aigua que passen per aque+st redol dugueren revingudes sobtades i de consideració, concretament foren les rambles que desemboquen a Santa Ponça (torrent de Galatzó) i a Peguera (t. des Gorg o de son Vic). Aquesta segona riera ja havia duit una torrentada de menor intensitat el setembre de 1988.

A Santa Ponça la revinguda la varen causar les aportacions d'una part dels afluents d'una de les dues branques que constitueixen el torrent que desemboca en aquesta cala (concretament la branca que prové de Capdellà-Galatzó).

Aquestes inundacions calvianeres han estat només objecte d'un tractament informatiu molt parcial i, possiblement, han estat les més perilloses tant a possible risc de ferides de vida.

Tant a Peguera com a Santa Ponça hi ha diferents establiments hotelers que han estat seriosament afectats. Els nivells d'aigua varen arribar, en alguns casos, als 2 metres (assolits en un complex residencial de Peguera).

Si això hagués passat en plena temporada turística hauria suposat un perill per a la vida de moltes persones.

La darrera torrentada d'aquesta llarga sèrie que s'han produït els tres mesos de la tardor meteorològica han

esdevingut al llevant de Mallorca. La nit del dissabte 10 de novembre, i després que el dia 8 haguessin caigut pluges força continuades que havien deixat el terreny amarant, una ruixada de no gran extensió va deixar quantitats de precipitació superiors als 100 mm a part dels termes de Son Servera, Sant Llorenç, Capdepera, Artà i Manacor, amb un màxim puntual a Son Sard de 140 mm.

Hi va haver revingudes generalit-

- va quedar demostrat que algunes obres de condicionament que s'han fet de l'any passat ençà han estat eficients davant una revinguda no massa forta. El nou jaç que es va fer als torrents que travessen Sant Llorenç i Son Carrió va esser suficient per permetre el pas del gran cabal d'aigua -encara que en aquesta darrera localitat va arribar prop del seu límit de capacitat-. Igualment va quedar palesa l'eficiència que ha tengut la restaurada albufera de s'Illot a l'hora de laminar la punta de la inundació.

- dissortadament hi ha hagut una víctima mortal, quan un cotxe fou arrossegat fora de la carretera per un saragall a les immediacions de Pula i un dels seus passatgers retingut per la força del corrent. Que l'aiguada fos de nit va influir

Els veïns dels carrers cèntrics de sa Pobla treuen de dins ca seva el fang que els havia duit el desbordament del torrent de Búger, el llot principal del qual passa a uns 2 quilòmetres del punt on es va prendre la imatge. (Foto J. Socias)

zades arreu de tots els cursos d'aigua que desemboquen al litoral comprés entre Cala Mesquida i Cala Murada. Les rierades més violentes es varen concentrar a Son Servera, el t. de Pula -que desemboca al Port Vell- i també al t. de Horts -que finalitza a la platja des Ribell-. D'aquest darrer episodi hi ha dues circumstàncies que mereixen comentari:

en aquest succeït.

Enguny hi va haver arrossegaments de cotxes a diversos indrets (Llubí, Muro, Santa Margalida), encara que els seus ocupants en pogueren sortir a temps. Els vehicles no pesants presenten el perill d'esser fàcilment mobilitzables pels corrents així que el nivell de l'aigua arriba a les planxes inferiors.

Comparació

Davant les inundacions d'enguany, un dels comentaris més freqüents ha estat el d'establir un paral·lelisme amb les altres del Llevant i Migjorn del 1989. Hi ha alguns elements comuns que resulten del tot evidents:

- S'ha remarcat la insuficiència i inadequació que tenen totes les infraestructures. Així, si s'exceptuen uns pocs casos a la conca de Pollença, quasi tots els llits dels torrents o els ponts han estat superats per les aigües. Encara que sense el gran nombre de destruccions de carreteres principals de l'any passat.

- Es comuna a ambdues torrentades la presència d'instal·lacions turístiques a la zona litoral, just a la desembocadura de la xarxa fluvial. Si al Llevant apareixen edificacions dins el llit dels torrents (Port de Felanitx, es Domingos, s'Estany den Mas ...), a la Badia d'Alcúdia i al terme de Calvià també n'hi trobam.

- Igualment són repetides les primeres reaccions de l'opinió pública, la premsa i el poder polític (que de nou es troba en una etapa de preparació de campanya electoral).

Les afirmacions sobre la pretesa excepcionalitat del fenomen s'han reiterat, i s'han pogut sentir declaracions que atribuïen una recurrència de 500 anys a aquestes darreres torrentades. Aquesta afirmació palesa una manca total de fonament científic, demostra que no s'han pres mesures instrumentals i que, sobretot, no s'han cercat els possibles precedents històrics (que en aquestes àrees són molts).

Els dos fets s'han esdevingut en el període preparatori d'eleccions, cos que ha afavorit la ràpida presència dels representants de les diverses administracions en visites d'inspecció als llocs afectats, acompanyats de tot un seguit de reporters interessats més en les possibles declaracions que no endonar testimoni del succeït. Les inundacions del 1989 foren just abans d'unes eleccions generals. Les d'enguany han coincidit en plena etapa d'escalfament previ a unes decisives

eleccions locals i autonòmiques, de les quals es derivaran bona part de les actuacions administratives que ens afecten de manera més immediata.

- El darrer punt comú a ressenyar és que cap de les inundacions que s'han produït són noves, i de totes elles en podem trobar precedents històrics o quasi contemporanis. Basta esmentar algunes dades: Son Servera (1/X/1959), Calvià (25/IX/62, 25/IX/71, 14/IX/88), s'Albufera (8/X/58; 31/XII/72; 6/I/73; 17/II/74; 29/III/74 ...).

Les diferències entre unes i altres inundacions són principalment de tipus tècnic.

- Les aiguades del 1989 tengueren una intensitat horària molt més forta que no les d'enguany. En alguns punts del sud del terme de Manacor es calcula que llavors degueren descarregar fins a 300 mm. en devers dues hores. El 1990 no s'han assolit aquests l·lindars. Tot i que en segons quins punts muntanyosos -com Lluc- s'han superat els 400 mm, s'han registrat en dues jornades i durant episodis de notable duració horària.

No obstant això, les precipitacions d'octubre d'enguany són rècords històrics en algunes estacions com Muro, Santa Margalida, Inca o Alcúdia, tot i que cal tenir present que les estacions estan mancades de sèries llargues de dades, o si en tenen d'un període llarg solen presentar sovint períodes sense dades

- Com conseqüència derivada del que acabam d'afirmar, els cabals que han arribat a dur els torrents enguany no són tan notables com els que dugueren les rambles del Llevant i conca de Campos. Concretament, i mitjançant mètodes geomorfològics, hem calculat (GRIMALT/RODRÍGUEZ-PEREA, 1989) que alguns cursos dels termes de Campos, Manacor i Santanyí arribaren a dur prop o més de 1000 m³/s. A l'octubre del 1990, pel que hem observat fins ara, aparentment no hi ha hagut cap riera que hagi superat els 500-600 m³/s (que és una quantitat més que notable).

- Un altre detall tècnic del qual no se n'ha fet tot el ressò que es mereix, és l'excel·lent marge de previsió de les pluges que va tenir el servei meteorològic; des del dia 5 d'octubre ja

tenien anunciada la possibilitat de precipitacions molt intenses. En el cas de les aiguades de Calvià, l'alerta fou anunciada amb poc temps d'antelació, però en canvi els metereòlegs encertaren plenament a l'hora d'avisar sobre la tempesta de Son Servera-Artà.

L'any passat es va criticar força la suposada imprevisió de les inundacions al Llevant, però enguany no s'ha fet prou ressò de la precisió dels pronòstics meteorològics.

- Totes dues inundacions han venut seguides d'altres torrentades de menor importància. Però les revingudes posteriors d'enguany (dins el mes de novembre) han estat força perilloses i intenses, especialment les de Calvià.

- Una altra diferència entre uns i altres esdeveniments es refereix a les seves conseqüències sobre el sector agrari. Així, el 1989 la zona més afectada fou la de Campos, àrea de regadiu que viu de ramaderia de producció lletera, sector a punt de fer fallida; moltes explotacions, especialment a es Palmer ja duïen alguns anys de quasi abandonament. En aquestes circumstàncies la torrentada va suposar -paradoxalment- un alè econòmic per a molt de petits propietaris d'horts, per als quals les subvencions permetrien obtenir alguns doblers en efectiu. Però el procés d'abandonament de l'horta campanera ha seguit, i hi ha prou quarterades que han romàs talment quedaren després de la plena.

A les hortes de sa Pobla i Muro el procés ha estat diferent. Aquests espais agrícoles encara mantenen una certa rendabilitat -tot i les actuals dificultats econòmiques-. En molts de sectors els efectes de la torrentada anterior ja estaven reconstruïts a les poques setmanes després de l'aiguada, per pròpia iniciativa dels pagesos, i en alguns punts fins i tot sense esperar el peritatge necessari per rebre els ajuts oficials. □

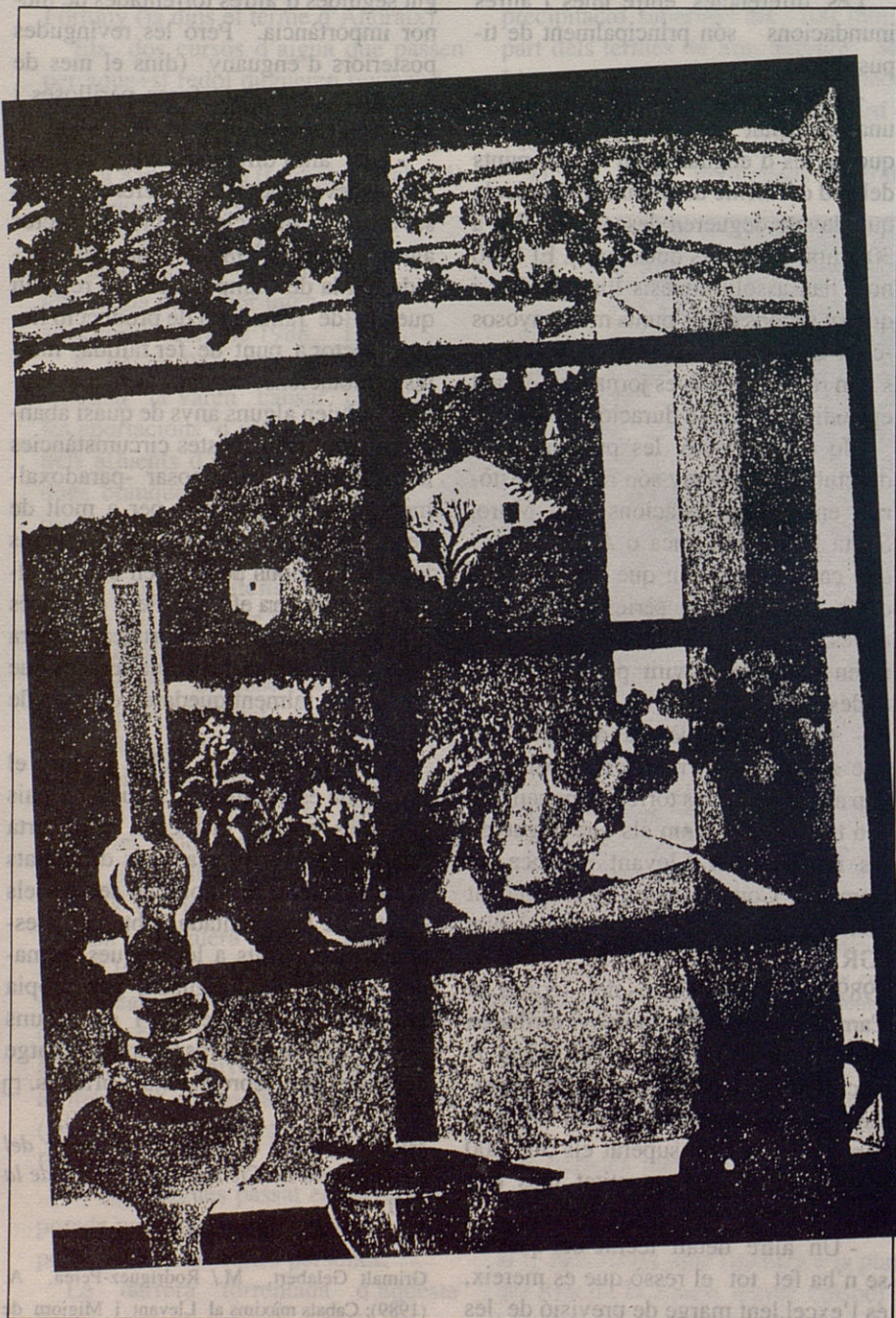
Miquel Grimalt és geògraf, professor del Departament de Ciències de la Terra de la UIB.

Bibliografia

Grimalt Gelabert, M./ Rodríguez-Perea, A. (1989): Cabals màxims al Llevant i Migjorn de Mallorca durant les revingudes del setembre de 1989.- Treballs de Geografia (Palma), 42, p. 7-18.

Els verds de Mallorca: canvi de sentit

BORO MIRALLES

Es fa necessari un canvi de nivell que és generalment detectat primer pels grups d'avantguarda. Obra de Mítico Siraiwa. Barranc d'Algendar, Menorca.

A les acaballes del s. XX no és gens difícil constatar que ens trobam en un estat de profunda crisi mundial que afecta al model de civilització vigent. Es tracta d'un crack complex i multiformal que abasta tots els aspectes de la nostra vida: des de la salut i el suport al medi ambient i la relació amb els nostres veïns --bé siguin de porta, de país o de continent--. El triomf de la racionalitat duita a sang i foc als processos econòmics de l'industrialisme --capitalista o comunista, tant li fa-- ha engegat unes brutals forces productives que han capgirat les relacions d'adaptació i respecte que la raça humana mantenia amb la natura. L'industrialisme i l'economització han generat cataclismes més profunds i de més abast que qualsevol fenomen "natural" de caire tràgic (inundacions, terratrèmols, ones de calor, sequeres...).

Podem fer un retrat-robot d'aquesta crisi que ràpidament dona sobrades pistes per endevinar de quin planeta de la Via Làctia es tracta: la hipoteca nuclear; l'efecte hivernacle i la destrucció de la capa d'ozó; la desertització per la tala incontrolada i la pluja àcida; la pol·lució dels oceans; l'extinció vertiginosa i irreversible d'espècies animals i vegetals; l'exploració sistemàtica de l'anomenat Tercer Món per multinacionals neoimperialistes que cerquen mà d'obra barata i no reivindicativa; l'apartheid planetari Nord-Sud format per les metròpolis industrials de raça blanca occidental (el 23% de la població mundial) front als països considerats aldees rurals d'altres races (que entre asiàtics, africans, centre i sudamericans i l'Oceania, són el 77% restant); el potencial militar en la tragi-còmica cursa armamentista (el poder explosiu de les armes comptabilitzades arreu del món és de 20.000.000.000 de tones de TNT: per omplir un tren que enrevoltaria 160 vegades la Terra); la marginació laboral, sexual, informativa, etc.

I del pensar global a l'actuar local: què passa a les Balears? La dècada dels 90 serà decisiva per a les Illes. Tota una sèrie de projectes ecocides d'infraestructura que han re-viscolat i comencen a dur-se a terme:

el túnel a Sóller; l'anell comarcal d'autopistes, la "necessitat" de tenir 5 noves centrals tèrmiques (S'Estalella, Murterar-II, dues a Eivissa i la de Maó); el mig centenar de camps de golf... Aquesta és una infraestructura de destrucció, perquè són obres-imants que permetran una segona i definitiva balearització. Tots els grans problemes de les Illes tenen un rerafons ecològic (monocultiu turístic, abandonament de l'agricultura i la ramaderia, nuclearització, aculturació...), i en aquesta dècada s'ha de decidir en una via només de dos carrils si es decanta la balança política pel tot turisme, per la terciarització definitiva de les Illes, o per la prioritat ecològica i social (per una economia ecològica que comenci a trencar amb el monocultiu turístic), pel feminisme, la no violència, la democràcia de base i l'autogestió i la solidaritat amb al Sud.

Altrament, en pocs anys hem vist com el moviment alternatiu verd ha anat esdevenint un organisme de frescor comunitària i esperança política amb l'aval dels resultats electorals a Europa. És el dels verds un corrent sociopolític ecologista, exercint l'acció d'agent de transformació social que pren el relleu al paper del moviment obrer nascut el segle passat. Però l'ecologia representa també un salt qualitatiu endavant dels moviments històrics, situant al centre de la seva estratègia política les implicacions globals de les accions humanes per tal de prendre el pols al grau de salut del model de civilització dominant.

Quin és, idò, el canvi de sentit al·ludit per una proposta civilitzadora com l'ecologista?

Quan el model social vigent es caracteritza per la seva uniformitat, manca d'inventiva i pèrdua de flexibilitat és senyal inequívoca de la seva decadència, de la seva inutilitat, que s'acompanya d'una manca d'harmonia general entre les persones que formen la societat on s'hi imposa la ideologia dominant en el poder, cosa que inevitablement deriva en conflictes socials i malestar individual creixent. Aleshores es fa necessari un canvi de nivell que és generalment detectat primer pels grups d'avantguarda, els quals propo-

sen una nova visió de la realitat, una transformació de la nostra manera de pensar, dels nostres valors i, en definitiva, de la nostra percepció del món.

Aquestes són pistes per aclarir per on va el canvi de carril:

1. En el model inservible la motivació essencial és la producció de resultats. En el nou model se subratlla el procés en curs, aquí i ara. Allò que està succeint és més important que la tasca

*EN EL MODEL QUE NAIX,
s'atorga més rellevància
al saber intuïtiu i a
la saviesa del cos.
S'harmonitza la passió
i la raó, utilitzant
indistintament els dos
segons les circumstàn-
cies i la situació.*

que cal assolir i que el fet d'estar aferrat a un programa preestablert amb objectius rígids.

2. En l'antic model, el canvi és dictat per l'autoritat paternalista. En el nou model, el canvi emergeix del procés del grup, si no, no és real.

3. En el model inútil, el poder del grup s'utilitza contra altres grups. En el model que proposam, es percep el poder de cada individu com un valor que cal consensuar.

4. En el model imperant, la línia de comandament és piramidal: el cim disposa del poder i la base executa les ordres. En el model emergent, la responsabilitat és compartida de manera lateral entre els membres participants.

5. En el model estantís, els problemes són polaritzats en termes de "ver" contra "fals", "bé" contra "mal"... En el model que rebrota, cada situació és presa en el seu context, sense judicis de valor abstractes que no duen enlloc.

6. En el model passat, la manera ordinària de fer és linial-racional-cau-

sal per jutjar situacions, circumstàncies i persones. En el model que entra, les accions i les orientacions són determinades de manera intuïtiva, a través de la consideració de la totalitat de l'experiència humana.

7. El vell model prefereix el poder de l'execució, que exigeix una recompença immediata o la solució més fàcil. El nou model considera les repercussions d'una acció en el temps i l'espai i advoca per una conducta ètica.

8. En el model que coneixem, existeixen uns mecanismes repressius i de control per mantenir el poder on està. En el model per conèixer, hi ha una desmitificació del procés. Es fomenta la crítica oberta i l'autocrítica, sempre que estiguin motivades per un desig sa d'estima a persones i medi.

9. En el model imperant, es dona la màxima importància al saber intel·lectual. En el model que naix, s'atorga més rellevància al saber intuïtiu i a la saviesa del cos. S'harmonitza la passió i la raó, utilitzant indistintament els dos segons les circumstàncies i la situació.

10. En l'antic món, es considera normal l'explotació desenfrenada dels recursos i de les gents. Hi són per ser emprats. En el nou món, la vida i l'experiència són béns de màxim respecte. La Terra i els seus essers són considerades com a part integrant de l'existència en interconnexió íntima de supervivència i evolució.

Com a membres d'un col·lectiu que fa poc que ha nascut com a tal a Mallorca, encara que els seus primers integrants provenen d'un llarg recorregut en moviments alternatius "històrics" a l'illa, no tenim expectatives de grandesa ni falses projeccions, coneixem les nostres limitacions com a grup petit, però també som conscients de la nostra energia novella dins el panorama polític en desús. És el nostre repte, que acceptam i llançam obertament enlaire per convidar a cadascú de vosaltres en col·laboració amb altres dones i homes, a prendre part en el creixement i harmonia d'un món en contínua expansió, on cadascuna de les seves criatures disposa d'una ingent i alhora senzilla capacitat de crear bellesa i benestar sense límits. □

Viatge a Suècia

II. Capvespres a Umea

JOAN BARCELÓ I COLL

"Hom se sent infinitament benaurat quan el món exterior coincideix amb el seu món afectiu, i arbres verds, pensaments, cant d'ocells, malenconia, blau del cel, record i flaire d'herbes s'entre-llacen en dolços arabescs".

(Heinrich Heine, Düsseldorf 1797 - París 1856)

Sortim de Barcelona al migdia del 4 d'agost. El dia es càlid, humit i xafogós. Suportem les noses habituals de l'aeroport. Ja a l'avió, des de la finestreta rodona se'ns retalla, sota un cel clar sense núvols, la densa plenitud estiuenca de la Costa Brava, l'esplendor meridional de França, l'encara a taques enfarinada rugositat de Suïssa, l'ordenada presència dels camps, geomètrics i multicolors, d'Alemanya. Amb tot això ja se'ns ha servit la mòdica safata del menjar.

L'arribada a Suècia es fa ben evident pel canvi de paisatge. Definitivament ja hem deixat l'Europa central. El Bàltic lluu, blau i cobalt, mandrós, irisant els tons de llum entre el formigueig d'illes i illots, tan característic d'aquesta península escandinava. El terra és majestuós, ple del verd que formen els boscos escandinaus, les llargues planures sueques, amb cases de teuladets coberts de teules roges o pissarra negra. Després d'haver canviat d'avió a Estocolm, a mitja tarda arribem al petit i ordenat aeroport d'Umea. Estem en el nord d'Europa, la regió de "Norrland" de Suècia.

Umea és una ciutat relativament petita (90.000 habitants), estesa sobre una zona plana envoltada de petites muntanyoles de boscos cuidats i ben arreglats, amb espais pentinats per l'aprofitament de la fusta. Són bàsics per a la subsistència d'aquesta gent, doncs el 50% de la superfície total

SVERIGE
UPPSALA

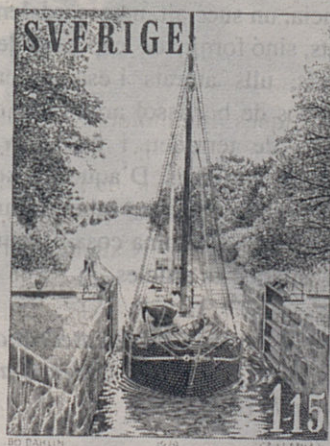
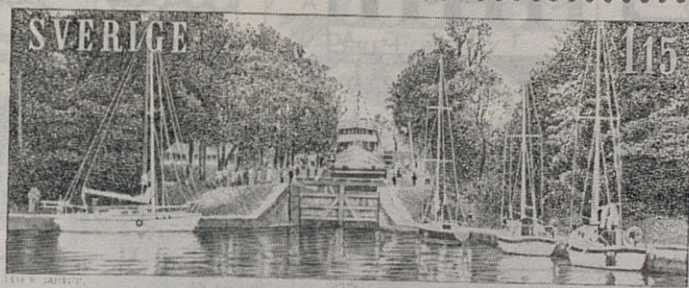

En tot Suècia només hi ha cinc universitats: Uppsala, Lund, Goteborg, Estocolm i Umea.

(449.964 km²) de Suècia la forma el bosc. Això, en part, explica la poca població d'aquest país (8,5 milions) i que, en tota Suècia, hi hagi només 5 Universitats (a part de les Escoles Universitàries) situades prioritàriament en les zones més riques, denses i industrials del sud (Uppsala, Estocolm, Göteborg i Lund). Fa una vintena d'anys, el govern va voler promocionar també l'ensenyament i la recerca superior en la part nord del país i va escollir Umea com a lloc de residència. El campus s'estén a les afores de la part est de la ciutat, en un terreny ondulant cobert d'arbres de posat solemne i de gespa suau i tendra, amb petits llacs on no hi falta el xipolleig dels ànecs. Abans d'obrir la universitat varen esmerçar una sèrie d'anys per fer-la anar ben llatina. El resultat ha estat òptim. Bones instal·lacions generals, aules de disseny modern i funcional, d'amfiteatre ampli amb condicions òptiques

i acústiques immillorables, molta cura en la dotació i en la selecció del professorat, potenciació de la recerca de qualitat i d'equips coherents, més d'un centenar de Càtedres (pràcticament coincideix amb el nombre dels Departaments) amb una adequada dotació de "lectors" i "docents", a més del "Professor" (Catedràtic) i un reduït nombre d'estudiants (uns deu mil, si no vaig errat). Disposa de serveis de cafeteries, restaurants, biblioteques, llibreria, infermeria, etc.

Venint d'un país on la improvisació és la norma i tenint ben present el "caos" universitari que ha provocat la LRU, sobretot des del punt de vista de la qualitat, selecció i definició del professorat i del sistema escollit per a la seva organització, de nou trobam a Umea un model europeu (el mateix cas de quan parlàvem d'Alemanya, veieu EL MIRALL núm. 34) ben elaborat, que funciona d'una manera fefa-

Els dies són llargs i us transmeten la sensació de seguretat sobre el món que trepitgeu.

ent. Creiem que el nostre Ministeri faria bé de saber rectificar els errors (els que encara siguin rectificables), però, sobretot, evitar-ne de nous. Europa és oberta a l'experiència i a l'observació. Només cal conèixer, saber elegir i aplicar bé i intel·ligentment. Però deixem ara de banda aquesta nostra més que justificada obsessió per aconseguir, en el nostre país, una bona Universitat i mirem altres aspectes de l'entorn de Suècia.

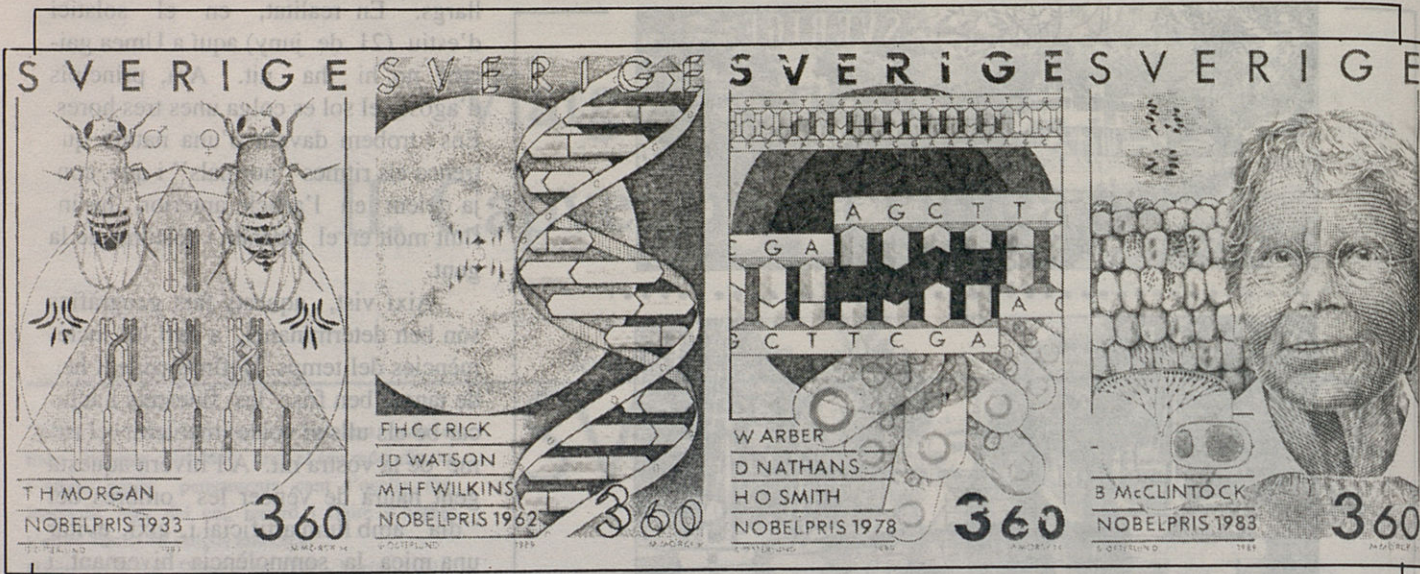
El que sobretot voldria tractar en aquesta segona part de l'article són algunes observacions complementàries a les impressions generals que detallàrem en l'article anterior (EL MIRALL, núm. 39) referides a les característiques naturals que envolten aquesta gent. Les peculiaritats conegudes de la inclinació de l'eix de la Terra i de la seva rotació entorn del sol donen, en aquest país boreal, un hivern llarg i fosc i un estiu curt de dies molt

llargs. En realitat, en el solstici d'estiu (21 de juny) aquí a Umea gairebé no hi ha nit. Ara, principis d'agost, el sol es colga unes tres hores. Ens trobem davant d'una natura que trenca els ritmes "normals" i que, com ja dèiem en l'article anterior, ha influït molt en el tarannà i costums de la gent.

Així vist, aquests fets geogràfics són ben determinants, a part les inclemències del temps. Definitivament heu de tancar ben fosc les finestres i aclucar bé els ulls si voleu mantenir el ritme de la vostra nit. A l'hivern aquesta gent haurà de vèncer les ombres del "dia" amb llum artificial i, així, evitar una mica la somnolència hivernant i mantenir tensada la seva activitat i despert l'esperit.

Una vegada vençuda aquesta impressió desritmadora podeu treure un bon partit de l'estiu boreal. Els dies són llargs i us transmeten la sensació de seguretat sobre el món que trepitgeu. Els capvespres d'estiu us permeten perllongar el dia i gaudir de l'entorn natural en un dels moments més dolços i suaus i emocionalment més gratificants. Només heu de saber trobar la millor disposició per mirar les coses, perquè els raigs solars arriben molt inclinats i el seu contrallum us cega, donant només el perfil de les coses, sense fons. Si eviteu aquests efectes de posició i mireu amb deteniment, descobrireu un món nou d'objectes i colors que defineixen el món exterior. Aquests cels boreals són molt canviants. En un mateix dia hi podeu trobar diverses transicions de cel serè, núvols esparsos, tranquils i esponjosos, núvols densos, atapeïts de fosc i amenaçants, gotellada tormentosa amb tralla elèctrica, boirina freda que us gela el cos i, de nou, sol radiant i tebi. En aquestes condicions, una bona gabardina és essencial, més que un paraigua, junt amb una bossa impermeable (per portar-hi la roba de canvi).

En les passejades de capvespre o de matinada trobeu gent ben variada, normalment silenciosa i abstreta. Sembla emergir del bosc o de les pròpies cases per tornar a les cases o a endinsar-se al bosc. Us fa l'efecte que està passejant per comprovar l'aire

Edició de segells commemorativa dels Premis Nobel de Ciències: "El nostre Ministeri faria bé de saber rectificar errors i, sobretot, evitar-ne de nous".

fresc i tonificant, el verd ombrívol dels pins i avets en la foscúria del bosc atapeït o els mil ulls que vigilen des dels nusos de les escorces platejades i esfilagarsades dels bedolls que voregen els camins. A tot això afegiu-hi el món dels sons, petits i aïllats, que componen la fressa dels passos humans, el lleuger i veloç esmunyiment de les bicicletes, la sobtada reptació d'una bestiola en els matolls, el xipolleig fangós d'un animal, el frec del vent entre les branques dels arbres fantasmagòrics o el vol d'un ocell nocturn o d'un rat-penat. Però és sobretot en el perfil retallat del cel on teniu el millor espectacle. A ple dia, els blaus són nets, purs i brillants, després els núvols es cobreixen de masses cotonoses que, com ja hem dit, poden passar en

transicions ràpides cap a cels densos, grisosos i amenaçants. Rera la pluja, els núvols s'aclareixen i lluu un sol tebi reconfortant que fa sortir un baf humit de la terra i us provoca un pessigolleig d'estremiment en el cos. És el moment d'ajeure's a la gespa i fer una becaina. Al capvespre podreu trobar en el cel totes les gammes del roig que van des d'una lleugera iridiscència a una presència majestàtica, dominant i avassalladora. Els blaus, blancs i violetes queden diluïts. Entreu en un estat indefinible i complex d'exaltació física, vivor mental, fina receptivitat sensorial i malancònica deliquescència anímica. La lluna, a prop, gran, blava, profunda, solcada d'arrugues i rodona us mira, estàtica i freda, des d'un altre món. És l'hora del sopar, de saborejar alguna

beguda esperituosa, recòndita i preferida, llegir un bon llibre, escoltar música, festejar o tenir una conversa agradable i definidora. Jo, a falta de llibres, aprofitava el capvespre boreal per trencar el glaç de timidesa de la conversa del nostre conserge de la residència, un suec alt, no escardalenc com tants, sinó fornit, de cap gros de tallat macís, ulls aturats i escrutadors, cabell ros de borrisol arrencat curt en forma de terradet, i uns moviments lents i primigenis. D'aquestes xerrades he après a conèixer, saber mirar i estimar Suècia. Alguna cosa n'haurà quedat en aquests articles. □

Joan Barceló i Coll és catedràtic de Fisiologia Vegetal a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Ses Piules
Estudi
de
Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

**ES
REFUGI**

Pl. Palou i Coll, 10 (Banc de s'Oli)
Telèfon 71 67 31
07002 CIUTAT DE MALLORCA

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING I ESQUÍ

Que cadascú encengui la seva espelma

PERE FONT

Identitats, tribalisme, cultures, individualisme i ja direu qui es posarà al capdavant de la fila, sermonejant els tocs finals i les conclusions que no existeixen.

Conclusió vol dir cosa clara; i cosa clara, miopia, simplificació, reducció a verbalisme i esquematisme pelat i despulat.

Però si es tracta d'entretenir-se i d'esclovellar les hores i els dies, doncs sí, endavant. Com qui juga a conillons o a engronsar-se per les branques, d'aquesta guisa que qualsevol ompli el temps dient la seva en aquest joc de desbrossar conclusions on, en el fons i tanmateix, regna i regnarà la complexitat d'una troca ben envitricollada.

Entrem, doncs, en aquest esport i passatemps de "clarificar" i simular donar una llum que no es dóna. Que cadascú sermonegi i encengui la seva pròpia espelma.

Encenguem-ne nosaltres també una de possible.

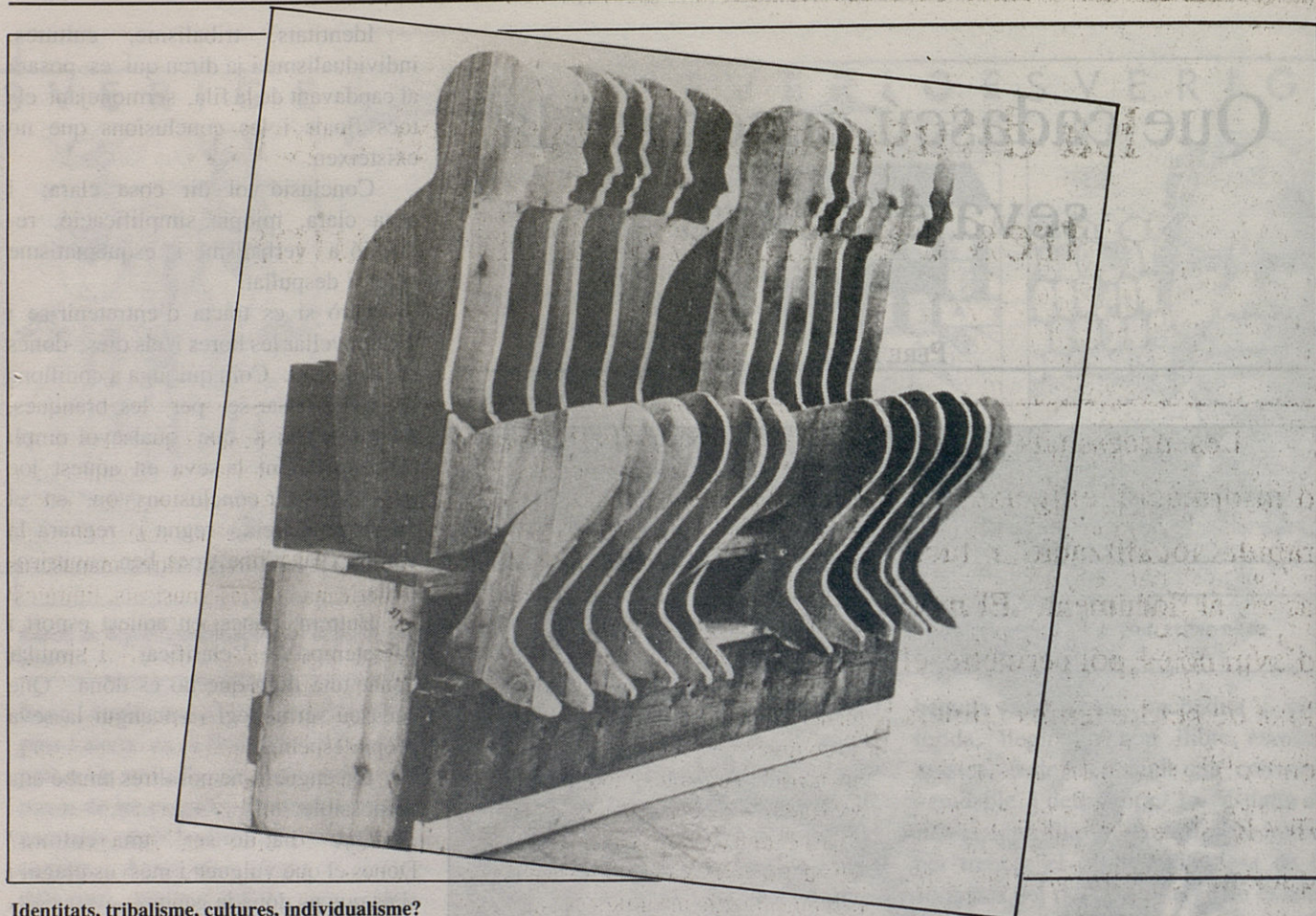
Què "ha de ser" una cultura? Doncs el que vulgueu i més us plagui i si és que us dóna la gana.

Però sí, a un li agradarien moltes de coses. Posats a demanar, per exemple, li agradaria una cultura que no fos cap psicopatia ni cap idea fixa, ni mite, ni axioma. Tampoc cap obsessió d'inquietuds fora de rosca en búsqueda de canvis i més canvis, perquè el bellugueig constant de la baldufa finalment mereja i enutja.

Agradaria una cultura de front obert, sense servitud a retrovisor de pretèrits més o menys perfectes, definits o indefinits. Que el passat val com cal: com experiència alligadora o com sentimentalisme nostàlgic pels poemes, rams i coronetes.

Ens agradaria una cultura que cresqués com creixen els arbres, les al·lotes i els al·lots: modificant-se lliurement i espontània, guardant records amb amor però deixant que les fotografies de l'ahir s'esgrogueixin com les fulles, sense imposar-les necessàriament com exemple de forma futura perquè transformar-se és tan de llei com tornar vell i pansir-se.

Ens agradaria una cultura amb un passat erigit no com temple, on oferir

Identitats, tribalisme, cultures, individualisme?

pregàries, sinó com magatzem pragmàtic de material a refer o renovar, o, en tot cas, com vesc, conglutinador de sentimentalisme, en els casos d'emergència, pels inevitables pobres d'esperit i mollera.

Ens agradaria una cultura amb audàcia per enderrocar-se els trets fisonòmics caducats o inservibles, amb habilitat per mantenir els útils i fructuoses, i amb intel·ligència per tots, quan cal, revisar-los.

Ens agradaria una cultura sana amb agilitat d'atleta, flexible de reflexes, de peus en present, dissenyadora de programes i projectes, amb propòsits de salvaguarda, benestar, protecció i supervivència dels seus membres. Una cultura buida de paraules inflades, banderes, glòries i d'altres estultícies. Sense ídols, ni símbols sagrats ni fites i felicitat del poble concret i no com a senyora i causa de pena, sacrifici i malaurança dels homes i les dones.

Una cultura traduïda en regles de joc, mètode i ètica. Generosa amb les

arts, amb els treballs i amb la gent clara de cor net. Una cultura implacable amb els pèrfids borinots de l'egoisme, i tolerant amb l'error i l'heretgia. Una cultura de fidelitat al viure clar i llampanant, i lluny i de tornada de promeses, ismes i ideologismes.

Una cultura robusta de musculatura, amb senyals indispensables entre engonals quan es tractés de presentar pit i fermesa.

Una cultura seriosa, de respecte i convivència i amb mans convidant a processó i tira teringa de tot el carrer... però també amb vàlvules d'escapatòria i llibertat fins per befar-se alegrement del sant, la festa i d'ella mateixa.

Una cultura amb bretxes per dissidències i rebel·lia. Amb gent no sotmesa, amb mercat i supermercats, però amb llum creadora de valors més captivants que la compra, la venda i les pessetes.

Ens agradaria una cultura amb sistema nerviós fortificat i vitaminitzat per templar-se en la calma imprescindible, cultura no visceralitzada, deba-

tuda per crítica i autocrítica, activada per l'eina de la passió, la raó i la necessària imperiositat del dubte sistemàtic, sense grans veritats, feta frontera permeable de diversitats, mescles i contagis.

Una cultura que sabés sovint esbutzar-se de riure, i pessigollar-se el ventre en els moments transcendents i intranscendents, en les penes i les alegries, en la salut i el mal de cap. Que posseís l'humor bàsic per afluixar-se rictus i relativitzar-se amb ironia fins i tot les pròpies essències, aquestes entelèquies com les ànimes immortals, que per molt que disseccionen i cerques mai no les trobes ni toques.

Aquesta és la cultura, la cultura ampla i elàstica que ens complauria. Però difícil de trobar que no tant com les figues flors per Nadal i les faves per santa Margarida.

Però deixem-ho córrer. Cansats de conclusions i divagacions, posam punt final i apagam les espelmes. Feu ara vosaltres el que vulgueu amb la vostra. A reveure! □

La difusió del patrimoni escrit: tres exemplars mallorquins

JAUME BOVER

Les necessitats actuals d'informació exigeixen la ràpida localització i fàcil accés al document. El món d'avui no es pot permetre el luxe de perdre temps i diners en trobar i accedir a la informació desitjada. En conseqüència les biblioteques, arxius i altres dipòsits tenen el deure moral -però, ai! no sempre els mitjans- de difondre les seves col·leccions en forma de catàlegs impresos o en els suports moderns que les noves tecnologies ofereixen.

Si les biblioteques balears difonguessin les seves col·leccions especials: col·lecció local, manuscrits, materials cartogràfics, música impresa, arxius gràfics i sonors, publicacions periòdiques, etc. el panorama de la investigació local canviaria de fesomia. De ser un treball intel·lectual car, feixuc i lent passaria, almenys, a ser més planer i barat. Si aquestes biblioteques no compleixen aquesta tasca és simplement per l'endèmica falta de mitjans i, a vegades, per la miopia dels dirigents de les entitats de qui depenen, que a finals del segle XX encara no han descobert que invertir en cultura és una de les inversions més rendibles per un país.

Ben arribades siguin per tant aquestes tres obres que tot seguit es comenten, i que pretenen apropar uns fons especials -manuscrits i publicacions periòdiques- a uns potencials usuaris, especialment al món de la investigació humanística i científica.

Els manuscrits conservats a Mallorca no són prou coneguts. Per al seu coneixement cal recórrer a l'estudi de Pere Bohigas i Balaguer de 1944 encara (!) vigent. Just compten amb catàleg propi els manuscrits lul·lians i

els àrabs. La benemèrita Societat Arqueològica Lul·liana, de forma exemplar, té publicat un catàleg possiblement parcial del seu fons (col·lecció Aguiló, 1982-1984). Altres manuscrits (americans, llatins, musicals, litúrgics) han estat repertoriats a bibliografies generals, normalment de forma breu i a vegades amb errors.

La publicació del catàleg de la col·lecció de manuscrits més important que es conserva, la de la Biblioteca Pública de Mallorca, juntament amb el catàleg de la Biblioteca Municipal, més modest, però tal vegada tècnicament més ben resolt, són un honor per a la Cultura i per a Mallorca, i una indiscutible via d'accés fàcil per als usuaris.

La manca d'un catàleg col·lectiu de publicacions periòdiques de les biblioteques balears queda en part resolta per la relació de les revistes erudites que es reben a la Ciutat de Mallorca. És una passa, que s'hauria d'actualitzar periòdicament i exemplar a una cobertura balear. Moltes gràcies als autors i a les entitats que han fet possible la seva publicació: Ministerio de Cultura, Ajuntament de Palma i l'Institut d'Estudis Baleàrics.

FAJAS REINA

José Taus Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

dona
corseteria

J. Masdeu

Colón, 20 - Tel. (971) 71 65 58
07001 Palma de Mallorca

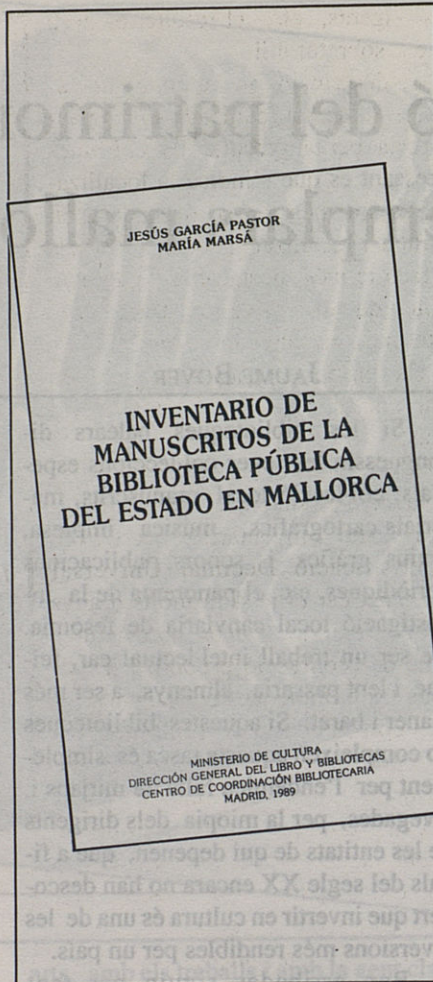
García Pastor, Jesús; Marsà, Maria. *Inventario de manuscritos de la Biblioteca Pública del Estado en Mallorca*. Madrid, Ministerio de Cultura, Dirección General del Libro y Bibliotecas. Centro de Coordinación Bibliotecaria, 1989. 198 p.

L'extraordinària riquesa del fons antic de la Biblioteca Pública de Mallorca és prou coneguda. Poques biblioteques europees poden presentar aquesta tarja de visita: més de 700 incunables, més de 25.000 impresos dels segles XVI al XVIII, i més de 1.300 manuscrits. Tanta abundor contrasta amb la pobresa de personal, mitjans tècnics i econòmics que necessita el centre per a la seva conservació i difusió. De fet, en els 125 anys d'existència de la Biblioteca just s'han publicat els catàlegs d'incunables, els de manuscrits lul·lians, i ara el general de manuscrits. De tots ells l'ànima ha estat Jesús García Pastor, que a més, després de 38 anys de dedicació al centre deixà degudament catalogats un fons de més de 18.000 volums dels segles XVI al XVIII. Poques biblioteques han tingut la sort de comptar amb un professional com ell.

La Biblioteca Pública de Palma fou una de les primeres (1835) que pogué fer-se càrrec dels fons procedents dels convents suprimits, la qual cosa feu possible que se salvàs l'excelsion fons antic. Malgrat els anys passats encara queden uns 6.000 volums sense catalogar (!)

L'inventari consta de 1312 fitxes descriptives que corresponen, més o menys, a volums físics els quals sovint contenen relligats un o més manuscrits. Aquest sistema desvirtua la realitat, car el número de manuscrits és molt superior. La relació de manuscrits no segueix cap ordre aparent, dificultant-nos així la seva consulta. Els manuscrits daten del segle XV al XX, la majoria són del XVII i XVIII. La majoria tracten de qüestions religioses, essent molt important la col·lecció lul·liana.

Quan calia cada manuscrit ha estat identificat i va enriquit amb notes explicatives.

Un breu i únic índex conjunt d'autors, matèries i noms de lloc, un índex d'obres teatrals, una relació d'autors classificats per ordres religioses i una relació d'equivalències de signatures tanquen l'obra.

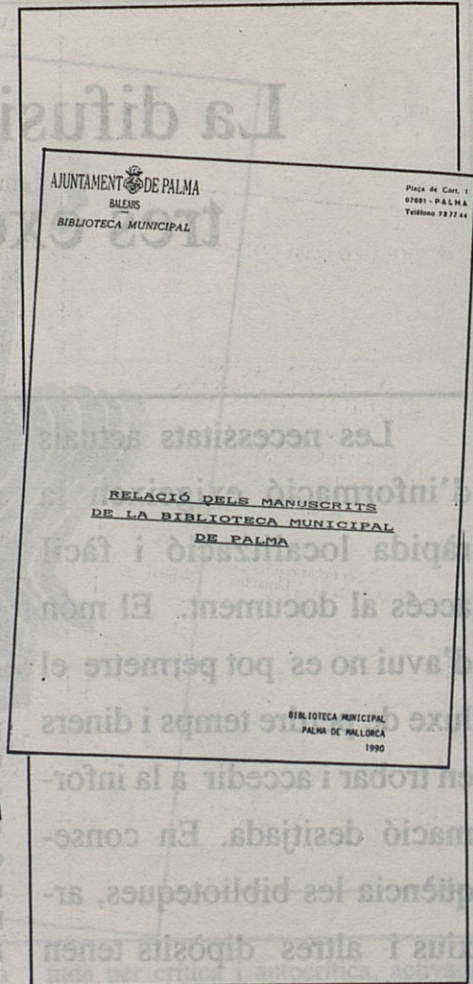
Relació dels manuscrits de la Biblioteca Municipal de Palma.

Palma de Mallorca: Biblioteca Municipal, 1990. 31 f.

Document d'ús intern i de redacció incompleta, però com sia que les coses provisionals massa sovint resulten definitives, val la pena donar-lo a conèixer.

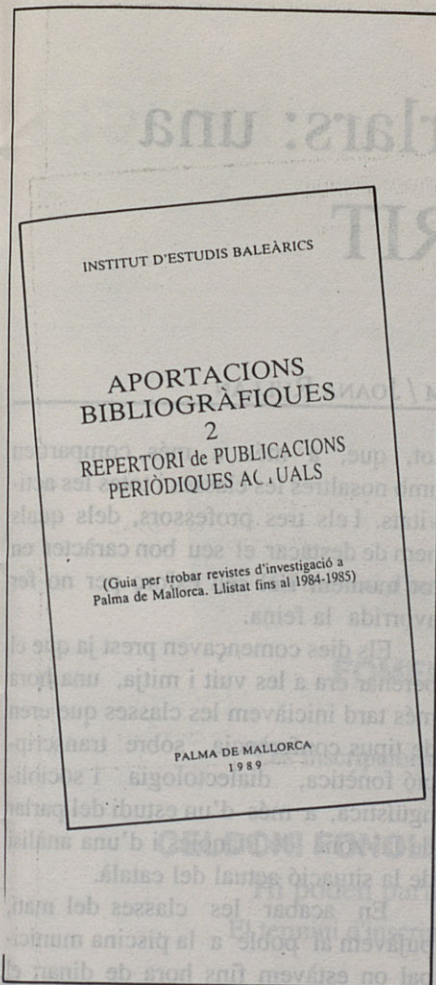
Es tracta de la relació completa dels manuscrits conservats a la Biblioteca Municipal formada pels manuscrits ja coneguts que es trobaven dispersos al catàleg general, i per les noves adquisicions.

Cada fitxa consta d'un número identificador que és a la vegada la

signatura o lloc que ocupa a la Biblioteca, seguit de l'encapçalament, títol i any de redacció. Aquest número anul·la la signatura antiga. Els encapçalaments, o sia el nom dels autors o les entitats, han estat redactats amb molta cura seguint les normes anglo-americanes (AACR/2) universalment conegudes i emprades. En aquest camp s'ha fet una feina admirable. La redacció de la fitxa és incompleta car hi manca la descripció física, la qual cosa es farà quan l'edició definitiva. Sovint es complementa amb adients notes explicatives. La identificació -molt difícil en manuscrits- ha estat feta basant-se en els repertoris de Joaquim M. Bover de Rosselló i Llorenç Pérez Martínez.

La col·lecció consta de 84 manuscrits dels segles XVI al XX, si bé la majoria són del XVIII i XIX. Cal advertir que alguns són trasllats de manuscrits de dates anteriors, especialment del s. XV ençà. L'obra conté uns acurats índexs de noms d'autors i de títols,

i una relació d'equivalències entre els antics registres i les signatures actuals. Les matèries que tracten són: història de Mallorca, lul·lisme, filosofia, dret, etc.

Esperem que l'edició definitiva es presenti prest per poder-ne assegurar una difusió més extensa.

García Marin, Jesús; Casasayas Talens, José C.; Garrido Álvarez, Leandro. *Repertori de publicacions periòdiques actuals: guia per trobar revistes d'investigació a Palma de Mallorca: llistat fins al 1984-1985*. Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics, 1989. 229 p.

L'obra vol ser un catàleg col·lectiu de publicacions periòdiques de les biblioteques palmesanes, però malgrat les limitacions -metodologia amateur, desconeixement de les norma-

tives vigents, etc.- el resultat és prou digne i sobretot útil.

La descripció (no habitual) de les revistes ha estat realitzada en consulta directa, per tant resulta fiable. El més interessant és que s'indica la localització, sovint més d'una, de cada títol. Fiabilitat i localització són per tant els dos factors més destacables que possibiliten que el catàleg sia d'una gran utilitat pels investigadors. Aquests seran els primers en aprofitar-se'n i en agrair els esforços d'uns joves entusiastes.

El repertori conté una fixa model (de redacció pròpia) que s'ha emprat a l'hora de fer l'inventari, un resum de la Classificació Decimal Universal (anacrònic, car el n° 4 fa molts d'anys que no s'empra), unes abreviatures (també de confecció pròpia), i les sigles de les biblioteques consultades.

El corpus consta de 1260 títols ordenats per ordre alfabètic amb la seva corresponent fitxa descriptiva.

A més a més, del catàleg es poden extreure algunes reflexions car és un reflex d'una realitat, una radiografia parcial de les biblioteques de Ciutat. Aquestes -les consultades- es poden classificar en públiques, universitàries i especialitzades.

Respecte les universitàries, el nombre de revistes que es reben és òbviament minvat, malgrat els esforços realitats darrerament. El nombre de subscripcions a publicacions periòdiques és un indicatiu del grau d'investigació que al centre es desenvolupa... per tant tot el comentari resulta sobrer. Quant a les biblioteques especialitzades d'un país el seu nombre i qualitat és un indicatiu del grau de desenvolupament social i econòmic, però sobretot del grau d'investigació científica i tècnica. La carència d'aquestes biblioteques a les Balears és evident. De les visitades pels autors cal destacar pel nombre de revistes rebudes, la Societat d'Història Natural de Balears que les rep per intercanvi, no per adquisició.

Aquests 1260 títols reflecteixen de forma cristal·lina la misèria cultural del país. Probablement, la més pobre ciutat amb universitat del Tercer Món en rep moltes més. □

OBRA CULTURAL BALEAR

Veure aquí el futbol en català

Els habituals telespectadors de partits de futbol retransmesos en català se senten molt molestos perquè TV-2 Catalunya exclou les Balears dels "dimecres europeus". A les Illes només podem "veure" en castellà els partits que es juguen aquests dies. Així, el Barça és retransmès en castellà malgrat que la mateixa TV-2 l'emeti en català i en directe per a Catalunya. El darrer cas, el Barça-Rekjavick al Camp Nou.

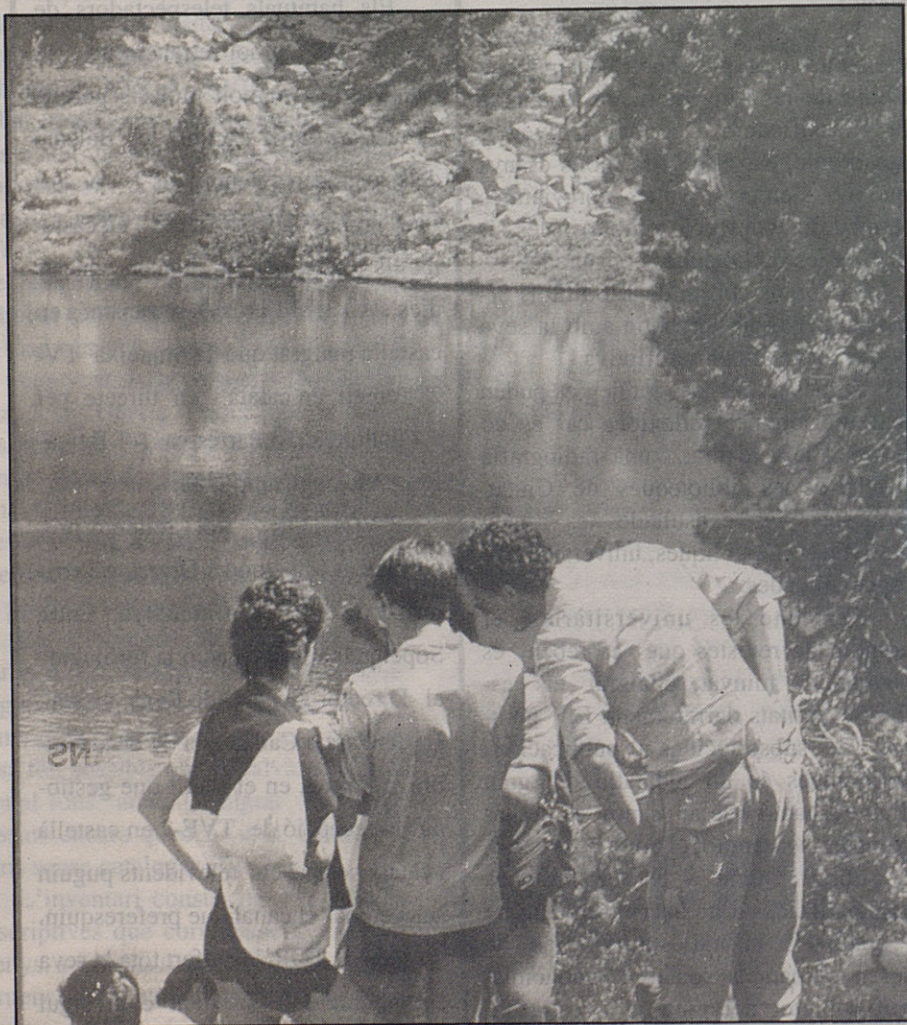
"VOLTOR" vol reiterar pròximament al nou Director Territorial de TVE a Catalunya, Enric Sopena, la reivindicació ja formulada al Director General de l'ens estatal, Jordi Garcia Candau, el 27 de setembre, a Palma, en el sentit que gestions la recepció de TVE-2 en castellà i català perquè els televidents puguin seleccionar el canal que preferesquin.

"VOLTOR" ha ofert tota la seva col·laboració i farà tant com sigui possible perquè les Balears no sofresquin aquesta marginació atemptatòria contra la nostra llengua. El mateix Parlament de les Illes ha demanat la recepció dels dos canals.

Fons de "VOLTOR" han dit que "estam esperant la resposta".

Coneguem els nostres parlars: una setmana amb la CIRIT

SUSANNA SERVERA / M. DEL PILAR ROSELL / CRISTINA COLOM / JOANA RULLAN

El viatge d'anada cap a Planoles no va ser gaire llarg, però sí una mica intrigant, fins i tot preocupant: érem quatre al·lotes, joves i ben plantades, que sabien on anaven però no gaire coses més; ni si ens esperaria qualcú, ni on acudir quan arribàssim, ni què fer. Tot eren preguntes sense respostes que es dissiparen ben aviat ja que tenguérem des d'un bon principi una rebuda càlida i acollidora, sobretot per part de les valencianes. I a mesura que anava

arribant la gent, anàvem fent les presentacions. Proveníem de diferents llocs: Barcelona, Girona, València, Castelló i Mallorca; però la simpatia i l'espontaneïtat de tothom en aquells moments no era res devora el que ens esperava durant la Trobada. Una setmana que se'ns va fer curta però que cap de nosaltres canviaria per res; junts, xiquets i xiquetes, nois i noies, al·lotes. Amb nosaltres hi havia, també, dos joves monitors, organitzadors de

tot, que, a més a més, compartien amb nosaltres les classes i totes les activitats. I els tres professors, dels quals hem de destacar el seu bon caràcter en tot moment i el seu esforç per no fer avorrida la feina.

Els dies començaven prest ja que el berenar era a les vuit i mitja, una hora més tard iniciàvem les classes que eren de tipus conferència sobre transcripció fonètica, dialectologia i sociolingüística, a més d'un estudi del parlar de la zona de Planoles i d'una anàlisi de la situació actual del català.

En acabar les classes del matí, pujàvem al poble a la piscina municipal on estàvem fins hora de dinar; el temps lliure de després, tothom l'emprava al seu gust: dormir, xerrar, llegir, jugar a ping-pong, passejar...; llavors, tornàvem a tenir un parell de classes i l'horabaixa fins al temps de sopar tornàvem fer el que volíem; el vespre, pujàvem a l'únic bar del poble a fer un poc de xerrameca i a les dotze, a l'alberg, perquè tancaven les portes. Llavors, ens entreteníem amb cartes, lluites de coixins, xerrades...

En definitiva, consideram molt positiva la nostra estada a Planoles, tant per l'interès cultural que va suposar com per la diversió i pel fet d'haver compartit amb altres joves uns dies fantàstics. Però tot té un final, i quan ens començàvem a conèixer millor ja havíem de tornar.

El que és segur és que totes quatre tenim molt bon record d'aquest viatge.

Moltes gràcies a la gent que el va fer possible. □

Les autores del text són estudiantes de BUP de l'Institut Guillem Colom, de Sòller.

campanya
"el país a l'escola"
 curs 1990-91

CONCURS DE TEATRE

Per a alumnes d'EGB

El termini d'inscripció és del 15 de setembre de 1990 al 15 de febrer de 1991.

FOMENT DE LA CANÇÓ POPULAR CATALANA

Per a alumnes de Pre-escolar i EGB

Les inscripcions es realitzaran entre el 15 de novembre i el 31 de març de 1991.

CELDONI FONOLL - LA POESIA A L'ESCOLA. CONCURS DE POESIA.

Hi poden participar alumnes de 6è, 7è i 8è d'EGB i BUP, COU i FP

El termini d'inscripció i presentació de poemes és del 15 de novembre al 30 d'abril.

CONCURS D'AUQUES I CÒMICS EN CATALÀ

per a alumnes d'EGB, BUP, COU i FP

El termini d'inscripció i presentació dels treballs és del 15 de gener al 15 de maig de 1991.

CONCURS DE TREBALLS SOBRE "ECOLOGIA I CIVISME" ALS PAÏSOS CATALANS

Per a estudiants de BUP, COU i FP

El termini de presentació dels treballs es clourà el dia 15 d'abril de 1991.

VIII JORNADES D'INTERCANVI

Per a estudiants dels Països Catalans (BUP, COU i FP)

Tema: *"Ecologia i civisme als Països Catalans"*

Dies 10 i 11 de maig de 1991

Donada la limitació de places disponibles, la inscripció dels grups es realitzarà per regurós ordre de recepció de butlletes. El termini d'inscripció es clourà tan bon punt s'hagin cobert les places previstes.

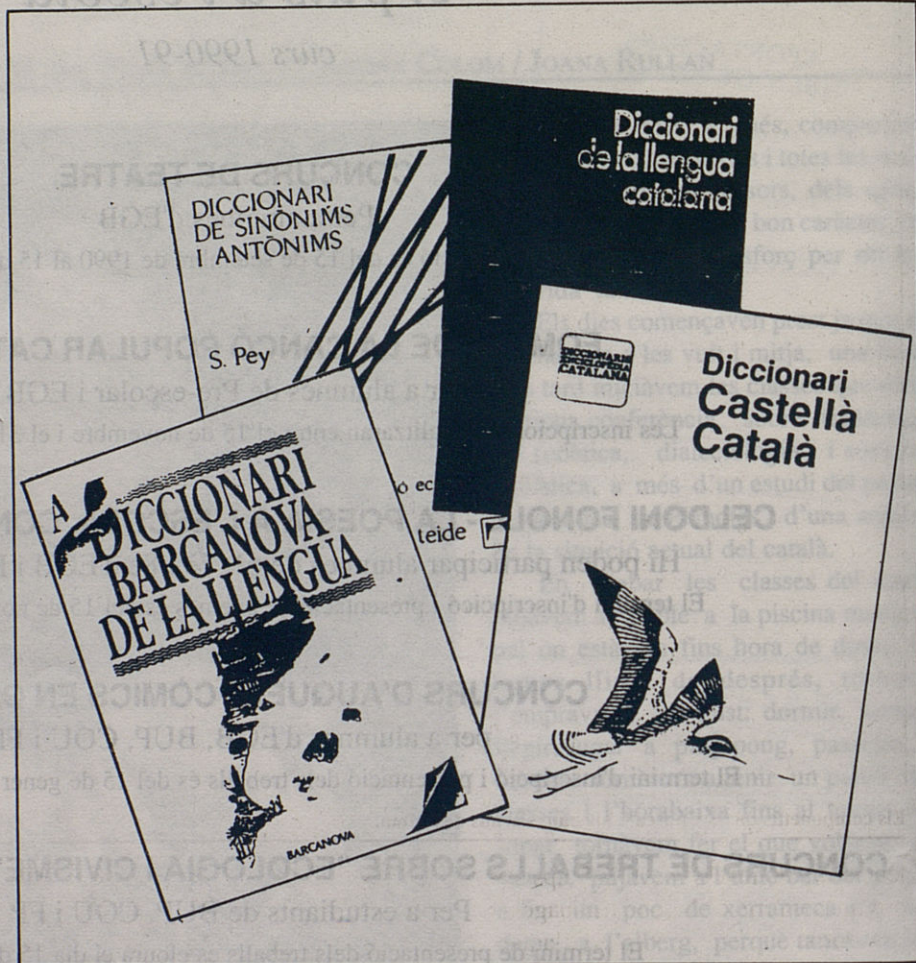
Per a informació, terminis i butlletes d'inscripció: OCB, Impremta, 1 07001 Palma
 Tels. 72 32 99 - 71 48 57 (Paquita Bosch)

Divagacions sobre un fons musical

RAFEL CRESPI RAMIS

Estimat lector:

Avui t'he de demanar la teva complicitat indulgent. Per dues raons. Primerament, vull confessar-te un problema: no sé com he de traduir la paraula "pijo". He consultat els diccionaris amb més *pedrigree* i no n'he sortit de l'artificiós "fatxada" i altres sinònims de semblants graus d'asèpsia. No m'han convençut. He consultat algun arcont subsidiari de l'erari públic sota el nom d'assessor lingüístic i tampoc no n'he tret aguller. És clar, es passen tot el dia traduint formularis de funcionaris i polítics desnormalitzats que no tenen temps de vetlar per les innovacions lingüístiques d'un preocupat ciutadà. He pouat dins la meva cervellera i a tot estirar he inventat la paraula "clec" --masculí de "cleca"--. Consultat el Moll i l'Alcover-Moll hi he trobat un poc més de llum. De "pijo", en dóna la traducció "pixa", paraula que he sentit a dir en la locució localista "aquell és molt pixa" on, sense poder-ne garantir la universalitat, el mot en qüestió supleix la complexitat semàntica del "pijo" colonial. De totes maneres, d'entrada, la trob --mirau per on ara us sorpren amb qüestions de moralitat-- un poc obscena. Per aquest camí he trobat el sinònim "bufa" i un derivat, "bufarell". Seguint la teoria que les llengües no s'estimen, ni s'adoren sinó que simplement s'usen, serà l'ús dels parlants qui generalitzarà un d'aquests mots --o un altre que algú més lúcid que no jo pugui adduir-- per tal de bandejar el flagrant i feient exemple d'interposició lingüística i altres herbes subjugadores que suposa el mot "pijo". (El meu vot particular --obscenitat inclosa, que en espanyol també tenia al principi-- és per la paraula "pixa"; tot i que, ara, se m'ocorre un altre imprevist: engreixarà la llista de les excep-

"Vull confessar-te un problema: no sé com he de traduir la paraula «pijo»".

cions d'adjectius que en català tenen una terminació i en espanyol dues. (Ja ho val, no ens vendrà d'aquí).

Ara que ja tenim el verb -- en sentit bíblic, és clar!-- t'he de demanar que no t'enfadis pel que vendrà i, si el meu article és tan afortunat com aquell detergent que hom recomanava a les veïnes, procura que elles tampoc no ho facin. Establertes les premisses inicials entrem en allò que havia d'esser el corpus doctrinal de la Hipoteca.

Ningú no ho vol esser, pixa o bufarell, però la realitat és que molts dels nostres joves ciutadans en són. No cal

que ho dissimulin: vesteixen roba de marca, van als llocs de moda, alternen amb elegància sibarítica l'espanyol i, amb molta de sort perquè ja en queden pocs, fan aquella "ela" bleda que els acaba de confitar. A l'Institut, tafaer com som, n'he sentides moltes, de converses, on la gent es declara que no ho és, però en canvi, sí que ho és una altra persona i sempre em resta resoldre l'interrogant de saber on és la diferència real. La cosa, el fet d'esser-ho o no, no em sembla tan tràgica. És fruita del temps. El progrés. Com fa uns vint anys o més que, per molt que ho in-

Els components de "La Fosca", als banys àrabs de Palma.

tentassin, els joves d'aquell temps sempre mostraven el llautó rústic-pagès.

Potser, una altra mania d'aquesta post-modernitat trepidant que devoram o ens devora --dubte metòdic que no he arribat a albirar-- és etiquetar-ho tot. En música parlen del "Heavy lighth", del "dur". Uns fan "rock agrícola", els altres "rock metropolità"... Tot són etiquetes. Vaig anar a la presentació de *La Fosca* i em van agradar molt. També em va agradar, i fins i tot sorprendre, l'èxit que varen tenir entre la jovenalla. Se sabien les cançons de memòria i les cantaven. No vaig poder evitar d'etiquetar-los. Vaig sortir d'allà convençut que feien rock "pijo"; ara en direm "rock pixa" o "rock bufarell". I no els vaig etiquetar amb mala bava, ni tan sols amb una bavarada de

sosa càustica --d'aquelles que a vegades no em puc reprimir. No, ho vaig fer astorat i meravellat.

Vaig pensar que aquest sector de gent pixa, nombrós i populós, mai no connectaria amb els ritmes forans de *Los Ocultos*, cocktail disforjo que assona el regionalisme iniciàtic i el nacionalisme més abrandat, exculpant-los, això sí, d'una qualitat lingüística dubtosa --en el temps que correm no estam per fer excessives porgueres-- o amb els ritmes --crec que sí perniciosos i nocius-- de *Ossifar* i, potser, no connectarien --diuen que la música no té barreres lingüístiques; quina altra fal·làcia que ens volen encolomar! Que ho preguntin a Ràdio Mallorca o a Ràdio 80!-- amb quelcom més nacional com *Els Pets*, *La Madame*... I que a

més, potser l'únic lligam, l'únic tub de respiració assistida que els connecta amb la seva llengua siguin les lletres de *La Fosca*. L'únic camí, també, de regeneració, l'únic camí per perdre complexos, tal vegada, per comprendre que la modernitat, la post-modernitat, el cosmopolitisme i altres solfes és possible orgasmar-les en català.

Per moltes coses, però en especial per aquesta, benvinguda sigui *La Fosca* i que el seu doll de *Carn humida* s'empelti, on tu i jo, estimat lector, sabem i ajudi a orientar el rumb vers l'atàvic llumeneret blau que tu i jo també sabem.

I fins aquí la hipoteca.

Ben mirat, per tan poca cosa, no s'ho pagava, tanta disquisició pretensiosa... □

Llegir avui Miquel dels Sants Oliver

ANTONI QUINTANA

El darrer decenni del vuit-cents degué ser un període bastant exaltat en aquesta Illa Daurada, per utilitzar una accepció d'Oliver. Això ho deim nosaltres amb la perspectiva que ens dona el segle transcorregut, però segurament cada individu deu pensar el mateix del seu moment històric.

Això ho dic per contextualitzar una mica el facsímil que comentam de *Cosecha periodística* acabat de publicar. És interessant saber que va ser escrit en una època de gran dinamisme. La polèmica sobre l'enderrocament de les murades, el ferrocarril, la sagnant emigració, la ruïna de la vinya i la conseqüent expoliació que es degué produir, la colonització de l'albufera, la instal·lació de la banca moderna amb tot el que això suposa per als petits deutors que s'afanyen per sobreviure, la lenta però constant electrificació i gasificació, i enmig d'aquest embolic, d'aquest paisatge tens, l'il·lustre periodista Miquel dels Sants Oliver, un home entre la desesperança i la modernitat.

Damià Pons, en el detallat i ordenat "Estudi preliminar", es refereix un parell de vegades a la modernor d'Oliver, i quan fa la recapitulació final en torna a parlar.

Aqueixa frontera en què Oliver viu el fa un individu particular, però no és aquest l'únic aspecte per destacar.

És molt jove --27 anys-- quan escriu el recull i a més exerceix una professió novíssima, el periodisme. La seva feina requereix ser hàbil en l'anàlisi i sobretot ràpid. La velocitat és un hàbit fàcil d'adquirir, però és complicat encertar quan un escriu aviat. Per a mi, Oliver sobresurt entre els seus coetanis precisament per no fer articles panxuts, mals de digerir, sinó àgils i suggerents.

El que atreu avui d'Oliver és el seu afany per innovar, canviar, mirar el futur. Hi ha en ell una gran part d'*homo demens*. Això no vol dir ni

molt manco que no sigui un pensador. Damià Pons destaca aquest aspecte i jo també consider que aquí rau la seva dignitat. Sent com era un modern havia de transgredir, no podia isolarse, se sentia obligat a transcendir, a propagar noves idees, noves visions.

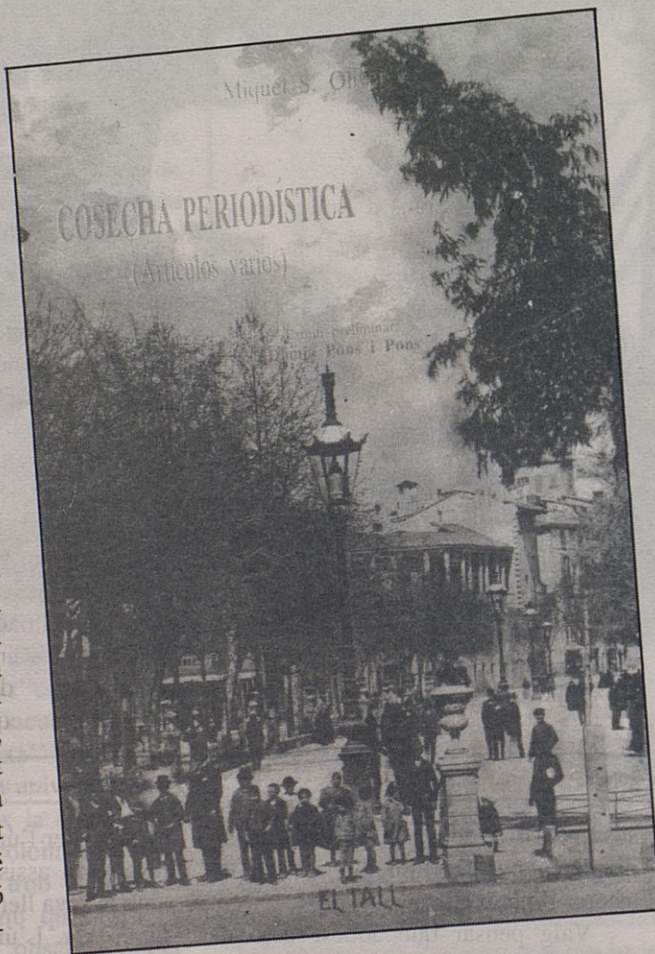
Oliver no és un enyoradís com alguns dels seus companys: sense renunciar al coneixement històric, sinó interessat en ell i animant la gent a descobrir el seu passat, té la suficient lucidesa per mirar endavant. Tot allò nou l'entusiasma: la fotografia --i es retrata sovint--, la Revolució Francesa, la desfeta de l'Antic Règim, el turisme, la gran capital,... Ara bé, res d'això li fa perdre claretat d'anàlisi: aquesta és una societat colonial i els dirigents locals s'apropen sempre a les autoritats centralistes.

Un individu amb aquesta lucidesa forçat havia de rebentar en la quieta i insensible Mallorca. La descripció impressionista que fa de la badia (pàg. 42-55) li serveix no tan sols per a descriure un bon paisatge, ans és el lament de qui sap que la seva forma de veure les coses no és compartida, és el relat de qui se sap sol. Tal vegada per això considera més endavant que la felicitat s'acompanya sempre de llàgrimes.

Quan ja té clar que la catalèpsia mallorquina és massa sòlida per a ell, abandona aquestes illes on moren les ones del pensament humà (sic) i a Barcelona arriba a director del diari més venut a la península, a president de l'Ateneu Barcelonès, i a membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'edició facsímil de la seva obra és una prova més d'on som cent anys després. Reconeguem que llegir Miquel dels Sants Oliver avui és gairebé com llegir-lo el 1891, encara que la badia hagi canviat tant.

OLIVER, Miquel S. *Cosecha periodística. (Artículos varios)*. Estudi preliminar de Damià Pons i Pons. Edicions El Tall. Edició facsímil de la del 1891. Palma, 1990.

Huaman, un inca

PAU LLABRÉS

L'Editorial Graó dedica el núm. 47 de la col·lecció "Biblioteca de la classe", a les civilitzacions precolombines d'Amèrica. El títol del llibre és "Civilitzacions americanes fins al 1492", obra feta en col·laboració per Núria Giné i Marta Passola.

Molt sovint els alumnes que estudien història tenen la idea equivocada que la història d'Amèrica comença amb

el descobriment de Colom l'any 1492 i la veritat és que abans ja feia segles que hi havia hagut una sèrie de civilitzacions molt interessants i curioses, avui ja ben estudiades i que no solen figurar en els manuals d'història que s'estudien al batxillerat i menys encara a E.G.B. Per això consideram oportuna la publicació d'aquest llibret que exposa succintament i d'una manera senzilla i amena aquestes civilitzacions. Dedicava una especial atenció a la cultura dels inques del Perú, perquè realment és la que més val la pena de conèixer; però també s'ofereix una visió de conjunt de les altres civilitzacions d'Amèrica (del Nord, del Sud i Central). És una obreta ben digna de figurar a la biblioteca de la classe. □

LLIBRES

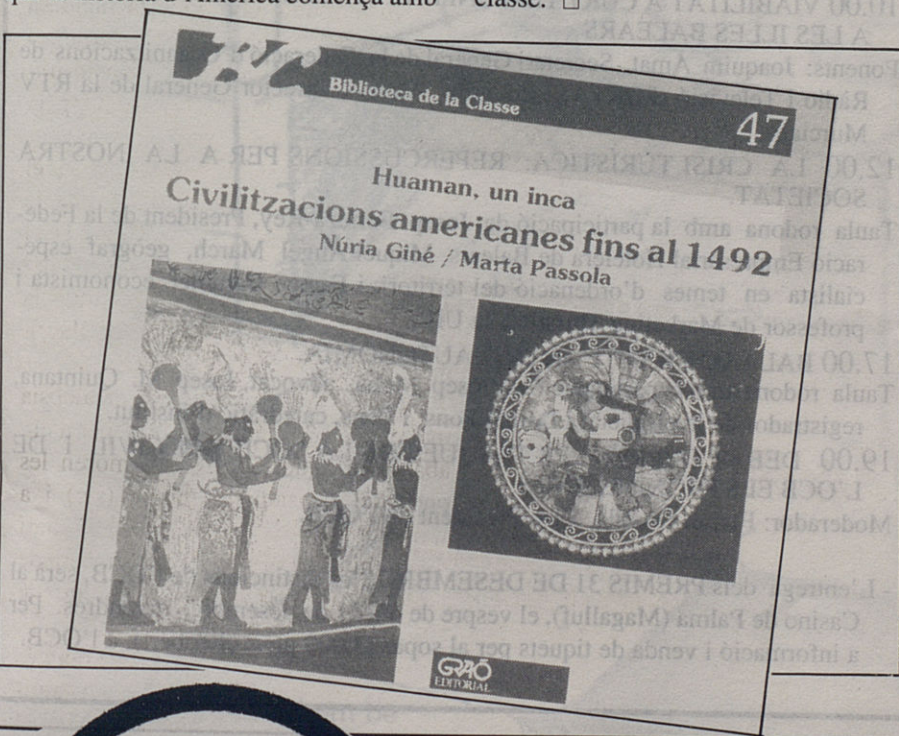
Grimalt Gelabert, Miquel: *Els torrents de Manacor.* - "Així és Manacor", núm. 2.- Departament de Política Lingüística.- Ajuntament de Manacor, 1990.- 129 pàgs.

ANTONI GINARD

Les inundacions de 1989 i de 1990 s'han produït en el moment oportú. M'explicaré: després d'una trentena d'anys, les pluges de tardor de 1989 provocaren inundacions, tot just quan Miquel Grimalt, professor del Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears, havia estudiat a la seva Tesi de Doctorat la problemàtica dels riscos naturals a Mallorca. Per aquesta raó arribaren a punt.

Sense haver fet aquesta Tesi, les aigües naurien tomat les mateixes parets. Però, les circumstàncies de disposar prèviament d'un cos teòric i la voluntat de tot un equip del Departament de Ciències de la Terra de la Universitat ha permès, almenys aquesta vegada i a bona hora, realitzar un estudi i una anàlisi immillorable de les darreres inundacions a Mallorca.

La publicació de la monografia sobre els torrents de Manacor potser sigui una conseqüència de tot el que he exposat -per això ho he exposat-. En aquest

hilarario

- Material Tècnic de dibuix
- Llibreria Tècnica de dibuix
- Papereria

EN CATALÀ:
Blocs impresos de factures,
albarans i rebuts.

C/. Aragó, núm. 10 Tel. 46 45 72
Palma de Mallorca
C/. Quint, núm. 3 Tel. 71 54 33

AIXÍ ÉS MANACOR ELS TORRENTS DE MANACOR

AJUNTAMENT DE MANACOR
1990

llibre Miquel Grimalt, manacorí, ens presenta les característiques generals de l'escorrentia superficial a la zona mediterrània i les dels torrents de Mallorca. Seguidament, analitza la xarxa hidrogràfica del terme de Manacor i efectua una valoració natural i humana dels torrents. Finalment, explica les inundacions i les revingudes, per acabar amb l'avaluació dels torrents del nucli urbà de Manacor, una zona d'especial incidència de les torrentades, amb la proposta de possibles solucions. L'interès de l'obra no hauria de ser precisament la seva actualitat, sinó més aviat el que pot tenir d'informació i de conclusions per tal d'avaluar la importància dels riscos naturals. Per molt teòric que pugui semblar, val més la previsió que haver de destinar mils de milions de pessetes quan Déu mos n'alliber d'un ja està fet. □

OBRA CULTURAL BALEAR

L'OCB recorda als socis i a les persones interessades en les activitats que promou l'entitat, que:

- L'Assemblea General anual de socis serà convocada per al dia 11 de desembre.
- El III ENCONTRE LA CULTURA A LES ILLES BALEARS tindrà lloc al Centre de Cultura de "Sa Nostra" (C. de la Concepció, 12, Palma), amb el següent programa.

Divendres, 14 de desembre

18.00 Obertura.

NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

18.05 Per grups de treball: presentació dels plans de la CNL als àmbits de l'administració pública, l'ensenyament i d'altres.

19.05 Debat sobre la política lingüística a les Balears.

Dissabte, 15 de desembre

10.00 VIABILITAT A CURT TERMINI D'UNA TELEVISIÓ AUTONÒMICA A LES ILLES BALEARS

Ponents: Joaquim Amat, Secretari General de la Federació d'Organitzacions de Ràdio i Televisió (FORTA) i Eduardo Alonso, Director General de la RTV Murciana.

12.00 LA CRISI TURÍSTICA: REPERCUSSIONS PER A LA NOSTRA SOCIETAT.

Taula rodona amb la participació de Josep Forteza-Rey, President de la Federació Empresarial Hotelera de Balears, Miquel Angel March, geògraf especialista en temes d'ordenació del territori, i Esteve Bardolet, economista i professor de Marketing Turístic a la UIB.

17.00 BALANÇ DE VUIT ANYS D'AUTONOMIA.

Taula rodona amb la participació de Josep Melià, advocat, Josep M. Quintana, registrador de la propietat i Damià Pons i Pons, catedràtic d'institut.

19.00 DEBAT OBERT: LES TASQUES DE LA SOCIETAT CIVIL I DE L'OCB ELS PRÒXIMS ANYS.

Moderador: Ferran Gomila, Vice-President de l'OCB.

- L'entrega dels PREMIS 31 DE DESEMBRE i les distincions de l'OCB, serà al Casino de Palma (Magalluf), el vespre de dia 21 de desembre, divendres. Per a informació i venda de tiquets per al sopar (3.000 ptes. el cobert), a l'OCB.

FEINA DE QUALITAT

Xisco
ARTS GRÀFIQUES

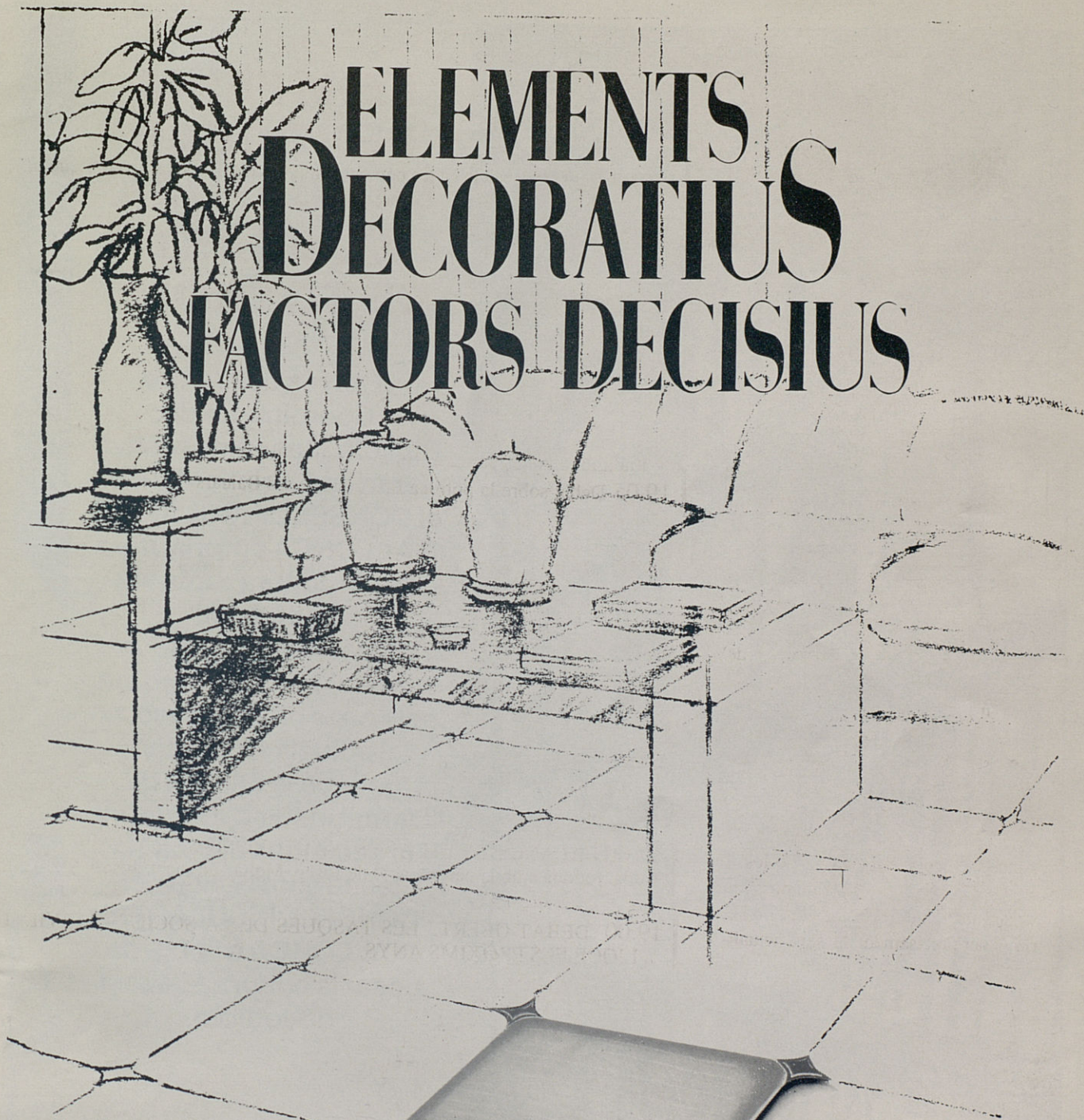
C. del Babx Riera, 1-B
Telèfon 24 03 88
07008 Palma

llibres mallorca

Fortuny 5, tel. 713588 - Palma de Mallorca

La vostra llibreria

ELEMENTS DECORATIUS FACTORS DECISIUS

Nosaltres sabem bé que la decoració, la personalització de la seva llar, és el resultat d'una tasca conjunta: espai, mitjans, formes i productes diversos. Elements decoratius que donen forma i vida exclusiva al seu entorn familiar.

S'ho imagina sense rajoles?
És clar, són factors decisius!
Completi la seva decoració a PREFAMA.

PREFAMA

■ PALMA DE MALLORCA:

Exposició:
Anxid. Lluís Salvador, 84 - Tels. 75 54 45 - 75 16 31

Magatzems:

Polígon Son Castelló. Gran Via Asima - Tel. 29 40 04
Polígon Ca'n Valero. C/ 4 Novembre, 11 - Tel. 20 66 66
Ca'n Blau. C/ Sócrates, s/n - Tel. 27 01 61

■ LLUCMAJOR:

Oficines, Fàbrica i Exposició:
Bisbe Pere Roig, 29 - Tels. 66 01 50 - 66 01 54

■ S'ARENAL:

Magatzem i Exposició:
Carretera Militar, 228 - Tel. 26 22 38

■ CALA D'OR:

Magatzem i Exposició:
Ctra. Calonge - Cala D'Or, Km. 1,500
Tels. 65 82 10 - 65 82 28

■ PORRERES:

Fàbrica i Magatzem:
Ctra. Campos. Km. 0,400 - Tel. 64 71 05

FEIM FEINA PER POSAR LA CULTURA A L'ABAST DE TOTHOM

A través del Centre Coordinador de Biblioteques i amb la seva xarxa de 52 biblioteques, el **CONSELL INSULAR DE MALLORCA** apropa, dia a dia, la cultura a tots els ciutadans.

Aquest Centre, que va nèixer l'any 1985 amb tan sols onze biblioteques, en l'actualitat cobreix gairebé la totalitat de l'àmbit insular refermant la decidida voluntat i la tasca continuada del **CONSELL INSULAR DE MALLORCA** a l'hora de posar la cultura a l'abast de tothom.

**CONSELL INSULAR
DE MALLORCA**